

Clericii români față de drepturile lor la funcțiunile publice.

O chestie care a mai ocupat acum 50 de ani în urmă presa și opinia publică în țară, s'a ventilat în ultimul timp prin unele cercuri dela noi, și anume, care e situația clerului român, în deosebi cel monahal, la funcțiunile publice?

Cu deosebire clericii monahi au făcut obiectul unei întrebări formale din partea Onor. Minister al Cultelor la Sf. Sinod unde s'au cerut lămuriri dacă dâșii pot fi numiți profesori la catedrele de religione.

Se înțelege că Sfântul Sinod în conformitate cu art. 29 din regulamentul său pentru disciplina monahală a răspuns afirmativ;—deci clericii monahi pot fi numiți profesori, dacă Chiriarhul lor canonic le încuviințează să primească această onoare.

Dintr'o mulțime de considerațiuni pe care le vom arăta, spre a ne convinge că clericii în genere și deci și monahii pot fi numiți în servicii publice compatibile cu sfințenia sacerdoțiului creștin, credem că va interesa pe cetitorii Revistei dacă vom aduce aici cele ce acum 50 de ani în urmă s'au zis asupra acestei chestii, și ce dovezi s'au adus dela cei ce apărau aceste drepturi pentru clerici.

Intr'o broșură de 32 de pagini tipărită la Buzeu în anul 1860 de Arhimandritul Dionisie, locotenent de Epis-

cop al Buzeului ¹⁾, sub titlul «Clerul român în fața art. 46 din Convențiune» ²⁾ datorit Arhimandritului Neofit Scriban, aflăm că opinia publică pe acel timp era ocupată cu chestia: *dacă un Arhimandrit sau un cleric poate ocupa o funcțiune publică sau nu?*

Cu dovezi întemeiate Neofit Scriban răspunde afirmativ, deslegând întrebarea atât din punct de vedere religios cât și politic.

În adevăr ca și atunci așa și acum s'a făcut apel poate la canonul 6 și 81 apostolic unde să zice: *Că Episcopul, sau presviterul, sau diaconul, lumești purtări de grije să nu ia asupra-și».*

Întrebarea este însă, a fi profesor de religiune, și a parcurge scara funcțiunilor publice până la demnitatea de ministru chiar, este a fi în desacord cu dispozițiile canoanelor în chestiune?

Neofit Scriban cu drept cuvânt,—și ne asociem pe deantregul la opinia sa,—răspunde prin Steaua Dunărei ³⁾ No. 84 că *«toată Sf. Scriptură și canoanele să înțeleg după regulile ermeneutice, iar nu după prejudețele de castă. Între aceste reguli, cele mai principale sunt: paralelismul și analogia credinței. Să comparăm deci acum sus citatele canoane apostolice cu canoanele sfintelor sinoade ecumenice (pentru că noi suntem datorii a înțelege pe sfinții apostoli, așa precum 'i-au înțeles sfintele sinoade și sfinții părinți, iar nu după cum vom voi noi). Să se compareze, zicem, acelea cu canonul al 3-lea și al 26-lea al sinodului al IV-lea ecumenic, și se va vedea, care sunt acele lumești purtări de grijă.....; acele sunt ocupațiile private: specule, zarași, posesii,⁴⁾ orândării(?), cârciume și altele cari privesc*

¹⁾ Mai în urmă Episcop titular al acelei Eparhii.

²⁾ Convențiunea dela Paris din 7/19 August 1858

³⁾ Din care s'a retipărit și broșura de care vorbim.

⁴⁾ Arendașii,

interesul privat, personal și egoist, și mai cu seamă, după cum zic canoanele: mârșavul câștig.....

Așa este. Din paralelismul și analogia credinței să lămuresc dispozițiile purtătorilor de Dumnezeu părinți și hotărârile sinodale; iar noi, (după cum iarăși foarte bine argumentează Neofit Scriban, că îndată ce ocupația unui cleric privește interesul Bisericii sau al societății, sau al publicului, acolo el nu numai nu e oprit a lua parte, ci și chiar dator») înțelegem că e în interesul general al neamului ca nu numai să nu fugă de serviciile clerului, ba din contră să le caute cu totdinadinsul, știut fiind că mai sănătos și mai temeinic va lucra unul a cărui grije și misiune este de a face din om un desăvârșit precum și Tatăl cel ceresc este desăvârșit, decât cel ce prin firea sa, nu e dator și nici poate purta o sarcină atât de grea ca cea preoțească.

Încă din cele mai vechi timpuri ale vieții creștine, clerul a fost pus în serviciul public. Apostolii, diaconii înființați de dânsii, etc. ¹⁾ au făcut servicii publice atât de diferite și de mari pentru binele omenirii, în cât au întipărit pentru vecie caracterul Bisericii și al clericilor pus în ajutorarea statelor spre resolvarea diferitelor probleme sociale.

Grija sfinților Apostoli pentru orfani, văduve, săraci, cler și creștini în genere, dovedește că nu exagerăm când afirmăm că clerului îi incumbă datoria mai mult decât altora de a să ocupa cu luminarea omului prin instrucțiune, și cu alinarea suferințelor sale prin asistența publică.

Din viața bisericească în trecut înțelegem mai departe, că asistența publică a plecat dela Biserică, și e mai în spiritul vieții creștine ca clerul să aibă această îndatorire, întru cât și explicațiile canonului 26 al sinodului al IV-lea ecumenic dovedesc că iconomul general al averilor bise-

¹⁾ Vezi broșura citată.

ricești se rănduia de guvernul civil din persoane hirotonite ¹⁾).

Ingrijat de greutatea cu care atmosfera aceasta socială apasă de multe ori asupra sferelor conducătoare ale neamului, și în dorința de a contribui cu un sfat bun în îndrumarea mai sănătoasă a treburilor Țării, vorbeam odinioară, cu un patriot de frunte și 'i exprimam părerea, că din cauza lăcomiei cu care am dorit să fim ba chiar să întrecem în civilizație(?) pe cei de prinprejur, ne-am ales cu o stare foarte îngrijitoare socială, care se resimte de înrâurirea neprielnică și nepotrivită ce în mare parte am făcut să ne vie de aiurea; înrâurire, care a avut ca prim efect, zdrobirea caracterelor din care a decurs degenerarea morală în care hălăduim; și ziceam că întru cât dela însuși Mântuitorul și Sfinții săi Apostoli am învățat să fim gata la sprijinirea omenirii suferinde, ar fi bine să facă apel la cler căruia 'i incumbă cea dintâi datorie de a contribui la zidirea morală și materială a neamului din care face parte, dându-i lui în însărcinare atât instrucțiunea tinerețului de cel puțin patru clase primare cât și asistența publică.

Mă explic.

Este știut că omul rămâne mai totdeauna sub stăpânirea impresiilor bune sau rele ce le-a căpătat din viața copilărească.

La noi în Țară, până când instrucțiunea să făcea pe lângă biserici, toți câți aveau norocul să învețe ceva carte, ba și cei ce nu învățau dar stau sub înrâurirea preoților, devenind majori rămâneau buni, blânzi, cinstiți, cumiți chiar dacă pășeau la instrucție superioară;—vra să zică cultivați fiind lângă Biserică și de către cler în mare parte, ei să păstrau în atmosfera ideală a binelui și a adevărului izvorâtă din Evanghelie, muncind pentru dreptate și adevăr.

¹⁾ Vezi broșura citată.

Astăzi? să știe ce este.

Dacă clerul va fi chemat să facă el instrucțiunea copiilor în cele patru clase primare, credem că și sub raportul caracterului și al blândeței firei, vom fi mai câștigați, și deci vom avea mai buni și mai conștiincioși cetățeni ai Statului, fiindcă dacă Statul are cu adevărat nevoie de cetățeni buni, numai Biserica din multele sale învățături poate spune fiilor Patriei, că a fi în spiritul lui Hristos, înseamnă a fi cinstit, a gândi onest, și a nu face altuia ceea ce nu voești să ți să facă, plus că cel ce cinstește stăpânirea pe Dumnezeu cinstește.

Cât de rău facem noi că nu utilizăm forțele care le avem la îndemână, pentru binele și propășirea Țării!

Patru mii de clerici sunt în Țară cari ar putea să facă atât de mult!

Superficialitatea cu care ne gospodărim, a adus lucrurile așa, că cei dela care să putea aștepta ceva, s'au răătăcit, au apucat alte drumuri, au pierdut încrederea de a să mai face ceva.

Să nu se zică că clericii n'au ce căută în conducerea trebilor Țării, de vreme ce adevărata civilizație stă în creștinism, care este lumină, adevăr, dreptate și virtute, iar a servi pe aproapele însemnează a-l îngriji în toate și cu toate de care are el nevoie.—Și cine sunt administratorii Evangheliei, cari îndrumază omenirea spre cea mai de-săvârșită civilizație? Preoții!

Iată deci, că preoții pot și au și datoria de a stă în serviciul Bisericii și al Țării ori și în ce ocupație, afară de cele pe cari le exclude canonul 3 și 26 al sinodului al IV-lea ecumenic.

Trimițind pe preoți, fie ei mireni, fie monahi în serviciul omenirii, nu înțelegem a supune stăpânirii bisericesti, viața politică, fiindcă constituția apostolică a Bisericii noa-

stre ortodoxe e de a cinsti stăpânirea și din tot sufletul să-și supue—bine înțeles în cauzele drepte. Dar mergând ei în lume și ajungând la cele mai înalte demnități chiar în ordinea cetățenească, de sigur că vor fi mai la locul lor decât alții în a înțelege că binele trebuie înbrățișat și adevărul aprobat, ori dela cine va veni el; fiindcă în spiritul Evangheliei, care e icoana vie a celei mai desăvârșite civilizații, este zis a nu tăgădui nimănui meritul de a fi gândit bine și a fi lucrat și mai bine în folosul omului.

Să nu se obiecteze că clericii monahi, întru cât au făcut jurământ că să vor depărta de lume, nu au dreptul la munca în comun pentru binele obștesc; de oarece Mântuitorul a zis tuturor, că cea mai mare dragoste este aceea ca cineva să-și pue sufletul pentru aproapele său, și cine va muri pentru Evanghelie și va mântui sufletul.

Monahului cu adevărat 'i se cere să trăiască în curăție, în înfrânare, în pietate, și el a jurat că nu se va gândi la agoniseală, ci va stă în sărăcia cea după Dumnezeu, nimic deosebi căștigându-și pentru sine.

Foarte bine. Dar în aceste virtuți sfinte nu poate trăi el în lume spre a lupta pentru triumful Evangheliei?

Credem că e mai mare virtute chiar pentru el dacă în vârtejul ispitelor știe să-și oțelească duhul așa în cât cel rău să fugă rușinat dela un vas ales al Domnului și organ al voiei Lui celei sfinte.

Exemplele nenumerate începând dela Sfinții Apostoli încoace sunt atât de elocvente în cât nu e nevoie de a înșira aici pe toți acei mari bărbați carii, în monahism fiind, au slujit Biserica Domnului în mijlocul atâtor neamuri, păstrându-se pe sine curați.

Însăși societatea are nevoie de exemple frumoase de înfrânare și de abnegație, căci altfel prin ce s'ar combate corupția și luxul în societate? Monastirile monahilor au stat totdeauna la dispoziția omenirii; ele au scăpat civi-

lizația antică de năvălirile barbarilor și au hărăzit-o Europii în cele mai multe din războaiele naționale pentru independență ¹⁾).

Ceea ce au făcut Iezuiții în apus, nu să poate aduce ca dovadă contra mcnahilor, de oarece ortodoxia—zice Neofit Scriban ²⁾—este o religie națională..... Suveranitatea ortodoxiei este suveranitatea nației, pe câtă vreme catolicismul cu clerul său a degenerat în caste și Stat în Stat.

Să ne terească Dumnezeu de caste. De aceea strigăm din toate puterile noastre: Lăsați clerul în mijlocul nației să lucreze cu patriotismul său încercat, cu dorul său cald de propășire a neamului în virtutea creștinească și cetățenească, fiindcă el a fost al nației și nația a lui, întru nimic deosebindu-se nici prin gândire nici prin aspirațiune.

O dovadă puternică cu privire la drepturile clerului de a fi și a lucra în mijlocul nației, ne dă iarăși Neofit Scriban în articolele sale citate, când zice:..... «*Nu trebuie a scăpa din vedere și aceea, că canoanele și Biserica răsăritului totdeauna au fost mai liberale decât adversarii acestui drept; ele totdeauna sau conformat și acomodat cu nevoile și trebuințele națiilor. Așa s. e. Patriarhii Constantinopolului, Mitropoliții și Episcopii din răsărit mai până în zilele noastre, au fost și judecătorii națiilor lor. Mitropolitul de Muntenegru a susținut independența nației patru secole. Mitropolitul Carlovițului a comandat armia serbească la 1848; portretul ce'l reprezintă în această poziție este chiar în saloanele Mitropoliei noastre ³⁾ și ce au făcut oare chiar Mitropoliții noștri până la 1830? Nu au fost ei oare Preșidenții Divanurilor domnești? Și cine nu știe că singure Divanurile domnești aveau dritul ⁴⁾ de a se rosti în chestii*

¹⁾ Neofit Scriban, broșura citată

²⁾ Opul citat.

³⁾ Mitropolia Moldovei.

⁴⁾ Dritul=dreptul.

CARTEA LUI IOSUA NAVI

Această carte își are numirea dela Iosua, fiul lui Nun, din tribul lui Efraim, succesorul lui Moisi, în conducerea poporului lui Dumnezeu. Deci Iosua, în grecește Ἰησοῦς Ναυῆ, se numeă mai întâi în ebreeste *Hoșeah*, pe care nume unii îl traduc prin cuvântul *mântuitor*, iar alții prin *scăpare* sau *viață* și în urmă *Iehoșuah*, adică, *Dumnezeu Mântuitor* sau *Mântuitor dat de Dumnezeu* și după alții *Dumnezeu este ajutorul*.

Autorul povestește cece s'a petrecut la ebrei dela moartea lui Moisi, până la aceea a lui Iosua. Această carte în general se poate împărți în trei părți: I-a dela cap. I-ii, până la cap. XI conține istoria ocupării țării Chanaan. II-a dela cap. XII, până la cap. XXII coprinde descrierea pământului Chanaan și împărțirea ce s'a făcut între triburi. III-a în cap. XXIII și XXIV se găsesc reînnoirea alianței și moartea lui Iosua în vârstă de una sută zece ani. Este prea greu, spre a nu zice cu neputință, a determina spațiul de timp, ce îmbrățișează faptele conținute în aceste deouzeci și patru de capitole. Unii 'l fixează la șapte ani, alții la șaptesprezece, alții la douzeci și șapte sau douăzeci și opt; iar alții la treizeci și cinci, fără să aibe baze solide d'a priimi pe vre una din aceste păreri. Astfel singurul lucru, care se pare neîndoios în această chestiune cronologică este, că timpul în care Iosua guvernă pe israeliți, nu poate fi mai puțin de șapte ani și nimeni nu poate avea un argument a'întinde mai mult de treizeci și cinci ani.

Cât despre amănuntele acestei cărți, în cap. III, se găsește trecerea râului Iordan; în cap. V, circumciziunea israeliților, carii n'au fost circumciși în Arabia Pietroasă, celebrarea întâiei sărbători a Paștelui la Galgala, în țara Chanaan și luarea cetății Ierichonului. Timp de șase zile (cap. VI) Israelii au făcut în fiecare zi înconjurul acestei cetăți și în ziua a șaptea, în sunetul trâmbițelor, din cari sunau preoții, zidurile sale se dărâmară. Iosua a dat un blestem contra Ierichonului și nu cruță viața nici unuia din locuitorii săi, afară numai a unei femei numită Rahab și a familiei sale, care a priimit în casa sa pe aceia, cari au venit spre a recunoaște orașul, și blestemă pe ori cine ar întreprinde rezidirea Ierichonului. În cap. VII și VIII israelii sunt învinși aproape de Hai; Iosua aruncă sorți, spre a descoperi pe acela, care a întărâtat pe Domnul, ascunzând ceva din blestemul Ierichonului.

Sortul căzu pe Achan, care se recunoscă vinovat și care este omorât cu pietre; Hai este luată și arsă, locuitorii săi sunt trecuți prin ascuțitul sabiei și regele său moare spânzurat.

Cap. IX. Gabaoniții priimesc prin vicleșug alianța israeliților și spre pedeapsă pentru înșelăciunea lor, sunt osândiți la o robie fără sfârșit. Cap. X. Cinci regi din partea de miază-zi a Chanaanului, și cel din Ierusalim, temându-se pentru ei însuși din cauza alianței, făcută de cei din Gabaon, vin înaintea aceluia oraș, ca să-l stăpânească. Iosua merge în ajutorul Gabaoniților aliații săi și într'o luptă memorabilă, în care soarele și luna opriră cursul lor la glasul său, pune în fugă pe acești cinci regi, îi scoase afară din peșterile în cari se ascunseseră, îi spânzură și supune mai toată partea de miază-zi a țării Chanaan.

Cap. XI. Regii Chananiienilor de miază-noapte, temându-se atunci d'a fi nimiciți unul după altul de Iosua, se reunesc la Iabin regele Azorului și merg înaintea lui Iosua la Merom. Dar Iosua îi tăie în bucăți și se făcu stăpân mai peste toată partea de miază-noapte din pământul Chanaan.

Cap. XX. Către al șaptelea an, după intrarea Israeliiților în pământul Chanaan, s'a făcut o hotărnicie geografică a acestui ținut, a cărei triburile trag sortul diferitelor părți.

pre toată istoria acestei cărți și arată că Iosua a scris după exemplul lui Moisi, tot ce s'a petrecut în timpul guvernării sale; că el alătură această lucrare la cartea legii și o făcu să se scrie chiar în exemplarul acestei legi, care era păstrată pe lângă arcă.

În acelaș capitol, ver. 29, 30, unde sunt descrise moartea și mormântul lui Iosua, stilul nu este acelaș ca în capitolele precedente, deosebire ce se observă asemenea în relațiunea morții și mormântului lui Moisi.¹⁾ Iosua este numit aci sluga Domnului; de asemenea este titlul dat lui Moisi în capitolul arătat al Deuteronomiului. Trebuie dar ca aceste locuri să fie adăogate de un alt autor, pre când capitolele precedente sunt de Iosua, de asemenea arătarea morții lui Moisi este de un alt autor și restul de însuși Moisi.

Cuvântările lui Caleb (XIV, 6—12), cuvintele lui Finees (XXII, 16—20), acelea ale lui Iosua chiar (XXIII, XXIV) arătate textual; amănuntele împrejurărilor ale războiului Israelitilor cu Cananienii; numele proprii ale regilor, principilor și altor persoane, situația și particularitățile locurilor; numărările, împărțirile pământurilor și o mulțime de alte fapte povestite în cartea lui Iosua, nu pot veni decât dela Iosua, care trăia chiar în timpul când aceste fapte se petreceau, care însuși a făcut împărțirea pământului făgăduit, care a dat războaie regilor din Chanaan, cucerind țara și luând orașele lor.

Moisi întocmind prin scris istoria poporului ales și făgăduelile date patriarhilor, nu se poate îndoii cineva, că acela care i-a urmat ca cap al Israelitilor, imitând exemplul său, n'a scris el însuși sau cel puțin să depună în anale întâmplările cele mai însemnate, pe măsură ce se iveau, precum împlinirea făgăduințelor prin ocuparea țării Chanaan, cu atât mai mult că hotarele însemnate fiecărui trib, cereau un act scris, spre a înlătură toate contestările, cari ar fi putut să se ridice în urmă.

În sfârșit totul respiră în această carte la un astfel de punct legea lui Moisi, că ea nu poate avea de autor decât pe Iosua, prietenul, tovarășul, ministrul legislatorului Ebreilor, Iosua, care urmând lui Moisi în însărcinările sale, a

¹⁾ Deut. XXXIV.

putut în acelaș timp să urmeze după spiritul și principiile sale.

Iată greutățile propuse în contra părerei, care atribue lui Iosua cartea ce poartă numele său și răspunsurile date acestor greutăți.

Prima obiecțiune. Vechimea și curățenia stilului cărței lui Iosua, de asemenea că grija cu care au fost raportate faptele și cuvântările, ce sunt coprinse într'ânsele, nu arată în chip hotărât, ca Iosua să fie autorul acestei cărți; ele probează cel mult, că acela care a compus-o, ori care ar fi el, eră contimporan al acestui renumit cap al poporului lui Dumnezeu.

A doua. Această frază: *Scriptit quoque omnia verba*, se reduce nu la cartea lui Iosua, ci numai la ceea ce privește reînnoirea legăturii, despre care este chestiunea în versetele precedente.

A treia. Autorul cărței întrebuițează adesea ori expresiunea: *usque in praesentem diem* (până în ziua de astăzi), chip de a vorbi, care se presupune că a trecut mult timp între întâmplările și povestirile făcute de el.

A patra. În cap. X, 13, înfrângerea încercată de Cananienii de miazăzi, este confirmată prin o mărturie trasă din cartea Dreptilor. «Nu este așa, se zice într'ânsa, ceea ce este scris în cartea Dreptilor»? Deci, această pierdere trebuiă să fie o întâmplare prea cunoscută din timpul lui Iosua, el n'ar fi căutat negreșit mărturii, spre a face să se crează. De altă parte, după mulți critici, cartea Dreptilor este posterioară lui Iosua, pentru că se găsește într'ânsa tânguirea lui David asupra morței lui Saul și Ionatan. Astfel această citațiune a cărții Dreptilor, făcută în Iosua, nu poate fi atribuită de cât unui scriitor mai modern.

A cincea. Se citește în cap. IX, 27, «că Iosua consacră pe Gabaoniți în serviciul a tot poporul și al templului Domnului, în loc ca Domnul ar fi ales, după cum ei fac încă până astăzi. Deci aceste cuvinte: În loc ca Domnul ar fi ales, și cuvintele: Casa Domnului, vers. 23, arată invederat pe un autor, care a scris după zidirea templului din Ierusalim.

A șasea obiecțiune. De asemenea se citesc în această carte nume de locuri, cari nu le au avut de cât mai târziu,

precum: Tir, Galilea, Iecthel ceea ce este încă o dovadă, că această carte nu este scrisă de mâna lui Iosua.

Și a șaptea. După cartea Judecătorilor este constant, că faptele raportate în Iosua la cap. XV, 13—20, ca și coperinderea orașului Lesem de fii lui Dan, despre care se vorbește în cap. XIX, vers. 47, sunt posterioare morții lui Iosua. Cât despre locul, relativ la moartea sa, cap. XXIV, este invederat că nu este și nu pot fi de dânsul.

Iată și răspunsurile, ce se pot da acestor greutăți:

Vechimea stilului acestei cărți și exactitatea, cu cari oare cari fapte și cuvântări sunt aduse, nu formează o demonstrațiune directă și riguroasă, ca ea să fie negreșit de Iosua, dar ele probează cel puțin că ea se urcă până în timpul, când el viețuia. Cu toate acestea, dacă ea se urcă până în timpul lui Iosua, cui se poate atribui dacă nu acestuia, care urmă lui Moisi în profeție, care fu singurul scriitor insuflat de Dumnezeu, pe care noi 'l știm, că a existat atunci printre Ebrei și căruia Iudeii au atribuit-o totdeauna?

Nu este demonstrat, că aceste cuvinte *scripsit quoque*, fiind zise despre reînnoirea legăturii, trebuiesc în chip absolut a fi restrânse aci, căci este cert, că tot ce privește reînnoirea alianței fu scris de Iosua și unite la Pentateuc; deci aceste părți, cari sunt cele din urmă ale cărții, au fost reunite în Pentateuc de însuși Iosua nu este prea invederat, că părțile anterioare acelor și cari trebuiesc că ar fi scrise din timpul său sunt asemenea din mâna sa?

Iosua, compund cartea sa pela sfârșitul vieții sale, după cum nimeni nu se poate îndoii s'a trecut un oare-care număr de ani, de când el trecuse Iordanul și coprinse pământul făgăduit până în momentul când el scrie. Deci, câți-va ani sunt un timp deajuns spre a'l autoriza să se slujească de această expresiune *usque in præsentem diem*, pentru că Evanghelistul Mateiu, cu toate că a scris cu puțin timp după moartea lui Iisus Hristos, a întrebuintat această expresiune ¹⁾, fără ca nimeni nici odată să'și închipuiască a trage consecința, că Evanghelia, care poartă numele său nu este scrisă de dânsul. De altă parte trebuie

¹⁾ Evang. Mat Cap. XXVII, 8; XXVIII, 15.

a se observa, că aceste cuvinte pot fi considerate ca o formulă proprie stilului oriental și prin urmare nimeni nu trebuie a apăsa cu multă rigoare.

Înainte d'a răspunde la a patra obiecțiune, să se observe că nimeni nu știe cu siguranță, care erà această carte, care se arată sub numele de *Cartea dreptilor*, în ebrește *sefer haiasar* după literă: a *Cărții Dreptului* sau *Dreptilor*, luând termenul din urmă în chip colectiv, ceea ce îngăduie geniul limbei ebraice. Alții traduc prin Carte de drept sau Indreptător, nume dat la anale sau memorii publice păstrate în templu Unii cetind după versiunile siriacă și arabă, *hașir*, *cântul* îl înțeleg prin *culegere de cânturi*, ceea ce se pare mai probabil, dacă cineva consideră că locurile, cari au fost imprumutate sunt părți poetice. După această observațiune se răspunde grăutăței, că autorii contimporani ai faptelor mărturisesc ei însuși de fapte publice și autentice din timpul lor, mai cu seamă când este vorba d'a sprijini arătarea îutâmplărilor extraordinare și că cântul lui Iosua, trebuind a fi compus îndată după îutâmplare și Iosua nescriind cartea sa, de cât după câți-va ani, el a putut cu drept cuvânt a'l arăta. De altă parte, această carte a Dreptilor, după o părere vrednică de credință, nefind de cât o culegere de cânturi sau imne, compuse spre a celebra îutâmplările memorabile, putea prea bine existà înainte de compunerea cărții lui Iosua și a coprinde în același timp plângerea regelui David, pentru că ea este din natura acestor fel de lucrări d'a se mări din secol în secol arătările îutâmplărilor noi, cari merit a fi căutate. Dar când mărturisim, că citațiunea acestui text este mai modernă, de cât textul, unde el este pe margine, la care cineva mai întâi l-a pus pentru lămurire, va trebui să se renunțe la bunul înțeles și la critica sănătoasă, spre a conchide că însuși corpul cărții nu este de mâna lui Iosua.

Expresiunile: *locul pe care Domnul va alege, casa Domnului*, nu însemnează templul din Ierusalim, ci tabernacolul, unde erà arca Domnului. Ori cine se poate mira că o obiecțiune atât de neînsemnată a putut să se facă într'o materie atât de gravă și așa de însemnată

Este fără nici o bază, ca cineva să pretinză, că numele

Tir, Galilea, Iechtel sunt mai recente, de cât timpurile pe când viețuia Iosua și chiar când s'ar proba, că ele sunt mai puțin vechi, nimeni nu se poate îndreptăți a conchide, că Iosua nu este autorul cărței unde ele se găsesc, căci aceste nume noi, sau au trecut de pe margini în text prin nebăgarea de seamă a copiștilor, sau au fost adăogate de oare cari autori cu scop, spre a da mai multă lămurire istoriei.

Interpreții sunt împărțiți în părerea, mai cu seamă asupra celor două întâmplări, arătate în Iosua și repetate în cartea judecătorilor. Mai întâiu expedițiunea lui Caleb, ce se citește în cartea lui Iosua, cap. XV; 13—20 și în aceia a judecătorilor, cap. I, 10—15, după unii, n'a fost inserată în cartea lui Iosua, decât prin anticipație, că tot ce privește împărțirea tribului lui Iuda se găseă ca urmare în aceeași povestire, pre când după mulți alții, ea a fost pusă în cartea judecătorilor prin recapitulație, ce într'adevăr a avut loc pe când viețuia Iosua și că locul ei natural este în cartea acestui cap al poporului lui Dumnezeu. Pentru luarea cetăței Lesem, supranumită Dan, despre care se vorbește în Iosua, cap. XIX, 47 și la judecători cap. XVIII, 27—29, unde ea este numită Lais, nu s'a făcut decât după moartea lui Iosua și un profet inspirat ca Samoil și Esdra, a crezut de datorie a o introduce în cartea sa, spre a completa ceea ce privește împărțirea tribului Dan, căci după cum observă Huet, dacă s'ar scoate afară din cap. XIX versetul întreg 47, se găsește textul legat, urmat, vorbind de tribul lui Dan în acelaș stil, ca și în celelalte, sfârșind descrierea pământului lor. Se observă în general, că locurile privitoare la moartea lui Iosua, n'au fost scrise de dânsul, dar a conchide din acest fapt și din două altele arătate în obiecțiune, că cartea atribuită lui Iosua nu este scrisă de el, este cea mai mare îndrăzneală și absurditate.

Așa dar, din cele zise cu privire la autorul cărții lui Iosua, este lesne a conchide cât de puțin sunt fondate argumentele criticilor, cari pretind, că cartea lui Iosua nu se ridică mai departe de captivitatea Babilonică, căci admitând că ea n'a fost scrisă de Iosua, este fără în loială că ea a fost întocmită înainte de al șaptelea an al împărăției lui David. În sfârșit, se zice în cap. XV, 63, că tribul lui

Iuda n'a putut să gonească pe Iebuseeni din Ierusalim și că aceștia locuiesc încă în cetate împreună cu fiii lui Iuda. Deci, David în al șaptelea an al împărăției sale puse mâna pe cetatea Sion și goni pe Iebuseeni, împrejurare care negreșit n'ar fi fost lăsată afară în cartea lui Iosua, dacă această carte a fost compusă la o epocă posterioară acestei întâmplări. A doua rațiune, care probează, că cartea lui Iosua nu este așa de recentă, după cum susțin adversarii, este că se găsesc la Isaia, Ieremia și Avacum trasuri simțitoare din această carte, după cum observă în chip înțelept August Kueper, după ce a confruntat mai multe locuri din Iosua și profetul Ieremia.

C.

(Va urmă).

Starea Basarabiei pe timpul Retrocedărei sale la Moldova, cum și starea ereziilor religioase din acea localitate, ce erau pe atunci acolo.

Acest fapt s'a întâmplat pe când studiam la Socola, 1858, deci pentru a fi priceput trebuie se arăt cauzele ce au provocat pe Mitropolitul Moldovei Sofronie Miclescu, de a trimite pe Rectorul Seminariului Veniamin din Socola, pe Arhiereul Filaret, ca revizor al său în Basarabia. Se știe că Basarabia retrocedată Moldovei după resboiul din Crimeea de către Puterile Europei, n'a fost îndeajuns pe atunci cultivată și bine administrată. Amploiații din Moldova trimiși acolo socoteau slujba lor ca un mijloc de a'și face un viitor. Se mai știe că spiritul religios în Rosia este însedit în popor și care din lipsă de cultură serioasă a degenerat adese în bigotism și superstiții de tot felul. Molocanii, o sectă cu totul opusă bunului simț, s'a ivit de demult în Rosia. Guvernul neputând tolera o asemenea sectă, care, tăgăduia autoritatea Statului, nu recunoștea Ierarhia bisericească și nu admitea nici o lege provenită dela Stat, ci de silă numai ei sufereau contribuțiile și dările către stat ca prin forță. Credul acestei secte eră: *Ni Rima, ni Ierusalima*, ci numai; *Oțta i sina i sfetamu Duha, amin*. Mai pe românește, credea cum vroeau în gândul lor. Rosia a

luat atunci aspre măsuri contra unor asemenea eretici anti-sociali, i-a persecutat cumplit, i-a surgunit prin Siberia, peste Dunărea—în Dobrogea și prin locuri îndepărtate. O parte din ei au fugit spre stânga la gurile Dunărei. După cedarea Basarabiei, noi Români i-am găsit dar pe Molocani pe acolo, în Basarabia, pe la Ismail, ca pescari. Fiindcă nu aveau un cult regulat, ei batjocureau ori derâdeau cultul Ortodoxilor, ba din cauza marei libertăți ce au aflat la Români au început a atacă chiar și Biserica Ortodoxă Română de Stat. Furau veștminte, icoane și orice găseau în Biserica noastră și le ardeau în fața creștinilor ortodoksi.

Această îndrăzneală a lor au manifestat'o cu deosebire în Domeniul *Cișmea*, în care erau foarte mulți creștini ortodoksi. Creștinii ortodoksi Români au reclamat contra acelor eretici blasfematori, dar din cauză că autoritatea-i protejă, căci aceia li da bani, a fost nevoit la urma urmei ca să intervină Mitropolitul Moldovei către Guvernul Moldovei de a trimite un revizor al său acolo și să cerceteze lucrurile la fața locului. Mitropolitul Moldovei eră încunoștințat de starea deplorabilă religioasă din Basarabia de către Arhim. Teoctist Scriban, care a fost trimis de Guvern la Ismail ca președinte al Consistoriului. Mitropolitul Sofronie a trimis și el pe Filaret Scriban în cercetare ca reprezentant al său, în urma reclamelor populației române. A stat acolo mai mult timp Filaret și îngrijindu-se concurenții la Episcopii, ca nu cumva el să'și facă un renume prin acest act, au început al combat calomniându-l că-i rusolatru, că-i prietin cu Filaret al Moscvei—marele orator, că prepară și pe Teoctist pentru vre-un Episcopat, căci pe atunci erau mai toate eparhiile vacante. Pentru aceste cuvinte a

fost urgent rechemat Filaret din Basarabia. Cu această ocazie a făcut Filaret Scriban acest referat către Mitropolitul Sofronie Miclescu, dovedindu-i ceea ce a lucrat el în Basarabia.

Le știu acestea din însăși gura Arhiereului Filaret ș'am văzut și eu cu ochii. Până astăzi sunt încă în Basarabia și peste Dunărea, în Dobrogea noastră, secte de aceste, mai ales între pescarii lipoveni. Am văzut la Episcopul de Dunărea de jos o serie de cântări religioase puse pe note și cari cântări arată până la evidență erezia lor. Ei sunt un fel de Dești.

Public acest referat fiindcă cuprinde material istoric pentru Biserica noastră națională. Prin acest raport să mai constate, că această urită și anti-creștină sectă, a fost urmărită și persecutată de Guvernul Moldovei ca anti-socială și dăunătoare mersului progresiv al Românilor Basarabieni spre civilizare și unitate de credință cu neamul lor. Urme de această sectă mai există și în prezent în Dobrogea, printre pescarii lipoveni dela gurile Dunărei. Printre ei însă nu se află nici un român.

Cu libertățile noastre ei astăzi sunt liberi și și exercită în liniște cultul lor sectant, au întrunirile lor religioase, obiceiurile lor fanatice, n'au însă ierarhie, sunt fără cler adică Bezpopovnici.—fără preoți.

Iată acest raport compus și scris de Arhiereul Filaret Scriban, fiind pe atunci Rector Seminariului Veniamin din Monastirea Socola.

Raportul oficial al Arhiereului Filaret Scriban în această cestiune.

Inalt Prea sfințite Stăpâne,

Primind porunca Inalt Prea sfinției Voastre sub No. 1886, alăturată de o copie de pe Adresa Ministerului de Finanță sub No. 11,187, cu tot respectul Vă referez:

I. iu. Foarte bine cunoscut este Inalt Prea sfinției Voastre că Eu în vara trecută am mers în Basarabia din porunca ce mi-ați dat între altele spre a cerceta și pricinile noilor schizme vătămătoare bisericeii, ce au început a se ivi în mijlocul poporului Ortodox, după mai multe raporturi ce ați primit din partea consistoriei de Ismail, și chiar în urmă și din partea altor însemnate locuri, iară nu ca să mă plimb prin Domeniile Statului și a face propagandă, după cum acel adres cuprinde. Dovadă stau actele ce se păstrează în Sf. Mitropolie întru aceasta, și referatul meu din 28 Septembrie trecut.

2. Raportul meu dat Inalt Prea Sfinției Voastre la primirea ce am făcut din partea bisericească acelei părți a Basarabiei, în destul dovedește dorința ce am avut și cât am stăruit ca să îmbrățoșem frățeste pe acei din nou primiți locuitori, parte ca frați de sânge, parte ca frați de o religie, pentru a-i apropia și a-i lega mai strâns de vechea lor patrie. Răspunsul acela se păstrează în sf. Mitropolie. Dar apoi iată cum administrațiile de după vreme au întrebuintat această protestare: urmările au dovedit-o în ce chip au fost: Onorab. Minister de Finanță nu are de cât a porunci a-i se face catagrafie de toți locuitorii ce s'au dus din acea parte a Basarabiei, nu numai în Rosia, ci și chiar în Turcia, și se va încredința că metoda prin care Capitalia noastră Eșii și alte poliții a țării au așezat încet încet a se preface în poliții mai mult a străinilor, în Basarabia au început a întrebuinta cu toată esactitatea, perzându-să treptat tot mai mult din elementul național și protimisându se tot mai mult elementele eterogene căci acei duși cu sutele au fost numai Moldoveni drepti și nici unul din aceia nici Evreu, nici Arman, nici Staroverți, nici Stenpasovți, nici Molocani, nici scopiți, nici alte secte ce din nou se mai formează; ci din contră, sub scutul acei protestări, aceștia au triumfat și triumfează, cu batjocura și jignirea Bisericeii noastre, când Moldova și Nația s'au lipsit de mai multe sute de locuitori de un sânge și de o religie cu noi, carii au lăsat loc larg shizmilor și străinilor, spre a se hrăni pe pământul Patriei noastre și a'și bate joc de biserica noastră; Și apoi acum când un Arhiereu merge trimis din partea bisericeii spre a apăra

turma cuvântătoare de lupii răpitori și a mângâia pe cei întristați, să raportează aceasta ca o Propagandă; Iară despre venirea misionerilor și a mincinoșilor Arhieriei Lipoveni veniți de peste Dunăre acolo, nu raportează nime nimica.

3. Nu are cineva de cât a petrece ținutul Kagulului și după ce va vedea mulțime de sate pusteite, de unde frați de ai noștri, curat Moldoveni, lăsându-și vetrile părintești și altarurile strămoșilor lor ș'au căutat adăpost chiar sub Guvernul Otoman din Turcia, când și mergând mai înainte, va afla o biserică nouă în Kagul, acum făcută de Lipoveni; treacă în Kilia și va afla alta și mai frumoasă, ajungă în Vilcov, și aice va vede nu numai o biserică nouă, ci și aproape de șasezeci binale Lipovinești nouă făcute dela trădarea Basarabiei încoace. Toate aceste oare ce dovedesc?

4. Înaltul Guvern al Moldovei și la primirea Basarabiei și în deosebite rânduri au proclamat în acea parte, că locuitorii acelei părți, în curgere de trei ani, până la obștea-sca regularisire se vor folosi de drepturile și scutelile ce le-au avut sub Guvernul Rosiei și să rămâe fiește care în aceea ce au fost, atât politicește cât și bisericicește. Deci păstrându-și cinevâ driturile, nu oare trebue să-și păzască și îndatoririle? Meargă de pildă acum cineva numai în Domenia numită *Cișme* și va afla pe lângă două shisme din nou formate din Ortodocși, și un număr de cinci familii jidovești, puse spre a suga sângele creștinilor locuitori, lucru ce înainte eră oprit. Las acum a expune mai departe chipul acestei protejări și mă opresc la Domenia *Cișme*.

5. Atunci când din mai multe Domenii a statului s'au dus mai mulți Ortodoxi, pe Administrația lor nu o au durut o inima așa ca dupre acei treisprezece noi Molocani; Dar eu ca persoană bisericicească însărcinată din partea Kiriarhiei-ce puteam să zic, când am văzut Religia și Biserica Domnitoare în public batjocorită (în public) și mai înainte și chiar în ființa mea? să le zic bine faceți dragii mei, batjocoriți înainte, băteți-vă joc de biserică, ardeți sfintele Icoane, călcați în picioare tot ce biserică noastră are mai sfânt și nu vă temeți, căci Administrațiile vă vor protejă și

vă vor recompensa? Căci nu este de scăpat din vedere că acești înrăutățiți șad și se hrănesc pe moșiile Statului, a unui stat Ortodox. Dacă ii ar fi făcut, aceea ce au făcut, chiar pe o moșie privată a unui proprietariu nu Ortodox, ci fie chiar Catholic sau Luteran, tot i-ar fi alungat de pe moșia sa. Dar apoi Administrațiile de acolo știind foarte bine, că faptele lor s'au dovedit prin o cercetare urmată încă mai înainte și i-au acoperit numai printr'un fals rezon, că ti ar fi fost de secta Molocană și sub Guvernul Rosiei, care însă din Mitricile Bisericei s'au dovedit neadevărat, fiindcă ii au fost nouă trădați în condici ca Ortodocși; și dacă nu au fost Ortodocși, apoi de unde au luat icoane prin casele lor ca să facă ceai cu dânsese și să cinstească pe musafiri Ortodocși poștiți la ceai? Acta Injghebată dovedește aceasta. Filile 21, 22, 23 și 24.

6. Precum m'am lămurit din apărările ce le-au făcut Administrațiile de după vreme, am văzut că Administrația ș'au însușit încă și competența de a discuta în materia religioasă. Lucru ce după toate legile lumii este numai a părții bisericesti. Așa de pildă zicând, că acia oameni au inventat o religie nouă foarte bună, căci ei nici beau băutură bețivă, nici sfezi și judecați nu au, ca ceilalți creștini, neștiind motivurile de unde vin aceste, de sunt din izvoare curate sau turbure; Lucru ce numai un cunoscătoriu a fondosului religiei lor poate a o înțelege; căci iată lucru cum stă: ii având de baze că toată închinarea la un ce văzut este o *Idololatrie*, afară de Autoritatea Dumnezească în ceriu, nu pot după dogmele lor a primi Autoritatea văzută nici bisericască nici politicească. Dar apoi fiindcă de ori care autoritate bisericască ii se socot disfaceți îndată ce aruncă frâul credinței, le rămâne mai greu a se pune la cale cu Autoritatea Politicească; a căria supunere văzută ii nu o pot arunca; De aceea între regulile Moralei lor au statornicit, ca spre a nu aveà nevoie de autoritatea politicească, apoi nici să se învețe, nici să meargă la judecată, însă la caz extraordinar când cu unul din ii, ajungând rău de tot, nu ar putea să se învoească, atuncea spre a nu se închina la Autoritatea văzută, după religia lor, li se învoește a-l perde în secret, prin ori și ce chip. Nu este oare aceasta și Morala a unei bande de hoți?

Iată de ce s'au ivit acum în Basarabia, pe câte Autorități pe atâtea shisme din sânul chiar al Bisericii noastre. Mai deile și acum o nouă încurajare, rânduirea unei comisii înjghebată din persoane amestecate în pricină, când firea pricinii fiind cu totul Bisericească, dacă Kiriaria nu ar socoti în de ajuns dovezile ce acum de un an de zile în șir vin dela Consistoria de acolo, precum și acele adunate de mine la actă, atunci numai s'ar putea a se mai rândui o comisie din oameni însă bisericești și la care Visterie să'și trimată delegatul său.

9. Chiar în Staturile cele mai libere chiar în țările cele mai tolerante, de pildă în Anglia, când din sânul Bisericii domnitoare voește vre o comunitate întreagă—eară nu zece sau treisprezece oameni răzvrățiți, a'și forma vre o confesie nouă, fiind legi mai întâi formate, după care anume forme să se primească de Guvern asemenea confesii, atunci cea comunitate să arată la Guvern cu înscris expunerea credinței sale, care dându-se mai întâi în debarația Bisericii și a Parlamentului și aflându se nevătămătoare societății și statului și *având vre un cult exterior și vre o autoritate spirituală, văzută*, cu care Guvernul se poate corespunde la trebuință, atunci numai se aprobează s'au ca tolerată, sau ca cu drituri politice, sau fără drituri politice. Moldova nici are încă făcute legi întru aceasta nici profesia de credință a acelor 13 răzvrățiți nu s'au dat, nici către Guvern nici către Biserică, nici aceea nu s'au desbătut sinodicește și Parlamentar, ci numai deodată s'au constituit pe sine în o sectă nouă și Administrația i-au și recunoscut, ba încă le-au dat voe a nu mai merge la Biserica noastră ca mai înainte ci a'și preface o casă a lor în casă de rugăciune, dându le și o sebită întindere de pământ pentru a'și face țintirim deosebit; Atuncea când secta Molocanilor fiindu'și bine cunoscută nu are nici cult exterior, nici vre o autoritate bisericească văzută, fiind toată religia lor numai în *duh sau în gând*: se botează cu gândul se însoară cu gândul... Unde sunt aice formule din care începe a se înjgheba societatea? Nu este oare un ce anti social?

10. Una din pricinile cele mai esențiale pentru care mulți din locuitorii ortodocși de prin satele și chiar din

Politiile Basarabiei Moldovei, dupre cum bine m'am încredințat la fața locului, au fost și este că poporul de acolo, adesea vede religia și biserica sa batjocorită și nimine nu le apără; crucea suduită, legea necinstită, cultul Divin nerespectat. Eresiile aceste nouă încurajate și chiar protejate. Aceste pe mulți i au amărât până la suflet. Poate celelalte le-am răbdă, îmi zicea mulți din bunii creștini, dar când ne atinge la suflet, ne vine să ne ducem pe lume, numai să nu auzim nici să vedem. O norocire a fost că Kiriarhia, a încuviințat preoților a sta pe loc și a nu se trage cu cialalți amploianți ai Rosiei la trădare, făgăduindu-le siguripsirea în treptările lor, că de se ducea atuncea și preoții, atuncea puțini oameni rămâneau; căci este știut că după matcă merg și albinile. Cât i-am măgulit eu pe preoții de acolo este cunoscut Kiriarhiei. Dar apoi este știut că dela un timp încoace, au început a se descuraja unii din cei mai buni. Unii din îi me-au și declarat astă-vară, că nu numai i am măgulit, dar i-am amăgit, căci numai pot suferi cele ce văd, că îi numai pot ține Mitrici de Ispoviduiți, de împărtășiți și de cununați, pentru că unii din poporărării, carii sunt mai răi, înțelegând că în Moldova se îngăduesc a se face toate aceste numai cu gându, îi iau în răs când îi cheamă la Biserică, la mărturisire, dupre cum țineă regula mai înainte, și prin aceasta toată disciplina bisericească, în care atât de știut eră deprinși, au început a se dărăpână. Toți oamenii de cuget și cu simțire de religie, așteaptă a vedea ce rezultat va lua acei 13 răzvrătiți; Cei buni spre a apucă fuga, cei răi spre a se mai înrăutăți. Iată urmările la care au ajuns desfrâul religios dat în acea parte de loc. Este de ales acum: se protimisim oare pe 13 răi mai mult de cât pe o întreagă populație ortodoxă pacinică și folositoare?

11. În sfârșit pe lângă toate aceste dovezi privitoare la acea din lăuntru siguranție a Statului și a Bisericei nu ar trebui a scăpa din vedere și considerația politică din afară. Este obștește știut că toate sectele cunoscute la noi sub nume de Lipoveni s'au ivit mai întâi în biserica Rosiei. Ea a răspins din sânul ei asemenea shizme neîngăduindu-le vre o consolidare sau formare de vre o Ierarhie recunoscută. Căpiteniile unor asemenea secte sunt până as-

tăzi refugiți din hotarele acelei imperii afară, deunde ca niște noi Orsini bisericesti formează și aruncă boambe sub temelile bisericeii Rosiei. Arhieriei și Misionerii Lipovinești însă au ajuns acum a fi niște Orsini nu numai către biserica Rosiei, ci și chiar către a noastră și a tot răsăritul, fiind că sunt ca niște refugiți din statul ei eclisiastic, și acum când s'au descoperit complotiști cu ii chiar din ortodocșii noștrii, precum sunt acei 13 răsvrătiți, să privim oare cu indiferenție, să se lase nepilduiți și să-i hrănim chiar pe moșiile statului? Ar fi oare aceasta a păstra o înțeleaptă politică către cealaltă biserică ortodoxă?

Înalt Prea Sfințite Stăpână! Chestia acelor 13 noi Molocani din Domenia Cișme, pe cât este de nouă și nepilduită în țara și în Biserica noastră, pe atâta cere o mai grabnică și pătrunzătoare pilduire, mai cu seamă în această epocă, când convenția nouă dă drituri politice la toate riturile creștine. Nu ași crede că în Patria noastră, a căria soartă totdeauna a fost legată de soarta bisericeii, se va afla măcar un singur patriot, care se înțaleagă ca acele drituri politice s'ar putea socoti și pentru Shisme nu numai nerecunoscute, dar și jignitoare și bisericeii Domnitoare și societății, unei shisme care în alte țări se pedepsește criminalicește, mai vârtos că acești noi Molocani, nici formează un adevărat rit, ci numai o shismă nouă în Biserica noastră, o clică de 13 oameni, carii chiar de ar fi atacat numai onorul și Dignitatea unei persoane, încă s'ar pedepsi criminalicește, cu cât mai vârtos când ii și autoritatea publică a Bisericeii, și sărbările ei, și icoanele ei, și tainele ei, fiind odată ortodoxi, le-au atacat și batjocorit în public? și ce este încă mai mult că ii s'au declarat într'o *sectă Anti-socială!*

Toată toleranța din lume, toată îngăduința, tot interesul societății nu le-ar putea face o al'a mai îndurătoare pilduire, de cât spre a nu se lăți cangrena mai departe în popor și a spori răul, apoi chiar acum dela început,—să se depărteze asemenea oameni din satul acela și să se ducă unde vor voi;—în numele deci și a religiei și a bisericeii și a Patriei și a tot clerului din acea parte a Basarabiei, care s'au îngrozit, și așteaptă cu nerăbdare rezultatul atâtor relații făcute din partea Consistoriei de Ismail, în

curgere de un an, și pentru care m'ați trimes ca revizor din partea Înalt Prea sfinției Voastre, spre a vă încredința, ca dela o persoană competentă în această chestie, Vă rog Înalt Prea sfințite Stăpâne, pentru liniștea și mântuirea turmei cuvântătoare, a căroră suflete Vă sunt încredințate de către dreptul judecătoriu, protestanți și cereți dela Ministeriul de Finanță sub a căria Administrare, se află acii răzvrătitori ai bisericei, spre a le porunci și a se duce unde vor voi din mijlocul acelui sat, a căruea obștie, cu lacrămile pe obraz mau rugat a Vă depune această smerită și legitimă cerere

A Înalt Prea Sfinției Voastre întru tot supusă și plecată slugă.

Filaret Stavropoleos.

1858 Noembrie 29.

LEGEA CLERULUI

(Vezi Biserica Ortodoxă Română, anul al XXX-lea, No. 2).

Discuția din Senat.

În discuțiunea generală, după I. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei, a vorbit în ședința dela 26 Ianuarie 1906 Dl. ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice. Regret foarte mult, că discursul domniei sale nu s'a publicat până acum în Monitorul oficial, căci l'ași fi rezumat aici, fiind de mare nevoie, să se cunoască în amănunțimi, care sunt vederile puterii civile față de Biserică. Promit însă, că atunci când se va publică, 'l voi rezuma negreșit. După cuvântarea D-lui ministru, s'a închis discuțiunea generală și s'a luat în considerațiune proiectul de lege.

În această ședință s'a votat până la articolul 20. Discuțiuni mai importante s'au făcut asupra articolelor 12 devenit 14 și 16 devenit 17. În art. 12 devenit 14 e vorba de constituirea epitropiilor bisericești. Până acum epitropiile se compuneau din preotul paroh ca președinte și din doi epitropi. La țară, unul dintre epitropi eră numit de prefect, iar altul ales de enoriași și confirmat de prefect. La orașe unul eră numit de primar, iar altul ales de eno-

riași și confirmat de primar. După proiectul de lege în discuțiune, art. 14 sună astfel: «In fiecare parohie se institue o epitropie însărcinată cu administrarea averei mobile și imobile a bisericilor din parohie și compusă din trei membri: preotul paroh ca președinte, un membru numit de ministrul cultelor și instrucțiunii și un membru ales de enoriași și confirmat de același ministru....» Au vorbit d-nii *Disescu* și *Al. Constantinescu* și au cerut ca epitropia să fie constituită în condițiunile de până acum. A răspuns Dl. ministru al cultelor și instrucțiunii publice arătând că modificarea ce se cere prin proiectul de lege, e rezultatul experienței ce există la minister de modul cum se face administrația fondurilor speciale ale bisericilor de către epitropii.... Dând ministrului dreptul de a numi pe unul din epîtropi, am voit să împuținez influențele locale... și care uneori sunt mai mult sau mai puțin accentuate. Ministrul mai depărtat de localitate, poate numi o epitropie mai bună pentru a administra..... Cere în cele din urmă, să se lase articolul așa cum e, căci este în interesul unei bune gospodării bisericești. Credem și noi, că bine s'a făcut ce s'a făcut!

La art. 16 devenit 17 s'a propus un amendament iscălit de I.I. P.P. S.S. Mitropoliți, de P.P. S.S. Episcopi de Dunărea de jos și de Buzău și de Dl. Dr. Șabner Tuduri și anume: «La art. 16 devenit 17 al. 3, se suprimă cuvintele «este obligat ca», iar cuvintele «se recomande» se înlocuesc cu cuvintele: «va numi». Tot la acest articol a cerut încă I. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei, ca protoiereii să se poată recruta și dintre preoții seminariști cu 7 clase, motivând între altele astfel: «Eu am protopopii mei toți licențiați, prin urmare sunt la largul meu, nu vorbesc pentru casa mea, vorbesc în general. Când se face o lege trebuie făcută așa în cât în curgerea vremii să nu te întâlnești cu o greutate, pe care nu poți să o

toarele pedepse: transferarea, oprirea de servicii și pierderea salariului pe un timp mai mare de patru luni, pierderea parohiei și caterisirea, vor putea apela la Sf. Sinod. Sf. Sinod va judeca apelul după anume normă ce se va stabili prin regulamentul aplicător al legii, de o comisiune permanentă aleasă din sânul său, în fiecare an. Pe D-nul Disescu și pe propunătorii amendamentului 'i preocupă ideea de a exista două instanțe de judecată și din Sf. Sinod să nu se facă o înaltă Curte de Casație, care să judece numai formele și să nu aprecieze fondul. Și inovația cu Consistorul apelativ Dl. Disescu spune, *că i se pare*, că nu este conformă cu tradițiunea Bisericii noastre. Dl. Disescu e cu convingere *contra introducerii unui element nou de judecată, care e Consistoriul apelativ* și voește ca Sinodul să 'și păstreze atribuțiunile sale integrale.

*

Discuțiunea asupra acestui articol s'a continuat în ședința dela 26 Ianuarie 1906. La începutul acestei ședințe I. P. S. Mitropolit Primat declară următoarele: «După lungi și amănunțite lămuriri, în urma convorbirilor pe care le-am avut cu Dl. ministru al Cultelor, am convenit să retragem amendamentul și articolul se rămână așa cum este propus în lege. Retrag dar amendamentul în numele băncii Prelaților». Dl. Disescu la rândul său declară între altele «că față cu semnăturile care erau pe acel amendament, căci el eră semnat de întreaga bancă a Prelaților, nu puteam sta la îndoială să'mi dau adesiunea mea, căci nu pot să fiu mai ortodox decât I. P. S. S. Mitropolitul Primat și Episcopii. Prin urmare, întru cât acest amendament nu mai are iscăliturile reglementare și prin faptul că adesiunea mea eră alături cu cea a I. P. S. S. Mitropolitului Primat, amendamentul cade». Dl. C. C. Arion, fost ministru al Cultelor făcând observațiunea, că Dl. Disescu n'a făcut

bine de a renunțat la amendament, domnia sa 'și justifică foarte bine purtarea și spune apoi:.....«Am susținut o idee, care nu erà în competența mea, dar am întrebat și m'am închinat acestei bănci a Prelaților ca să o servesc și când văd că această bancă 'și retrage această idee, atunci mi se aduc acuzațiuni mie? Dar bine, după regulament, amendamentul nu mai putea stà în picioare, pentrucă Prelații l'au retras și atunci a trebuit și eu să retrag semnătura mea, dar dacă banca Prelaților 'l sprijinea, eu mergeam înainte». In cele din urmă articolul a fost votat așa cum fusese propus de comitetul delegaților, fără acest amendament. Cu alte cuvinte, s'a admis inovația cu Consistoriul apelativ!

*

La articolul 26 Dl. *M. Pacu* propune un amendament cu cuprinsul următor: «Cei dați în judecata instanțelor bisericești vor putea fi asistați de apărători luați dintre clerici sau dintre foștii și actualii profesori de religie». Dl. *Pacu* susține acest amendament cu frumoase cuvinte.... După bunul simț, după toate legile din lume și cele divine și cele umane, nu se poate justiție, fără să se asculte și apărătorul celui învinuit... Apărarea este un drept sfânt, un drept inerente oricărui om. E greu ca să se apere cineva singur, căci se știe că acel care se apără în cauza lui proprie e cel mai rău apărător, neputând avea liniștea și deplina stăpânire de sine, chiar atunci când și-ar cunoaște toate mijloacele sale de apărare. Trebuie deci, sau să i se dea un apărător din oficiu sau să 'și aleagă el singur..... La dascăli sunt apărători înaintea Consiliului permanent și a comisiunilor de judecată; la magistrați, înaintea Curței de apel și a Inaltei Curți de Casație, ședințele sunt secrete, în adevăr, dar apărătorii sunt admiși; la corpul avocaților de asemenea; și atunci nu văd pentru

care cuvânt nu s'ar admite apărători și pentru clerici?....

Dl. M. Vlădescu, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, spune următoarele cu privire la acest amendament: «La început și eu mă gândisem la admiterea unui apărător cleric înaintea instanțelor Judecătorești, însă mai târziu, în urma unor desbateri mai amănunțite, cari le-am avut cu I. P. S. Lor am revenit, deși în principiu nimic nu se opune ca să se admită apărători, căci au fost admiși apărători și în legile vechi bisericești, însă astăzi nu e nici un precedent, nici una din bisericile ortodoxe nu are astăzi apărători admiși la instanțele judecătorești bisericești și din această cauză m'am ferit să fac inovațiune, ca să începem noi, Biserica română, întâiu cu apărători. De aceea am convenit la propunerea băncii Prelaților și am scos din lege admiterea apărătorilor. De aceea v'ași rugă să lăsați legea așa cum e și mai târziu de va fi nevoie vom putea introduce o modificare». Amendamentul a fost însă primit cu 44 bile albe, fiind contra 21 bile negre. Prin urmare, s'a primit și inovația cu apărători înaintea instanțelor judecătorești bisericești,—inovație combătută de Dl. ministru și de banca Prelaților.

*

O importantă discuțiune s'a făcut la articolul 19 devenit 36. La acest articol s'a propus un amendament de către I.I. P.P. S.S. Mitropoliți și de către P.P. S.S. Episcopi de Argeș, al Dunărei de jos și de Buzeu, în următoarea cuprindere: «Elevii Seminariului Nifon Mitropolitul din București, vor fi asimilați celor dela seminariile Statului, pe câtă vreme epitropia aceluia Seminar se va conforma legilor și regulamentelor generale ale ministerului cultelor și instrucțiunii publice în ce privește organizarea studiilor și a condițiunilor de admisibilitate a corpului didactic, conform dispozițiunilor testamentare în această privință». Au

vorbit asupra acestei chestiuni D-nii C. C. Arion, Al. Constantinescu, V. Lascăr și D-nii miniștri Vlădescu și Tache Ionescu.

Intâia cuvântare a D-lui Arion n'a apărut în Monitor până acum, iar despre a doua voiu vorbi îndată. Dl. Al. Constantinescu susține în rezumat, că statul trebuie să aibă dreptul de control și de supraveghere asupra tuturor instituțiilor din țară și mai ales asupra institutelor culturale. Cât privește Seminarul Nifon, ministrul Cultelor nu poate stă cu brațele încrucișate, atunci când e vorba de programe de studii și de numirea corpului profesoral. Nu se poate într'un institut cu o menire înaltă în stat cum e Seminarul Nifon, să se dispună de studii cum le o plăcea administratorilor, nu se poate să se numiască acolo profesori, persoane, cari să nu întruniască condițiunile cerute de legile statului. Elevii Seminarului Nifon de azi, vor fi poate înalții prelați de mâine și în tot cazul cetățenii de mâine și Statul are nu numai dreptul dar chiar datoria de a veghia asupra modului și spiritului în care acei elevi se instruesc și cine 'i instruește. Nu există în testamentul lui Nifon Mitropolitul vre-o dispozițiune privitoare la programa și la numirea profesorilor și dacă ar existà, ele nu pot stă în picioare în fața ideei de stat. Prin urmare Seminarul Nifon Mitropolitul, dacă voește ca elevii acelui seminar să fie asimilați cu ai statului, să se conforme legilor și regulamentelor, în privința studiilor și a numirii corpului didactic.

Dl. Al. Constantinescu caută cu orice preț să convingă, că Statul trebuie se controleze și se supravegheze lucrurile la Seminarul Nifon; că nu înțelege mai cu seamă la o instituție culturală, de unde școlarii ies cu drepturi în Stat, ministerul cultelor și instrucțiunei publice, să nu știe ce se face acolo. De aceea propune și domnia sa la acest articol în unire cu alți 4 domni senatori, următorul amen-

dament: «Nu vor mai putea fi numiți de aci înainte profesori la acest Seminar, decât persoanele cari vor întruni condițiunile de capacitate cerute de legea învățământului secundar și de prezenta lege și în nici un caz ei nu se pot recruta dintre foștii profesori pensionari ai statului.

Profesorii noi numiți nu vor putea intra în funcțiune până ce aceste numiri nu vor fi recunoscute și de ministerul instrucțiunii publice și al cultelor.

Acei cari dintre actualii profesori ai Seminarului Nifon Mitropolitul, vor fi și pensionari de stat, încetează de drept de a mai fi profesori la acel Seminar din ziua promulgării prezentei legi.»

(Va urmă).

G...

ISTORIA BISERICII OCCIDENTALE

DIN

EVUL MEDIU.

PRIMA PERIOADĂ

De la Carol cel Mare, până la Bonifaciu al VIII.

(800—1274).

Papismul în secolul al XIV-lea și al XV-lea.

(1294--1517).

BONIFACIU AL VIII ȘI BENEDICT AL XI.

(1294—1304).

(Urmare, vezi *Biserica Ortodoxă Română*, anul al XXX-lea No. 4).

Bonifaciu al VIII n'a fost întru nimic mai inferior multora din cei mai dinaintea sa în ceea ce privește meșteșugul sau abilitatea politică, precum și puterea de voință neînvinsă în ceea ce 'și puneă în gând ca să făptuiască; eră însă desbrăcat sau lipsit de orice virtute spirituală și nu aveă nici cel mai elementar

simț pentru vocațiunea scaunului papal. Un singur lucru avea în vedere: acela de a exploata, până la absurditate chiar, ideea exagerată despre ierarhie; aceasta cu scop de a-și satisface ambițiunile sale pasionate peste măsură.

Exista o opozițiune contra papii, și în fruntea acestei opoziții se aflau doi cardinali din puternica familie Colona, cari declarară de nulă abdicarea lui Celestin al V-lea. Bonifaciu, pentru a-și răsbună, îi desbracă de toate demnitățile bisericești, în anul 1297; dar ei apelară la un conciliu general, ca instanță superioară. Papa excomunică și pe cardinali și pe partizanii lor, ordonă o cruciadă contra lor și le distruse castelele. În cele din urmă s'a predat și Palestrina (vechea Praeneste), locul de naștere al familiei lor. Însăși familia Colona se supuse. Totuși papa nu se mulțumi numai cu atât, el puse ca să dărâme până la pământ vechiul și renumitul oraș Palestrina, cu bisericile și palatele sale, și refuză de a da înapoi familiei Colona bunurile și averile ce i fuseseră confiscate. Familia Colona recurse din nou la arme, dar și de data asta fu învinsă și silită să fugă din țară. Papa ordonă, sub pedeapsă de excomunicare tuturor orașelor și țărilor de a nu da celor fugiți adăpost și hrană. Dar nici excomunicarea, nici armata sa nu putură să aducă sub vasalitatea papii pe Siciliani, care deja scuturaseră jugul acelei neplăcute și greoaie vasalități. Tot astfel a fost umilit Bonifaciu și în primul său conflict, pe care l-a avut cu Filip al IV cel frumos, regele Franciei. În războiul, pe care l purtă Filip cu Eduard I regele Engliterei, pentruca acest războiu să se poată continua, amândoi impuseră bunurile bisericești la contribuțiuni foarte mari. Atunci Bonifaciu dete afară bulla «*Clericis laicos*»,

care deslegă pe cler de orice obligațiune către stat, și pronunță anatema asupra tuturor laicilor, cari ar luă cu forța contribuțiuni dela cler, precum și asupra tuturor clericilor, cari ar dà contribuțiuni fără autorizarea papii. Filip își răsbună și dânsul, dând un decret prin care se opriă orice trimitire de bani la Roma. Papa, care se vedeà foarte strâmtorat, din cauză că nu-i mai sosiau veniturile din Francia, trebuiă să caute o împăcare, de aceea făcù concesțiuni însemnate și *canoniză* pe Ludovic, bunicul lui Filip.

Pretențiunile sale ierarhice 'i promiteau mai mult succes față cu imperiul german.

După moartea celui dintâiu Habsburg, fiul acestuia, Albreht, fu lăsat la o parte, și se alese rege comitele Adolf de Nasàu; dar aceasta fu învins de Albreht, care se se încoronă la 1298, sub numele de Albreht I.

Bonifaciu, pretinzând că papa ar aveà dreptul ca să verifice alegerea principilor electori, cită pe Albreht, ca trădător și regicid, să apară sau să se prezinte înaintea tribunalului papal, și deslegă pe principii germani de jurământul de credință, pe care'l dăduseră regelui.

Intre acestea se aprinse și lupta între papa și Filip, pentru veniturile sau beneficiile vacante, pe care coroana le pretindeà din nou ca venituri regale. Legatul papal, Bernard de Saisset, episcop de Pamiers, se opuse regelui cu o îndrăsneală atât de supărătoare, în cât acesta trebui să ordone arestarea lui, acuzându-l de trădător al țării. Bonifaciu ceru liberarea lui, convocă pe episcopii francezi la un conciliu în Roma și cercă, în Bulla «*Ausculata fili*», să demonstreze regelui cât de absurd ar fi, când el 'și-ar închipui că nu trebuie să se supue papii.

Bula fu luată cu sila din mâna legaților papali, arsă în public în sunetul trompetelor, și se răspândi în toată țara un extract, pretins a rezuma cuprinsul ei, poate fals sau exagerat, însoțit în același timp și de răspunsul regelui: «*Scire te volumus, ar fi zis papa în Bulla sa, quod in spiritualibus et temporalibus nobis subes.... Aliud autem credentes haereticos reputamus*». La acestea regele ar fi răspuns: «*Bonifatio se gerenti pro summo Pontifice salutem modicam seu nullam. Sciat maxima tua fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse. Secut autem credentes fatuos et dementes reputamus*». Toată Franția era revoltată contra aroganței papale, și un parlament, ținut în Notre Dame la Paris în 1302, la care regele dăte ordin să ieă parte cele trei clase sociale: nobilimea, clerul și, pentru prima oară, și cetățenii, aprobă în totul procedarea lui Filip și scrise în acest sens și la Roma. Pe lângă aceasta, regele interzise clerului său de a luă parte la conciliul convocat, care, cu toate acestea, se ținū în Lateran în anul 1302, luna Noembrie.

Aci dăte acum Bonifaciu renumita *bullă* «*Unam sanctam*» în care explică învățătura despre cele două sâbii (Luca 22, 38) semnalată de Inocențiu III și Grigorie IX, pe care Hristos le-ar fi instituit, pentru ca una, cea spirituală, să fie mânăuită de Biserică, iar cea temporală să fie mânăuită pentru Biserică. În adevăr, regii și răsboinicii au să mânăuiscă sabia temporală, dar numai după încuviințarea preotului și numai în timpul cât el tolerează (*ad nutum et patientiam sacerdotis*). Părerea, că puterea temporală e de sine stătătoare și neatârnată de cea spirituală, fu condamnată ca erezie maniheică. În fine Bonifaciu stabilī teoria, nemai auzită de nimeni până aci, for-

mulată astfel: « *Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus et pronuntiamus omnino esse de necessitate salutis.* »

Regele și parlamentul ridicară cele mai grele acuzațiuni contra papii. Astfel fu acuzat de erezie, simonie, magie, tiranie, imoralitate etc., și fu învitat să răspundă de toate acestea înaintea unui conciliu general.

În timpul acesta Bonifaciu intrase în tratări cu regele german Albreht și îl hotărî ca nu numai să rupă alianța cu Filip, dar și să se recunoască ca vasal al papii în privința coroanei germane. Toate acestea se întâmplară în anul 1303. Papa fixase și ziua, în care avea să pronunțe solemn, în Doma din Anagni, reședința de vară și orașul său de naștere, anatema asupra lui Filip precum și depunerea acestuia. Dar *spadasinii* lui Filip preveniră faptul. Cancelarul său Nogaret și Sciara, unul dintre alungații familiei Colona, organizaseră, cu bani francezi, o conjurațiune între baronii din Lațiu, năvăliră cu o zi mai înainte armați în palatul papal și luară captiv pe papa, care 'i așteptă, stând pe scaunul papal cu toate podoabele sacerdotale. Poporul 'l liberă îndată, dar fiind apoi cuprins de o boală grea încetă din viață, având etatea de optzeci de ani. Dante 'i făcù un loc în Infern. Celestin V, predecesorul său, ar fi zis despre Bonifaciu următoarele cuvinte: « *Ascendisti ut vulpes, regnabis ut leo, morieris ut canis.* » Acestea par a se fi împlinit întocmai.

După Bonifaciu al VIII, se sui pe scaunul papal cardinalul *Nicolau Bocasini*, sub numele de Benedict al XI, care până aci ocupase demnitatea de general al Dominicanilor. Caracterul său moderat, precum și

slăbiciunea și lipsa de orice ajutor l-determinară nu numai să declare de inocent pe Filip, care negă orice complicitate, dar să ierte și se restituie averile la cei mai puțini culpabili din familia Colona. Cu toate acestea Nogaret și Sciarra Colona fură din nou isbiți cu excomunicarea. Benedict muri la Perugia, în anul 1304, fără să fi putut face ceva pentru biserică.

Papismul in exilul babilonic.

1305—1377

După moartea lui Benedict al XI, Filip, regele Franciei, se folosi de pace, pentru ca să sfărâme aroganța scaunului papal. Un puternic ajutor, pentru realizarea planului său, fu neînțelegerea care izbucni în Conclava dela Perugia: Unii dintre cardinali voiau să aleagă un papă, care să fie favorabil memoriei lui Bonifaciu; alții țineau cu orice chip să aleagă pe unul, care să fie devotat intereselor monarhului francez. Alegerea țină unsprezece luni, și Filip reuși ca alegerea să se facă în persoana arhiepiscopului Bertrand de Bordeaux, care luă numele de Clement al V. Cu toate stăruințele și rugăciunile cardinalilor, el nu se hotărî să părăsească Francia; din contră fixă orașul Lion ca loc pentru întronarea sa.

După mai multe acte de răsbunare personală și despotism, de nepotism și servilitate, precum: revocarea bulei «*Clericis laicos*» și îndulcirea bulei «*Unam sanctam*», reintegrarea unora din membrii familiei Colona în demnitățile lor, îngăduirea făcută regelui Filip, ca să se folosească în timp de cinci ani de dijma bisericii în Francia, Clemente părăsi pentru totdeauna vechea capitală a Occidentului, Roma, și

fixă reședința scaunului papal la Avignon. Aceasta se întâmplă în anul 1309.

Pentru puțin timp se părù că Clemente 'și-ar fi adus aminte de atitudinea și energia unora din predecesorii săi. Semnele, după care s'ar fi putut judeca acest lucru, fură: revocarea donațiunilor scandaloase ale episcopatelor și mănăstirilor, făcute sub titlul de *comende*, opunerea, cu toată puterea, cererilor lui Filip, care voià să șteargă pe Bonifaciu din numărul papilor și să'i desonoreze cadavrul.

Această independență, însă, fu de scurtă durată, și lumea se văzù numai decât amăgită, căci după scurt timp Clemente intră în vederile și dorințele regelui, și primì, în prezența consistoriului întrunit la Avignon, acuzațiunile aduse de Filip contra lui Bonifaciu la conciliul general dela Vienne, în anul 1310.

Numirea a 9 cardinali francezi, da la iveală intențiunile papei, care voià prin aceasta să'și asigure succesori asemenea lui. În timp ce pentru Francia erà așa de părtinitor, se arată poruncitor și aspru față de ceilalți suverani, precum și față de ceilalți prelați ai Bisericii. Venețianii, cuprinzând Ferrara, și maltratând pe *nunții* papii, el pronunță interdictul asupra teritoriului lor, în anul 1309, interzicând orice comunicație cu dânșii. În Germania, după moartea lui Albert, împedică alegerea de rege a lui Carol de Valois, fratele lui Filip, și susținù candidatura comitelui de Lutzelburg, care se și alese rege, sub numele de Enric al VII. Când trimișii lui Enric se prezentară înaintea papei la Avignon, pentru a promite, în numele suveranului lor, credință și sprijin Bisericii, Clemente delegă cinci cardinali, spre a încoronà pe imperator la Roma și Enric se hotărì și luă măsuri ca să înalțe cât se poate de sus autoritatea

sa în Italia, care era turburată și sfâșiata de certurile Ghelfilor și Gibelinilor. Dante primi, cu ardoarea naturală temperamentului său, pe noul monarh ca pe stăpânul absolut al lumii romane, singurul apărător al libertății apăsate de mulțimea tiranilor mici. Gibelinii se unira cu imperatorul, iar Ghelfii cu Robert d'Anjou, pe care papa 'l confirmase în regatul Neapole.

Clement voi să pună sfârșit acestei lupte, sfătuind pe amândoi regii ca să i-se supună. Imperatorul îi răspunse cu mândrie că dânsul e protectorul Bisericii, dar că el n'are nici o feudă dela dânsa, și astfel nu atârna, ca regele de Neapole, de scaunul papal, în ceea ce privește puterea temporală.

De atunci, Enric trecu peste marginile puterii sale, dând contra lui Robert un decret de expulzare și de pedeapsă capitală; dar peste puțin timp muri (1313). Silit de stăruințele lui Filip, care urmăria continuu memoria lui Bonifaciu și ordinea Templierilor, Clemente convocă, prin «*bullă regnans in coelis*,» la Vienne al cincisprezecelea conciliu ecumenic în Biserica occidentală, la care s'au întrunit 114 arhiepiscopi și episcopi. Acest conciliu a durat dela 1311, Octombrie 16, până la 1312, Mai 6. Papa refuză de a veșteji memoria lui Bonifaciu, ca pătată de erezie, dar fu obligat de a expune pe Templieri la capriciul lui Filip.

Templierii erau acuzați de erezie, imoralitate și opozițiune contra episcopilor și principilor. Un număr destul de mare din membrii ordinei au mărturisit dreptatea acuzațiunilor. Conciliul a mai condamnat asociațiunea numită Fratecelli, pe Baggarzi și Beghini. Decretă ajutoare pentru misiunea Orientului, și fixă un număr de canoane pentru reformarea mo-

ravurilor și a disciplinei bisericești, a monahilor și a clerului secular.

Clemente condamnase la închisoare perpetuă pe capul Templierilor. Iacob Molay și Guy retractară atunci toate mărturisile, și Filip exasperat ordonă ca amândoi să fie arși, ceea ce se și întâmplă în 18 Martie 1314. Clemente și Filip muriră peste puțin timp și în locul acestuia din urmă se sui pe tron Ludovic al X.

IOAN AL XXII, BENEDICT AL XII și CLEMENTE VI.
1316—1334 ; 1334—1342 ; 1342—1352.

După o alegere cât se poate de furtunoasă, în care cardinalii francezi și italieni au luptat din răzputeri, voturile conclavei, ținută la Lion, se întruniră asupra lui *Iacob d'Ossa*, episcop cardinal de Porto, care luă numele de Ioan al XXII. Înainte de alegere, el promisese că va strămuta reședința papală iarăși la Roma;—dar în urmă uită promisiunea și continuă a stă tot la Avignon, unde puse fundamentul palatului papilor, și, ca să arate că este credincios maximelor predecesorilor săi, numi șapte cardinali francezi.

Ioan al XXII, deși cu totul dependent de Francia, căută cu toate acestea ca să impue mijlocirea sa între Frideric, duce de Austria, și Ludovic de Bavaria, care-și disputau coroana imperiului, după moartea lui Enric al VII. Intemeindu-se pe exemplele din trecut, papa Ioan susține că guvernul statelor italiene îi aparține lui, care singur are dreptul d'a numi un vicar. În adevăr el numi, ca și Clemente al V, pe Robert de Neapole, pe când Enric numise deja mai mulți membri din partidul Gibelinilor, care pretindeau a fi îndreptățiți la aceasta cu scop de a apăsa pe Ghelfi.

Papa 'i amenință cu excomunicare, dacă nu vor recunoaște pe Robert, pe care'l confirmase deja ca rege al Italiei, până la încoronarea unui imperator. După bătăea dela Mülhdorf, anul 1322, Frideric de Austria căzând în mâinile lui Ludovic de Bavaria, acesta luă titlul de rege al Romanilor, fără să mai aștepte confirmațiunea papală, și se grăbi ca să trimită ajutoare Gibelinilor lombarzi, care în cele din urmă trebuiră să cedeze puternicilor lor adversari. Ioan al XXII somă pe noul suveran ca să se înfațișeze înaintea lui, în timp de trei luni de zile (8 Octombrie 1323). Ludovic, prefăcându-se că intră în vederile papii, ceru prelungirea termenului, și protestă la dieta din Nüremberg, contra dreptului pe care și-l arogă papa, de a examina și confirma validitatea alegerii sale, susținând că demnitatea sa se întemea numai pe alegerea principilor electori. Cu toate acestea papa acordase termenul; dar, când Ludovic începù să'l acuze că protejază erezia, Ioan îl excomunică, și după această măsură, urmă un interdict la 1 Octombrie 1324. În supărarea sa, Ludovic se decise se calce în urmele lui Enric al IV și Filip cel Frumos, și publică un memoriu, în care trată pe pretinsul papă Ioan ca inamic al păcii și urzitorul turburărilor, care bântuiau Germania și Italia. De o parte și de alta se începù o polemică înflăcărată, care probă în curând tuturor că politica arbitrară și implicit nedreaptă, pe care au urmat-o cei din urmă papi, dar mai ales parțialitatea lor în favoarea Franciei, dăduse o lovitură mare scaunului papal, și deșteptase în toată creștinătatea sentimente de indiferență și neîncredere.

Printre vrășmașii papii, trebuie se numărăm pe teologii și învățații universității din Paris, Marsiliu

de Padua (de Raymundinis), mort în anul 1328: Ioan de Jandun, cari, în opera lor intitulată: «*Defensor pacis*,» susțineau, împreună cu alți colaboratori, că orice autoritate legislativă și judiciară a Bisericii rezidă în popor, și acesta a încredințat-o clerului. Distincțiunile ierarhice nu și datorează originea decât ambițiunii clerului; privilegiul de întâetate a fost atribuit numai pentru considerațiuni exterioare episcopului Romei și anume de către legislatorul suprem, adică de către adunarea credincioșilor sau de către imperator, reprezentantul lor. Și în definitiv, privilegiul acesta, primitiv, nu consistă decât în facultatea de a convoca conciliile generale. Toate bunurile bisericesti aparțin imperatorului, care singur are dreptul de a pedepsi, de a numi și chiar de a destitui pe papă.

Nominalistul Guilelm Occam nu merse de o cam dată așa de departe. El se ținù de o cam dată de ideile Monarhiei lui Dante (1321), și, influențat de studiile sale, pe care le făcuse asupra anticității, dezvoltă teoria puterii politice în sens invers cu vederile creștine. Astfel el atacă drepturile papii asupra statelor romane, susținând că imperatorul a moștenit autoritatea absolută de care se bucurau imperatorii romani asupra lumii întregi, și că această putere derivă imediat dela Dumnezeu.

Occam calcă în picioare toate datele istorice, ca să demonstreze că este identitate între demnitatea regelui roman și aceea a imperatorilor vechi. Alegerea, zice el, transmite prin tapt și fără încoronare o putere nemărginită și suverană. Occam, văzându-și teoria lovită de anatema, împinse polemica mai departe, negând conciliilor ecumenice caracterul de infailibilitate.

Un alt bărbat erudit, dar mult mai moderat, Leo-

pold de Bamberg, se încercă se demonstreze, în tratatul său intitulat: «*De juribus regni et imperii Romani*,» că puterea imperială este independentă.

Astfel de teorii asupra puterii imperiale au trebuit să dea naștere la o doctrină opusă, pe care o apărau pontificii romani. Eremitul Augustinus Triumphus, mort în 1328 și franciscanul Alvarus Pelagius, mort în 1340, susținură părerile următoare: «Puterea papii este singura care decurge imediat dela Dumnezeu; orice autoritate, fie a imperatorului, fie a celorlalți suverani, derivă dela autoritatea pontificală.

Numai papa singur poate numi un imperator, el poate să iea înapoi dela electori dreptul de alegere pe care li l'a dat. Cel ales nu trebuie se înceapă să guverneze mai înainte de a fi fost confirmat și încoronat de papa, cu toate că poate administra imediat afacerile Germaniei. În fine papa are dreptul de a numi direct pe imperator, fie pe calea eredității, fie pe calea alegerii.

Părerile acestea nu erau nici de cum de natură de a împăcă spiritele, nici de a face se înceteze îndoelile, care se ridicau asupra puterii scaunului papal, și care, întărindu-se din ce în ce mai mult, zguduiră pe partizanii cei mai zeloși ai vechei ordine de lucruri. Spiritul acesta se manifestă clar într'o scriere a canonicului Petru Andlau, mort în 1475.

Ludovic de Bavaria, împăcându-se cu Frederic de Austria, se îndreptă spre Italia în 1327. Încunjurat de episcopii și monarhii nemulțumiți, puse în practică doctrinele partizanilor săi. La Roma decretă pedeapsa cu moarte contra tuturor acelora care s'ar face culpabili de erezie sau de les-majestate; publică apoi o serie de atacuri contra papii, acuzându-l de trădare, depuse și condamnă la moarte pe Ioan al

XXII, punând în locu-i pe franciscanul Petru Rainalducci, care luă numele de Nicolau al V. Acesta este cel din urmă antipapă, după cum Ludovic e cel din urmă rege excomunicat. Dar armele victorioase ale lui Robert de Neapole și disprețul Romanilor terminară această scandaloaasă comedie. Ludovic precum și papa pus de dânsul fură nevoiți să se retragă. Cea mai mare parte din orașele italiene și capii Ghibelinilor își părăsiră partidul imperatorului. Nicolau al V, contrapapă, fiind lăsat la Piza, căzù în puterea lui Ioan al XXII, și muri în închisoare la Avignon, în anul 1333.

Interdictul, care urmase după excomunicarea lui Ludovic, făcù în Germania o impresiune foarte tristă pentru dânsul; de aceea, pentru a se reabilita, încercă să arate o umilă supunere către scaunul papal, dar Ioan al XXII respinse cu mândrie orice condițiune de pace, sub care s'ar menține tronul imperial pentru Ludovic. Cestiunea aceasta se termină, în cele din urmă, prin abdicarea lui Ludovic în favoarea vărului său Enric, duce de Bavaria. Cu toate acestea, nu trecù mult și ostilitățile contra papii se începură iarăși într'un mod cu mult mai violent. Enric vrea să se convoace un conciliu general, pentru a acuză pe papă de erezie asupra *stărei sfinților*, și spre a cere destituirea lui.

În acest timp Ioan al XXII muri, lăsând un tezaur, produs din *annate* (venitul anual ce se dădea papii de către cei puși de dânsul în diferite demnități), și din posedarea mai multor beneficii mari, și care tezaur se urcă la 18 milioane fiorini în aur, și la șapte milioane în lucruri prețioase. Acești bani îi strânsese, se zice, pentru o nouă cruciadă.

Benedict al XII, care-i urmă, voi să facă o reformă

în Curtea papală, în deprinderile și disciplina monahilor și a clerului secular, și se desfințeze impozitele devenite intolerabile. Puse capăt controverselor, ivite sub predecesorul său, asupra stărei sufletelor celor drepti după moarte. În același timp, scuturând jugul rușinos al regilor Franciei, se arată favorabil și dispus pentru imperatorul Ludovic, care primi din parte-i toate propunerile raționale. Benedict al XII, însă, era prea stăpânit de influența și preponderența cea mare a cardinalilor și de curtea Franciei.

Indată ce observă bunăvoința din partea papii, Ludovic făcu ca principii electori să se întrunească la Francfurt, în 1338, și să-l declare pe dânsul ino-cent de toate atacurile care atrăseseră după dânsle interdictul, și mai declară de turburător al păcii publice pe oricare cleric, care ar mai recunoaște acel interdict. După aceea electorii proclamară, în adunarea dela Rhense, care se ținù în 15 Iulie, 1338, că imperatorul ține demnitatea și puterea sa numai dela principii electori.

Polemica continuă acum cu mai multă animozitate, decât altădată. Guilelm Occam mai ales se semnală prin tonul său pasionat. Ludovic atacă pe papă și începù să acorde, din propria sa autoritate, dispense de căsătorie și încuviință divorțul fiului său. Poporul perdù încrederea în el. De aceea Clemente al VI putù să lucreze cu mai multă energie contra lui, pe când electorii 'l făcură se înțeleagă că sunt nemulțumiți de dânsul.

Papa aruncă contra imperatorului o anatema, însoțită de tot aparatul blestemelor judaice, și care tindea, prin violența limbajului ei desfrânat aproape, se înlocuiască absența dreptului și a dreptății. Ex-comunicația cuprindea vorbele următoare: «*Veniat ei*

laquens quem ignorat et cadat in ipsum. Sit maledictus ingrediens, sit maledictus egrediens. Percutiat cum Dominus, amentia et caecitate ac mentis furore. Coelum super eum fulgura mittat, Omnipotentis Dei ira et beatorum Petri et Pauli, quorum ecclesiam praesumpsit et praesumit suo posse confundere, in hoc et futuro saeculo exardescat in ipsum. Orbis terrarum pugnit contra eum; aperiatur terra et ipsum absorbeat vivum. In generatione una debatur nomen ejus, et dispereat de terra memoria ejus, etc.».

Clemente invită în acelaș timp pe electori se a-leagă un alt suveran, recomandându-le pe Carol de Moravia, fiul lui Ioan al IV Orbul, regele Boemiei. În adevăr, acesta fù ales la Rhense în 1346, dar din cauza intrigilor ce se uneltiseră la alegerea lui, Carol al IV nu avù aprobarea și asentimentul general, și se văzù silit să se refugieze în Francia. Moartea lui Ludovic (1347) nu'i dete încrederea națiunei; cu toate că el se întorsese cu ridicarea interdictului papal, găsi cu toate acestea un antagonist în persoana lui Günther de Schwartzburg și tù nevoit să lucreze, spre a se realege la Francturt și să se încoroneze la *Aix-la-Chapelle*, în anul 1349.

Minorii schismatici și Occam în capul lor, ne mai putându-se întemeea pe puterea temporară, renunțară de a mai continua polemica. Dar pe de altă parte, viitorul Bisericii se arată din ce în ce mai amenințător pentru scaunul papal; Clemente cree din nou o mulțime de cardinali francezi și cumpără, pentru optzeci de mii de fiorini în aur, comitatul de Avignon dela regina Ioana de Neapole, care erà proprietara acestui ținut ca contesă de Provence. Cu toate împrejurările puțin favorabile puterei papale, Clemente al VI reuși ca să restabilească pacea între Englitera și Francia, Ungaria și Neapole, Veneția și Geneva.

INOCENTIU al VI, URBAN al V, GRIGORIU al XI.
1352—1362; 1362—1370; 1370—1378.

După Clement al VI se alege papă episcopul cardinal de Ostia, Ștefan d'Albert, mai înainte profesor de drept civil la Tuluza. El luă numele de Inocențiu al VI. Imediat după suirea sa pe scaunul papal, impuse curții sale economii, ceea ce i permise ca să micșoreze impozitele grele, pe cari le suiseră predecesorii săi. În acelaș timp căută să pue margini opozițiunii cardinalilor, să depărteze din Avignon numeroasele curtezane atât de vătămătoare reputațiunii și moralității lor, și în fine să ia colegiului de cardinali autoritatea sa oarecum autocratică, ce se dăduse pe față la compromisul ce făcuseră cardinalii mai înainte de alegerea sa.

În politica sa exterioară, față cu principii și mai ales cu Petru cel Crud al Castiliei, Inocențiu dă probe de prudență, ținând seamă de schimbările ce se făcuseră în opiniunea națiunilor, și urmând o cale severă și imparțială. În Italia se deșteptaseră din nou ideile că statul italian are chemarea de a fi un imperiu universal; cu deosebire în statul bisericesc eră ideea de libertate, care puneă în mișcare mai toate spiritele, degenerase în desfrânare. Tribunalul Nicolau Rienzi, după ce a restabilit republica romană, începuse să introducă ordinea și se făcă ca să domnească pacea și o dreptate riguroasă, îngenunchind pe toți capii de partide. Mai târziu, însă, mândria îl împinse așa de departe, în cât ordonă să se prezinte înaintea tribunalului său papa, cardinalii și imperatorii vrășmași (Ludovic și Carol, împreună cu toți principii electori). Inocențiu al VI, se decide să cuprindă toate orașele, cari se constituiseră în republică. De aceea trimise

în Italia o armată numeroasă sub comanda cardinalului Albornoz (1353), care reînființă îndată puterea papală.

Din partea sa, Carol al IV veni și dânsul în Italia cu o armată foarte mică, mai mult pentru a avea plăcerea copilărească să poarte două coroane, decât se redobândească drepturile sale. Deși poporul se entusiasma pentru trecut, și Petrarca celebră în Carol al IV pe August al Romei, totuși el nu se duse la Roma, ci preferă ca să trăiască în pace cu papa. Pe lângă multele amintiri pline de laude despre calitățile bune ale lui Inocențiu al VI, la moartea lui se auziră multe glasuri de nemulțumire, pentru că înclinase peste măsură la nepotism.

Superiorul mănăstirei *Sanctus Victor* din Marsilia îl înlocui sub numele de *Urban al V*, care se hotărî se strămute scaunul papal iarăși înapoi la Roma. Petrarca îl îndemnă la aceasta, întrebându-l «*Dacă ar voi să învieze într'o zi printre pescarii din Avignon sau printre apostolii și martirii din Roma*». Predecessorii papii fuseseră implicați în războiu cu Barnabo, tiranul Milanului, Urban aruncă contra lui cele mai riguroase măsuri ale Bisericii, susținându-le printr'o cruciadă în 1363, și arătându-se în acelaș timp dispus pentru a încheea pace (1364). În scop de a introduce pacea în Italia, papa făcù ca să se realizeze dorințele urgente ale oamenilor serioși și intră în Roma în mijlocul aclamațiunilor generale în 1367. Cu toate acestea câțiva cardinali rămaseră la Avignon.

În timpul acesta Carol al IV veni în Italia și înduplecă pe tiranul Barnabo să primească condițiunile ce-i propusese. Pentru un moment cele două puteri păreau că se înțeleg între dânsele pentru binele general.

Imperatorul bizantin, Ioan Paleologul, venise la Roma, ca să restabilească unirea între cele două bi-

serici și se dobândească ajutoare contra Turcilor. Dar după plecarea imperatorului, pozițiunea sau situațiunea papei deveni din nou critică, și numirea celor șase cardinali francezi, în 1368, avu ca rezultat creșterea și preponderanța influenței lor în colegiul cardinalilor.

Rugămintele franciscanului Pedro, principe de Arago, și stăruințele altor persoane influente nu putură se împedice pe papa de a se întoarce la Avignon. Peste puțin timp el încetă din viață. Urban fu declarat de sfânt.

Cardinalul Roger îi urmă sub numele de Grigoriu al XI. Suirea lui pe scaunul papal este caracteristică prin faptul că numește optsprezece cardinali francezi. Răscoala lui Barnabo Visconti și a fratelui său Galeazzo, și sforțările orașelor din statele papale, pentru a se face independente și a se alia cu Florentinii, contribuira a face să se simtă tot mai mult importanța și necesitatea ca scaunul papal să se strămute iarăși la Roma. Grigoriu, convins de toate acestea, se duse la Roma, însoțit de colegiul cardinalilor, cu excepțiune de șase cardinali francezi; dar nu deveni stăpânul desăvârșit în noua sa reședință, și se văzu obligat se între în tratative cu partidul advers. La Florența furia poporului fu potolită prin intervenirea unei femei cu reputațiune profetică, sfânta Ecaterina. Curând după aceasta Grigoriu al XI muri. Tratativele de pace începură din nou, și peste puțin pacea se și închee.

Cât timp a durat strămutarea scaunului papal la Avignon, papii au terminat codificarea dreptului canonic în Biserica Occidentală.

Cea din urmă colecțiune de decretale autentice fu redactată sub Clemente al V (1305—1314), compusă

din canoanele conciliului din Vienne și ale altora: «*Libri V Clementinarum*» *Constituțiunile*, care au apărut mai târziu, fură codificate a parte (XX Extravagantes Ioanis. XXII, împărțite în 14 titluri și 74 Extravagantes communes, formând cinci cărți). Mai târziu Jean Chapnis le puse pe toate în edițiunea «*Corpus juris*», (Paris 1499).

URBAN AL VI, BONIFACIU AL IX, INOCENȚIU AL VII, și GRIGORIU AL XII.
1378—1389; 1389—1404; 1404—1406; 1406—1409.

Intâmplările triste ale guvernelor precedente inspirară Romanilor—locuitorilor din Roma și Italia—temerea că după Grigoriu XI să nu se mai aleagă un papă, care să fie devotat intereselor franceze; de aceea cerură cu insistență dela conclavă ca să aleagă un italian, și, dacă va fi posibil, chiar un roman. Voturile fură date în unanimitate arhiepiscopului de Bari, care după oarecare opunere, se urcă pe scaunul papal sub numele de Urban al VI. Incurajat de iubirea poporului, el începù să atace moravurile și deprinderile răsfățate ale cardinalilor francezi. Aceștia se retraseră în orașul Anagni, de unde trimiseră lui Urban o amenințare, invitându-l ca să renunțe la scaunul papal. Voturile, ziceau ei, nu fuseseră exprimate liber, și cu toate acestea ei înșiși anunțaseră contrariul la ceilalți cardinali, rămași la Avignon. Urban fiind de un caracter îndărătnic și urmând o cale neînțeleaptă își înstrăină simpatiile oamenilor serioși. Cei trei cardinali romani, pe care dânsul îi trimisese să aducă înapoi pe ceilalți treisprezece cardinali francezi, refugiați în conclava dela Fondi, unde veniseră și cardinalii dela Avignon, fură atrași în partea opusă, și, în unire cu toții, aleseră pe cardinalul Robert de Geneva, care luă numele de Clemente al VII (1378—1394).

Clemente, nesimțindu-se sigur în Italia, se refugie la Avignon, și îndată politica franceză câștigă în favoarea papii Neapole, Savoia, Castilia cu Aragonia, Novara, Scoția și Lotaringia. Creștinătatea se diviză acum în două părți, neștiind pe care din cei doi papi se asculte. Atunci Urban se decise se facă 26 de cardinali italieni și pronunță anatema contra cardinalilor francezi, precum și a partizanilor acestora. În acelaș timp se silì din toate puterile ca să restabilească ordinea la Roma. Clemente al VII, rămânând la Avignon, făcù prin purtarea sa, ca Francia se simtă greutatea extravaganțelor și abuzurilor sale. În schimbul tuturor, însă, se devotă cu totul cauzei franceze, suferind adesea și umilințe.

Ca urmare a luptei dintre cei doi papi, Neapole deveni teatrul celor mai îngrozitoare cruzimi. Cinci cardinali romani, întemeindu-se pe o consultațiune a canonistului Bartolino, voiau să pună pe papa sub tutelă. Urban dete ordine ca să'i aresteze, după aceea să fie torturați și executați. Orașul Neapole fu excomunicat și erà să fie atacat cu armele din partea papii, dacă peste puțin nu încetă din viață.

Cu toate acestea schisma continuă, pentru că cardinalii italieni aleseră pe unul din colegii lor, Petru Tomaceli, care luă numele de Bonifaciu al IX. Cei doi papi se anatematizau reciproc acum. Lumea erudită și cu deosebire cei dela Sorbona din Paris își deteră toate silințele posibile, pentru ca să pună capăt schismei.

Invățații acestei universități propuseră trei mijloace: sau cei doi papi să abdice de bună voe, sau să se supue la deciziunea unui tribunal arbitrar, sau să se convoace un conciliu ecumenic, care se pună capăt luptei dintre papi.

Scrierea energică, pe care acești învățați o trimiseră lui Clemente al VII, avu de rezultat faptul că acesta, adânc impresionat, căzù în întristare și peste puțin murì. În locul lui se alese papă cardinalul de Luna, luând numele de Benedict XIII.

Alegerea lui, în 1394, zădărnici silințele oamenilor serioși pentru stingerea shisme. Mai înainte de a fi ales, el promisese că nu va cruța nimic, pentru restabilirea unității bisericești, chiar când condițiunea, ce i s'ar pune pentru aceasta, ar fi ca dânsul se renunțe la alegerea sa de papă.

Prin finețe Benedict al XIII reuși ca să atragă, în favoarea cauzei sale, pe organul principal al Sorbonei, Nicolau de Clemengis, ca să determine pe *Petru ab Alliaco*, se primească episcopatul *du Puy*, și se atragă la curtea papală pe minunea timpului său, Vincențiu Ferrier, care îi mergea numele că este sfânt.

Cu toate acestea, adunarea clerului, care se întrunise la Paris în 1395, se decise ca să pună capăt luptei și ca urmare se destitue pe amândoi adversarii. Benedict recurse la tot felul de subterfugii, și părea că nu voește se depună *tiara pontificală*, decât numai după ce a fost degradat în modul cel mai umil.

Francia însăși, mâhnită, respinse cu dispreț pe contrapapă Benedict, pe când partida lui Bonifaciu se mărea din zi în zi; dar el murì tocmai pe când nutria cele mai mari speranțe. Atunci *legatul* lui Benedict al XIII declară imediat că acesta nu va abdică niciodată. Cardinalii jurară acum că acela, care se va alege, va întrebuița toate mijloacele, chiar și abdicarea, pentru ca să facă se înceteze schisma. Inocențiu al VII fu ales, dar numai decât lăsă locul lui Grigoriu al XII.

Incercările zădarnice de a se ajunge la o pace, deș-

teptară o nemulțumire foarte vie, când se respândi vorba despre o întrevedere la Saonne între Benedict și Grigoriu. Intrevederea se făcù, dar cardinalii romani nu mai voriră se asculte de Grigoriu. Amândouă partidele se învoiră ca să se întrunească în Martie 1409 la Piza, pentru ca să se țină un conciliu general, care se facă a încetă toate desbaterile turburătoare de până aci. Actul de convocare expunea și judecă aspru lupta ce se ducea în acest timp. Pozițiunea, pe care o luară în consecință cei doi papi față de cardinalii lor, făcù soluțiunea cestiunei și mai greoae.

B. M.

(Va urmă).

Religiunea vechilor Egipteni, Babiloneni, Evrei, Arabi și Chanaaniti.

Familia indo-europeană, se deosebete de cea ost-asiatică, printr'un sistem religios întru câtva întemeiat pe legi firești. La indo-europeni întâmpinăm o preoție păgână, dar regulată, supusă unor legi și obiceiuri raționale. Monoteismul străvechiu, deși a degenerat în politeism, cu toate acestea în tot timpul a existat între zei un părinte al lor, în care s'a concentrat cauza primară a creațiunii.

Ramura semitică a avut ca și cea indo-germană o religie sistematică și o preoție cu ranguri ierarhice bine determinate. După ce Semiții deși se despărțiră din leagănul lor comun, totuși păstrară în localitățile unde se așezară aceleași înclinări religioase ca și confrății lor. Zeițile principale le întâlnim la aceste popoare, cam cu aceleași attribute și câteodată cu aceleași nume; s. e. ceea ce este *Ilah* la Arabi, aceea este și *El* la Chanaaniti.

1) *Vechea religiune egipteană.* Dacă asemănăm țările din Asia cu Egiptul cel vechiu adică patria Sesostrilor aflată pe marginea Nilului, ajungem apoi la convingerea aceasta, că Egiptul era țara regulei, dar în același timp și a vieții monotone și invariabile. Însăși clima poartă aci acest caracter, deoarece ea nu este supusă violențelor alternative; soarele arzător și ploile torențiale nu se con-

trariază ca în alte continente, fiindcă rare ori cerul se posomorăște prin nori; fertilitatea pământului este întreținută prin revărsările Nilului, cari sunt determinate ca și cursul stelelor.¹⁾

Aci munca câmpenească, nu este supusă unei lupte, al cărei rezultat să nu fie prevăzut, pentrucă toată osteneala agricolă se încredințează firei, care este destul de darnică față cu locuitorii acestor frumoase văi. Omul datorește însă în schimbul acestei rodnicii, a lua măsuri în contra revărsărilor râului, prin construcțiuni tari de canale, sau prin săparea adâncă a șanțurilor.

Vechii Egipteni, erau un popor muncitor și mai ales păstrător; ei nu ținteau la a cuceri, cât la aceea ca să trăiască mult. Iubeau liniștea și nemișcarea din loc, așa cum sunt mumiele culcate de mii de ani, cari caracteriză destul de bine pe acest neam de oameni. Dragostea proprie a acestui popor, nu eră decât pentru trecut; iar monumentul său național, eră piramida, adică mormântul gigantic, în care trebuia să se odihnească corpul veri-unui rege, pentru care s'au sacrificat prin muncă generațiuni întregi.²⁾

Regimul castelor, a fost domnitor în toată puterea cuvântului în Egipt, deși nu cu rigoarea observată în India. Fiii moșteneau profesiunea părintească, și nimic nu eră lăsat neprevăzut în zilnica ocupațiune, care se repetea neconținut în decursul vieții. Existența Egipteanului, sau a regelui, care eră tipul națiunii întregi, eră regulată cu astfel de formule reci, încât eticheta veche ispaniolă, nu ne dă decât o umbră slabă.³⁾

Cultul constă dintr'un ritual atât de minuțios, încât formulele ritualistice mergeau până la infinit. Purificațiunile nenumărate, circumcisiunile, interzicerea de a veni în con-

¹⁾ *E de Pressense*, Histoire des trois premiers siècles de l'église chrétienne; t. I. p. 32.

²⁾ *Champollion Figeac*, Egypte ancienne, Paris 1839. *Wilkinson*, Materia hieroglyphica, Malta 1828. *Lepsius*, Koenigsbuch der alten Aegypter, Berlin, 1856.

³⁾ *Lepsius*, Ueber die Goetter der vier Elemente bei der Aegyptern, Berlin 1856. *Champollion*, Pantheon Egyptiense, Paris 1823-1826.

tact cu streinii de alte neamuri, erau prescripțiuni principale ale ritualului.

Adorațiunea naturei în Egipt ca și în Asia, eră în strânsă legătură cu stelele și mai ales cu soarele.¹⁾ Considerațiunea cea mai înaltă se da luminei și căldurei. Locuitorii frumoaselor văi ale Nilului și ai vestitelor cetăți de pe marginea acestui străvechiu fluviu, recunoscură de timpuriu, că tot ce este viu are trebuință de cele două elemente, cari încălzesc și luminează corpul vegetativ și animalic. Adesea ori se întâmplă ca vegetațiunea cea bogată a Egipteanului să se veștejească mai înainte de timp, când razele solare erau prea arzătoare, sau să rămână într'o stare nedesvoltată, când aerul nu o ajută; de aci dar se născu divinizarea soarelui sub diferite numiri.

În Egiptul de jos, soarele divinizat se numea *Ra* sau *Phra*; la Memfis se numea *Ptah*; iar în partea superioară a Nilului el fu numit *Ammon*, având deoparte pe *Mentu*, care închipuia răsăritul soarelui, și de altă parte pe *Atmu*, sau apusul soarelui. Zeița principală feminină se chema în Egiptul de jos *Neith* sau *Pacht*; iar în cel de sus *Mut* sau mama cea mare. Mai erau apoi adorați zeii *Kneph* și *Chem*, simbolizând cel d'ântăiu puterea productivă, iar cel de al doilea, însăși natura.²⁾

Se pare că *Isis*, *Osiris* și *Typhon*, au fost în vechime, divinități locale, apoi s'au introdus mai târziu în marele cerc al mitologiei naționale și așa deveniră zeități mari.

Fiecărei divinități i se consacra o specie de animale și chiar de insecte; de aci dar se născu concretizarea și mai apropiată a zeilor, sub forma acestor animale și insecte sfinte. Gândacul reprezintă d. e. pe *Ptah*; pisica pe *Pacht*; iar boul închipuia pe zeul *Ptah* sau *Ra*.³⁾

Pentru scopul consacării, se alegea un bou cu semnele indicate de formulele cultului și i se da numele de *Apis*. Se credea că boul cu aceste semne, își are origina într'o vacă aflată în cercuri cerești; nutrit în templu și venerat mai mult decât celelalte animale, boul *Apis* dacă se în-

¹⁾ *Wiedmann*, Geschichte A. s. von Psametisch I bis auf Alexander Lpz. 1880.

²⁾ *Jablonski*, Pantheon Aegyptiorum, Berlin 1750-52.

³⁾ *Bunsen*, Egipten t. I. p. 511.

din cea mai adâncă vechime pe Iehova, căruia principii patriarchi, îi ridicară altare pentru sacrificii.¹⁾ Dintre popoarele clasice, numai Evreii fură adevărați închinători de Dumnezeu. Mai târziu, se construi cortul mărturiei și apoi templul lui Solomon, unde se adunau Evreii pentru rugăciuni, aducându-și aci totodată și jertfa lor.

Arhiereul împreună cu unii din preoții distinși, formau un corp de consilieri intimi ai Regelui, ale căror sfaturi erau cerute în cazuri de nevoie.²⁾

La Evrei, preoția se împărțea în 3 trepte ca și în creștinism.³⁾ Treapta primă o ocupau *arhiereii*; a doua *preoții* și a treia *leviții*. Serviciul cel mai înalt din Sfânta Sfintelor, era obligat a-l împlini arhiereul; cel din Sfânta și cel dela altarul sacrificiilor erau săvârșite de preoți; iar leviții erau servitori ai preoților. Aceste trei trepte ierarchice, erau bine asigurate în ceea ce privește partea materială, fixându-i-se adică prin lege întreținerea lor proprie.⁴⁾

4). *Arabii* se închinară în vechime lui *Ilah* (mai târziu *Alah*), care fu identificat în timpurile posterioare cu soarele, având de soție luna sub numirea de *Ilahad*. Cu trecerea timpului, Arabii deveniră adoratori ai stelelor, stâncilor, petrelor și ai arborilor, cărora le și aduseră sacrificii.

Reformatorul Mahomed însă († 632 d. Ch.), concepu proiectul reformării acestei religii și lucră în direcțiunea reunirii diferitelor culte din Arabia s. e. idolatria, sabeismul și judaismul, într'o singură religie în care să se adoreze un Dumnezeu. Dogmele și preceptele morale ale mahomedanismului, fură consemnate în Koran; iar principalele dogme sunt: unitatea lui Dumnezeu, nemurirea sufletului, paradisul cu bucuriile sensuale, judecata din urmă

¹⁾ שְׁבַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד (Deuter. V. 4).

²⁾ וְעֹזְרָיו בֶּן נָחַן עַל הַנְּצָבִים וְזָכוּד בֶּן בָּחַן כֹּהֵן רֵעָה הַמֶּלֶךְ (I Reg. Cap. IV. 5).

³⁾ Clem. Rom. epist. I. ad Corinth. Cap. XL.

⁴⁾ וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹם קָדֵשׁ לַיהוָה כְּשָׂדֶה הַחֹרֵם לְבָהֵן (Levit. 27 21) תְּהִיָּה אֲחֻזָּתוֹ

și predestinațiunea. Fatalismul care nu se împacă cu dreptatea divină, fu adoptat de Mahomed, spre a-și forma astfel un ajutor în contra inamicilor săi, prin desprețuirea morții de către luptătorii înrolați în armata sa.¹⁾

5). *Chanaanii* crezură într-o ființă a tot puternică *El* sau *Elion* (cel înalt). Arșița soarelui fiindu-le însă prea supărătoare și vătămătoare de plantațiuni, și pentru a se tempera această calamitate, Chanaanii începură a deveni adoratori ai acestui planet sub numirea de Baal.

Soarele îl vedem adorat în vechime, de cele mai multe popoare asiatice și africane, adesea ori din punctul acesta de vedere, că razele sale arzătoare, vătămau în aceste locuri, plantele, ființele omenești și animalele; iar omul simțindu-se prea slab în fața acestei puteri distructive, îi aduse sacrificii pentru a se liniști. În alte localități vedem adorându-se șerpii, crocodilii și alte vietăți fioroase, spre a se îmblânzi cu această supunere a omului, aceste reptile, cari aduceau mari vătămări.

Soția lui Baal—zeița *Așera* (*Astartis*)—considerată ca dătătoare de viață, se adoră prin desfrânări și orgii urâcioase²⁾. Preoții *Așerei*, se supuneau în aceste locuri castrărei, crezându-se astfel curați și demni de a servi pe zeița lor.

Dr. Badea Cireșeanu.

¹⁾ Gagnier, La vie de Mahomet, Amst. 1732.

²⁾ Levit. 18. 22; 20. 13; Deut. 23. 17. Isidor de Onciul, Archeol. bibl. p. 212. Bouillet, Dictionnaire d'Histoire et de Geographie cuv. *Astarté*.

CÂTE-VA CUVINTE ASUPRA CATECUMENATULUI.

(Vezi Biserica Ortodoxă Română, Anul XXX No. 1)

Să vedem acum în ce mod se exprimă sf. Ciprian asupra catecumenatului.

El conducea Biserica din Cartagena în timpul celei mai înfricoșate persecuțiuni. Trăia deci în acele vremuri grele ale creștinismului, și a fost unul din cei mai mari apărători ai Bisericii. Datele ce ne-au rămas dela dânsul, cu privire la catecumenat, sunt din cele mai însemnate. Din scrierile sale reese limpede dragostea cea mare ce o are pentru biserică și pentru catecumeni. Din epistola clerului roman către clerul Cartaginei (Ep. III Cleri Romani ad cler. Carthageni) se vede îndemnul ce se da acestora, ca în acest timp de nevoie catacumenii să nu fie pierduți din vedere. Ciprian plecase în exil, dar nici de acolo nu uitase pe catecumenii bisericii sale, și în epistola sa a XIII atrăgea atențiunea preoților și diaconilor, să fie cu băgare de seamă asupra acestora. El pune pe lectorul Optatus, un cleric activ, ca profesor al catecumenilor. Pentru Ciprian grija de bunul mers al bisericii erà mai mare ca ori ce. Chiar acum când persecuțiunile erau așa de sângeroase, nimeni nu erà primit să fie botezat, decât numai dacă erà destul de bine pregătit în credință și dacă viața lui nu lăsà nimic de dorit.

In epistola LXXIII a acestui mare bărbat al bi-

sericii se pot vedea părerile sale asupra condițiilor lor ce trebuiau să le împlinească catecumenii, când veneau să primească botezul. De sigur că aici nu sunt numai propriile sale păreri, ci era și experiența întregii biserici, și el a ținut socoteală de aceasta în epistola sa.¹⁾ În sânul bisericii, după cum spune Ciprian, nu trebuiesc să fie primiți, decât acei cari sunt întăriți în viața morală, cari au cunoștința deplină și curată asupra trinității. Acel care va fi primit fără nici o pregătire, zice sf. Ciprian, va duce viața într'un somn leneș, în loc să lucreze pentru mântuire. Semnul caracteristic al adevăratului catecumen este, pentru el, viața fără prihană.

Date amănunțite nu avem în deajuns dela sf. Ciprian, asupra modului cum se predau catecumenilor învățăturile creștine, și în ce măsură. El vorbește de simbolul credinței, dar nu arată timpul, când acest simbol se făcea cunoscut acelor ce veneau să se boteze.

Să trecem mai departe, la constituțiunile apostolice, căci și acestea sunt demne de amintit. Conținutul celor dintâiu șase cărți pare că ar fi de pe vremea lui Origen. Prima parte a cărții a șaptea este o prescurtare din celelalte cărți, făcută însă după alte izvoare, iar partea a doua coprinde rugăciuni liturgice, pe cari Origen deja le cunoștea. În aceste constituțiuni apostolice se vorbește și despre catecumeni. Datele mai principale, adică relațiunea catecumenilor cu societatea creștină, serviciul lor divin etc., se arată în ultimele două cărți, însă și în celelalte două

¹⁾ Sciant, catehumenos primo integram fidem et ecclesiae veritatem tenere et ad debellandum diabolum de div. castris cum plena et sincera Dei Patris et Christi et Spiritus s. cognitione procedere Qui ad fidem veniunt, debemus correctos a nobis ac reformatos ad regnum coelorum disciplinis coelestibus audire... simpliciter admissi ad ecclesiam dormiunt in ecclesia.

cărți, cari sunt mai vechi, se vorbește despre catecumeni, cea ce probează că tot ce se amintește în ultimele cărți exista deja în secolul al III.

Nu găsim însă nici un cuvânt despre împărțirea catecumenilor în clase. Aici se mai arată că erau supuși unei discipline severe, că erau admiși ca să asculte serviciul divin omiletic, și că apoi trebuiau să se retragă împreună cu penitenții.

Cele ce se arată în primele și în ultimele cărți conglăsuesc cu privire la instrucțiunea ce se da catecumenilor. Peste tot se spune, că așa a fost stabilit de Domnul. Și tot așa și învățătura despre botez și efectuarea botezului. Tot aici se vede că catecumenii să aflau pe aceeași linie cu penitenții. Nici în aceste scrieri nu se arată clar cât timp ține instrucțiunea catecumenilor. Numai în cartea a cincea se vorbește de noaptea Paștelui, ca timp ales pentru botezul catecumenilor.

Odată cu dezvoltarea bisericii, cresc și materialul necesar pentru instrucțiunea catecumenilor, și aceasta aduse cu sine împărțirea lor în clase. Cele trei clase încep să se arate de pe acum, însă nu așa de distinct ca în secolul următor. Când creștinismul ajunge o religie universală recunoscută de statul roman, se simți cu atât mai mult nevoia de a se da catecumenilor o instrucție mai intimă. De acum înainte păgânii veneau în mare număr ca să primească creștinismul, și unii din ei erau conduși mai mult de interes, decât de dragostea către biserica creștină. Biserica însă trebuia să ia măsuri ca să-și păstreze neatinsă curățenia ei, și deci să stabilească timpul de pregătire al catecumenilor, și să fixeze condițiunile pentru primirea botezului.

Să vedem acum ce ne-a rămas și dela Origen cu privire la catecumenat. El este unul din cei mai însem-

nați bărbați din acel timp. Deși drumul său în credință n'a fost în totdeauna cel drept, dar ne-a lăsat o mare bogăție de date și un vast material teologic. În timpul lui catecumenatul intră într'un nou period al dezvoltării sale. Furia persecuțiilor începe a se mai domoli și apoi vine pentru biserică o epocă de mai multă liniște, care e foarte favorabilă dezvoltării sale.

Catecumenii până acum primeau o instrucțiune și o educație morală destul de îngrijită, însă în mod privat. Pe lângă acest stadiu, care continuă a exista, el introduce un nou timp de probă mai îndelungat, în care catecumenii se aflau direct sub supravegherea bisericii, și primeau instrucțiunea în comun prin omiliile care, în cea mai mare parte, lor le erau adresate. Astfel acum se formează două clase, zice Zezschwitz, deși nu tocmai distincte, dar totuși existau: una care coprindea pe catecumenii cari stau cu totul în afară de societatea creștină și alta, pe acei cari erau introduși în societate. Timpul cel nou de probă introdus de Origen, se va împărți cu vremea și pe acesta în două părți, și va forma două clase deosebite adică: una a acelor catecumeni cari abea sunt primiți în societatea creștină și cari caută a se instrui, și alta a acelora cari au ajuns până aproape de botez, cari se află în ultimul stadiu al instrucțiunii, și nu așteaptă decât ziua când să intre în numărul credincioșilor. Astfel catecumenatul din timpul lui Origen poartă în sine toate formele esențiale, cari se vor dezvoltă mai târziu.

Origen cerea ca acei catecumeni, cari sunt aproape de a primi botezul, să ducă cea mai curată viață, și la cea mai mică abatere să fie dați înapoi spre a începe din nou stadiul cerut de curăție. Supravegherea morală și educațiunea preceda botezul, și pentru

acest scop erau puși anume supraveghetori. Termenul stabilit de Origen pentru aceasta eră «*institutionem moralem*» spre deosebire de introducerea catecumenilor în «*profonda et secretiora sacramenta*», sau în instrucțiunea mistagogică. El susținea că învățăturile creștine nu coprind nimic ce ar trebui să fie ținut ascuns. Această mărturisire a lui Origen nu împiedica însă ca explicația simbolului să rămâne tot ca o parte mistagogică, unde eră nevoie de o instrucțiune deosebită, pentru ca aceste învățături fundamentale să fie bine înțelese.

Să ne întoarcem acum privirile înapoi și să vedem în ce mod erau primiți cei ce căutau să intre în sânul bisericii creștine. Nu trebuie să presupunem că înmulțirea numărului proseliților se datora numai silințelor depuse de membrii bisericii. Nu rămâne îndoială că fiecare creștin, la or ce ocaziune i-se prezenta, căută să întinză cuvântul adevărului. Față cu neîncrederea ce domnea atunci printre păgâni, ar fi fost imposibil ca cineva să umble din casă în casă spre a-i converti. Nădejdea tuturor eră pusă în sprijinul Mântuitorului. El trebuia să arate drumul și mijloacele pentru răspândirea învățăturilor sale. Nu mai puțin însă și biserica a făcut tot ce eră cu putință ca cuvântul Domnului să fie predicat peste tot, și a observat de aproape pe cei ce năzueau să fie primiți în numărul credincioșilor.

În constituțiunile apostolice se spune că acel care voea să se pregătească pentru primirea creștinismului, își manifestă dorința sa diaconilor, cari la rândul lor anunță fie pe episcop, fie pe preot, dacă așa stabilea episcopul. Păgânii cari veneau să primească creștinismul purtau numirea de *προσβόντες* sau *προσερχόμενοι*, ceea ce corespunde cu cuvântul latinesc *rudes*, prin care se înțelegeau acei cari doreau să devie catecumeni.

Primirea între catecumeni nu urma imediat, ci acești προσιόντες erau supuși unei examinări de aproape căci, după cum zice Clemente Alixandrinul: e de datorie să se știe dacă aceștia nu vin din curiozitate ori din simpla dorință de a afla ceva nou, întocmai ca oamenii care vizitează orașe ca să văză clădirile; sau poate că ei vin pentru vre un câștig lumesc. Dacă cineva va fi dovedit că vine în acest scop să fie lăsat să meargă în drumul său. Acela însă care vine cu sufletul curat și nu în aparență, acela să fie primit».

Catecumenii erau întrebați să arate motivele cari i-au îndemnat de a face acest pas. După ce episcopul sau preotul îi asculta și găsea întemeiată dorința lor, cerceta mai departe viața pe care ei au dus-o până acum, starea lor socială, ocupațiunea și tot ceea ce putea să-i intereseze. Mai eră necesar ca ei să aducă o persoană cunoscută de biserică, care să garanteze pentru dânșii. Astfel, numai după ce episcopul sau preotul se convingeau îndeajuns că proseliții, în urma informațiunilor dobândite, vor putea să ajungă buni membrii ai societății creștine, numai așa erau primiți în numărul catecumenilor. Biserica își deschidea cu drag brațele sale de mamă, doritoare de a avea mai mulți fii demni în credință și în fapte. Acei însă cari nu se bucurau de un nume bun, a căror viață de până atunci nu da destulă garanție de corectitudine, aceia erau primiți, dar cu anumite condițiuni. Sclavii familiilor creștine erau admiși, numai dacă aduceau garanții îndeustulătoare dela stăpânii lor. Acei cari aveau ocupații rușinoase, sau duseseră o viață imorală și căutau să primească creștinismul nu puteau să pătrundă, decât dacă se lepădau de ocupațiunile și de viața lor de până atunci, și după ce dau probă mai mult timp de aceasta. De multe ori nu erau primite acele femei, cari

înainte de a se mărita duseseră o viață coruptă. Țiitoarele bărbaților păgâni erau primite, dacă dovedeau că nu trăesc și cu alți bărbați; țiitoarele creștinilor erau primite numai dacă se căsătoreau, iar dacă erau sclave trebuiau să fie liberate înainte de căsătorie. Acei cari ocupau funcțiunea de *flamini*¹⁾, nu erau primiți în catecumenat, dacă nu renunțau la funcțiunea lor, iar dacă erau deja creștini și totuși împlineau o asemenea slujbă, erau sau goniți din biserică, sau li se dau pedepse foarte grele. Tot asemenea cei pasionați pentru teatru, pentru alergări, lupte de gladiatori, lupte cu fiarele nu erau primiți între catecumeni, dacă nu puteau să se înfrângă și să renunțe la plăcerile lor. Aceleași măsuri se luau și cu augurii, cu magii, cu cei cari ziceau că au puterea de a prezice, cu un cuvânt cu toți înșelătorii, cari veneau să se apropie de Biserica Domnului. Ei nu erau primiți decât în urma unui îndelungat timp de probă, când erau de aproape urmăriți. Tot așa se urma și cu cei cari până atunci fuseseră copleșiți de viții grele ca: viață destrăbălată, beție, jucători de cărți etc., și aceștia erau supuși timpului de probă, și numai după ce se căpăta convingerea deplină că s'au îndreptat, numai atunci intrau între catecumeni. Se cerea în fine ca acel care venea să bată la ușile bisericii creștine, fie el păgân, fie judeu, să se conforme în totul vederilor bisericii, și să părăsească toate obiceiurile păgâne sau judaice, cari s'ar opune principiilor morale ale creștinismului.

Noului venit, προσιών, de îndată i se da o instrucțiune pe scurt asupra învățăturilor generale, mai însemnate ale bisericii și anume: asupra unității lui Dum-

¹⁾ Cei cari în provinciile romane aduceau sacrificii zeilor și pregăteau jocurile publice.

nezeu, asupra trebuinții de a înlătura mulțimea zeilor păgâni, asupra datoriei ca Dumnezeu să fie consacrat ca stăpân peste toate și ca creator al universului, și cum omul trebuie să caute să nu calce voința lui Dumnezeu și să nu păcătuească.

Erau unii cari veneau să primească creștinismul conduși de diferite interese. Dacă în timpul catecumenatului își trădau dorința lor, atunci erau aspru muștrați de episcop sau preot, și în cazuri extreme chiar goniți.

După examinare și după primirea acestor învățături, i se puneă noului venit o întrebare serioasă și hotărâtoare, dacă el voește să creadă și să trăiască în așa mod, și dacă răspundea afirmativ era numai decât admis în numărul catecumenilor. Acest răspuns ne arată Origen, că era o mărturisire că deacum înainte se va supune legilor bisericii.

În așa mod se proceda la alegerea acelor cari aveau să devie membrii ai societății creștine, și de aceea, cu puterea lui Dumnezeu și cu îngrijirea sf. Spirit, biserica merge spre dezvoltare.

M. P.

DEISMUL.

- I. Inceputul Deismului (1624—1689).
- II. Floarea Deismului (1689—1742).
- III. Decăderea Deismului (1742).

I.

Antemergătorii Deismului. Prepararea, condițiunea aparițiunii sale.

Scriitorii englezi, pe cari lumea îi consideră ca fondatori Deismului, și iau începutul existenței lor în acest sens cam la mijlocul primei jumătăți a secolului al XVII. Cu toate acestea existența decisivă și plină de succes a acestei direcțiuni este condiționată nu numai de reformațiunea engleză, dar și de antemergătorii ei din perioada scolastică.

În capul celor trei perioade, în care de obicei se înparte istoria scolasticei, stau trei persoane celebre: Anselm de Canterbury, Alexander de Halos și Wilhelm Occham. La aceștia dacă vom adăoga și pe Duns Scotus și Roger Bacon ne putem face o noțiune mai clară despre activitatea literară și științifică din Anglittera.

Iohann de Salisbury impută scolasticei formalism și știință superficială, se ocupă serios de autorii clasici pe care nu îi numește nici un scolastic dinaintea sa. Un secol mai târziu Roger Bacon pășește pe aceeași cale, dar cu mai multă hotărâre și curaj.

Vilhelm Ockham vine cu nominalismul său—cu declarațiunea că generalitatea nu e ceva independent, existând numai pentru sine—obiectiv—ci e numai o reprezentațiune în noi, un ce subiectiv: «*Per abstractionem, quae non est nisi fictio quaedam*».

Nominalismul a emancipat cugetarea de sub autoritate, și a ridicat-o la principiul unui «*nullius in verba magistri*».

John Wiclef, a cărui opozițiune se îndreptează la început numai contra unor puncte ale organizațiunii și disciplinei bisericesti, întinde mai pe urmă această opozițiune și în restaurarea credinței și a ordinei, în conformitate cu evangelia Wiclef definește erezia ca o rătăcire dela Sf. Scriptură atât în teorie cât și în practică.

Reginold Peacock 'și propune de a reîntoarce pe însuși Wiclef în sânul Bisericii catolice; de aceea el ia calea mijlocie. Pe deoparte apără biserica de inputările ce'i făcū Wiclef, iar pe de alta adoptă oarecari opiniuni ale adversarilor. Toți acești bărbați executară preludiul acelei opere, ce eră să fie auzită un secol mai târziu după reformațiune.

În Englitera avem să deosebim o îndoită reformațiune: reforma principilor și reforma poporului. Cea dintâi are de scop *interesele temporale*, de aceea fū și despotică și urâtă. Heinrich VIII voiă pe deoparte a suspenda autoritatea papii în biserica engleză și deci a pune baza unei schisme, iar pe de alta a se feri să pășească contra dogmelor și instituțiunilor bisericesti; de aci tendința de a conserva tot ce se poate reține în această rupere cu papa.

Reforma poporului plecā din persuasiune, din liberă voință, desprețuind orice interes temporal.

Heinrich VIII se opune ca un tiran acestei mișcări religioase, arde pe cititorii bibliei lui Tindal, mai târziu chiar pe traducătorul Tindal. Parlamentul secundează pe rege în toate actele sale și declară în 1525 pe rege și pe moște-

nitarii săi de capi supremi ai bisericei engleze, le acordă toate demnitățile, drepturile, privilegiile, libertățile și veniturile, care se cuvin unor capi supremi, le atribuie autoritatea de a examina, oprima, abrogă și amelioră erori,erezii, abuz și ofensă.

Acesta fu idealul reformațiunii despotice a lui Heinrich VIII: Unirea perfectă a puterii absolute în cele spirituale și temporale. Făcuse poporul prin parlament concesiuni regelui pentru reformă în sensul lui, dar acum face și regele concesiuni poporului și prin mijlocitorii Thomas Cromwel și Cranmer în 1536 se dădură convocațiuni, articole de reformă și se primiră mai multe lucruri în favoarea poporului, dar în 1540 fură din nou suspendate prin șase articole. Eduard al VI retrage aceste șase articole, sancționează o liturghie pentru cult în 1548 și cele 42 articole de credință în 1551; se dă așa dar o bază sigură bisericei. În 1553 sângeroasa Maria cerea o reacțiune, dar nu reuși, fiindcă cele două partide se uniră și astfel paralizează acțiunea de mai sus.

Sub Elisabeta la 1558 partidele se unesc din nou. însă acum nu erau partizani de ai lui Wiclef sau luterani ca sub Heinrich al VIII, ori anabapțiști ca sub Eduard al VI, ci erau calviniști, cari se înrădăcinaseră în masa poporului. Diferența în aplicarea principiilor de reformă se dete la iveală numai decăt. Nobilimea voia să conserve cât se poate de mult din anticitatea și tradițiunea Bisericei; Calvinistii din contră în fruntea poporului cereau ca să se adopte cultul introdus de Calvini. pentrucă eră mai simplu și cât se poate de descărcat de ceremoniile catolicismului—de aci numele de puritani și presbiteriani. Față de această partidă Elisabeta reiă reforma în continuare în spiritul tatălui său Eduard al VI, conservând cultul splendid și puternica erarhie sub conducerea autorității supreme a reginei. Puritanii decid în 1566 să se separe de biserica episcopală.

Pentru acest scop ei apucă căile legale: Se adresează prin cereri când la parlament când la regină, dar cererea lor nu este auzită de nimeni; din contră Elisabeta îi tratează ca pe niște revoluționari politici. În fine la 1586 concepù planul de a lucra la îmbunătățirea bisericii fără consimțământul autorității. Cele două partide de reformă adică a poporului și a principilor vin acum în luptă una cu alta, de oarece scopul lor este cu totul opus.

În fața acestor două opozițiuni eră neapărat ca un spirit cugetător să simtă necesitatea de a căuta un alt teren pentru veritatea religioasă; de a afla, prin urmare, un punct asupra căruia cele două partide să cadă de acord și să se unească pe baza adevăratei piozități. Cercarea de a se uni și împăca nu plecase numai din punctul de vedere religios și bisericesc; știința și filozofia au fost acelea cari au contribuit mult ca să înlătore obstacolele ce se aflau în cale și care au condus la pace și fraternitate.

Francisc Bacon începuse cu succes să reformeze filozofia. Cunoștința pură, cunoștința reală este aceea ce caută Bacon.

Ideia principală a sa este că cunoștința adevărată, prin urmare aflarea adevărului atârnă de metodică; deci el caută metoda cunoștinței.

Activitatea sa este îndreptată contra metodei filozofice de până acum, cu deosebire contra scolasticii. Tema sa pozitivă este de a arăta calea pe care se poate ajunge la o cunoștință obiectivă reală.

Metoda silogistico-demonstrativă nu dă nici o garanție pentru adevăr, căci nu se sprijină pe principii puternice. De oarece concluziunea constă din propozițiuni, propozițiunea din vorbe, și fiindcă vorbele sunt semne pentru noțiuni, dacă noțiunile, paza întregului, sunt confuze și superficiale, atunci și edificiul ridicat pe o asemenea bază este defectuos.

Noțiunile logice și fizice, întrebuințate până acum, n'au în sine nimic sănătos: substanță, calitate etc., nu sunt no-

țiuni corecte, mai mult încă: abstracțiune, element, materie, formă sunt toate noțiuni fantastice.

De aci se nasc acele *idolatori*, care sunt prejudiciile cele mai mari și care decurg din conversațiunea reciprocă a oamenilor. Aceste prejudicii, care prin mijlocul conversațiunii reciproce și prin limbă vin și-și fac locașul în rațiune sunt de două naturi: sunt nume pentru obiecte, cari în realitate nu există, exemplu: *primum mobil* etc.; acestea sunt ficțiuni ce derivă din prezumțiuni fantastice. Sunt însă și nume pentru obiecte reale, acestea sunt cu toate astea confuze, incorect definite, într'un mod prea grăbit și scoase.

Certitudinea se poate obține numai dintr'o experiență profundă și perfectă; ea consistă numai în inducțiune.

Alte prejudicii 'și au origina lor în teorii și sisteme—*idola theatri*—ex.: opiniunile din filozofia lui Aristotele, sau din empirismul fals amestecate cu superstițiune și teologie. Amestecarea divinului cu ceea ce este uman poate da naștere nu numai unei filozofii false, dar și unei religiuni eretice și impioase.

Sunt unii cari se tem că indicațiunea sau inboldul naturei ar putea duce peste limitele sobrietății și în acest caz s'ar aplică în mod cu totul greșit principiile prevenitoare ale științei scolastice care îndeamnă a nu pătrunde în secretele naturei. Alții se ridică la idei mai înalte, însă fiind-că ei nu cunosc cauzele mijlocitoare atribuesc totul puterei și guvernării divine, ceea ce ar însemna o silință de a face o plăcere a tot puternicului mințind. Aceasta este cu totul contrar, adevăratelor principii ale religiunii.

Unii se tem că evenimentele, cari provoacă mișcare și schimbare în filozofie, pot în fine să influențeze și asupra religiunii. Alții se tem că persecutarea naturei fizice nu poate duce la bune rezultate, de oarece ar nimici religiunea mai cu seamă la cei inculți, sau cel puțin ar slăbi-o foarte mult. Aceste două temeri din urmă însă pot dovedi mai mult contrariu, căci acei cari le dau la iveală sunt necre-

dincioși și se îndoesc de tăria religiei, de aceea văd în persecutarea naturei fizice a omului pericolul pentru găsirea adevărului. Fiozofia naturei este cel mai sigur mijloc de luptă contra superstițiunei, și cel mai bun mijloc de a nutri credința. Persecutarea naturei dă la iveală puterea lui Dumnezeu; religieuna însă voința lui. Sorgintea teologiei este vorba divină, nu «lumen naturae aut rationis dictamen». Iubiți pe vrăjmașii voștri este legea supremă morală. Omul este dator lui Dumnezeu abnegațiune nu numai în ceea ce voește, dar și în ceea ce cugetă. După cum suntem obligați a ne supune lezei divine, deși voința se opune, tot așa suntem obligați a crede în cuvântul divin cu toate că uneori rațiunea 'l contrazice.

Filozofia și teologia sunt deosebite una de alta; înpreunarea lor este ca și o căsătorie între două persoane nepotrivite; subordonarea uneia sau a celeilalte nu se poate cugeta.

Cu totul alta este teoria fondatorului empirismului. Meritul lui constă în a căuta metoda și principiile științei.

Către sfârșitul secolului al XVI și la începutul secolului al XVII se desvoltă, din fanatismul religios între catolici și hugenoți o opiniune, care mai mult sau mai puțin se raporta indiferent ori sceptic parte către confesiunile existente, parte către religiunile pozitive; dar punea cea mai mare valoare pe fapta morală și cinstită.

Emanatorii acestei opiniuni sunt Michel de Montaigne și Pierre Charron.

Herbert sădise și udase aceste două plante pentru a crește.

Să ne ocupăm puțin de scrierile sale literare.

Alexandru Mușetescu.

(Va urmă).

DIN LITERATURA PATRISTICĂ

(Vezi Biserica Ortodoxă Română, anul al XXX-lea, No. 4).

Scrierea lui Tațian λόγος πρὸς Ἕλληνας.

Tațian despre care Irineu vorbind spune c'a învățat o doctrină cu un caracter propriu ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο, are scrierea λόγος πρὸς Ἕλληνας = Oratio ad Graecos, despre care am amintit. ¹⁾ Autorul are de scop în această scriere să arate adevărul creștin și să-l apere contra diferitelor obiecțiuni ce'i aduceau păgânii. Cum am spus și în articolele precedente, păgânii căutau cu orice chip și în orice mod să înjosească creștinismul. Spre acest sfârșit ei, între altele, încercau să susțină că religia creștină nu poate fi obiectul discuțiilor lumii culte; ea nu este decât o țesătură de învățături potrivite oamenilor simpli, barbarilor. Păgânii se sileau să arate că legea creștină se potrivește barbarilor, ori popoarelor ce nu sunt grece, uitând că și ei au luat multe dela aceștia, cum d. ex. Istoria veche ca și Geometria dela Egipteni, Magia dela Perși, Plastica dela Etrusci, Astronomia dela Babiloneni, Trompeta dela Tir, alfabetul dela Fenicieni, Poezia și Musica dela tracianul Orfeu etc. Păgânii în răutatea lor înjoseau pe creștini și uitau toate acestea. Ei nu țineau apoi socoteală că marele învățat Moisi a trăit mai înainte de toți învățații și că el este care a pus bazele adevăratei înțelepciuni. Purtarea păgânilor în această privință este destul de con-

¹⁾ V. Biser. Ort. Română an. XXX No. 3 pag. 339.

damnabilă, mai ales că despre adevărurile pe care Tațian le scoate în evidență, mărturisesc chiar scrierile lor.

Autorul dovedește vechimea lui Moisi chiar cu izvoarele pe care le folosesc păgânii. În acest scop arată că Omer, cel mai vechiu poet și istoric al păgânilor, este cu mult mai târziu decât Moisi. După scriitorii greci, Omer a viețuit cam 100—150 ani după războiul troian. Războiul pe care Nabuchodonosor l-a purtat contra Iudeilor și Fenicienilor, a fost cu mult înainte proorocit de proorocii Vechiului Testament. Deci proorocii cari trăesc mai târziu decât Moisi, sunt o dovadă despre vechimea autorului Pentateucului. Vechimea lui Moisi față cu Omer se mai poate dovedi și prin ceea ce spune preotul egiptean Ptolomeu. Acesta istorisește că Moisi a plecat din Egipt cu poporul judeu pe timpul regelui Amasis. Cine nu știe însă că Amasis a fost un contemporan al lui Inachus, care trăi cu 20 generațiuni înainte de războiul troian

Iată dar, spune Tațian, după ce mai dovedește că și alți învățați păgâni sunt mai noi ca Moisi, că cultura greacă nu este proprie, ci moștenită. Păgânii nu trebuie să uite faptul acesta nici să se creadă umiliți în fața unei religiuni, care mai pre sus de tot ce este omenesc le acordă bunuri dumnezeiești.

Trecând la partea practică, la felul cum se manifestă viața păgână, autorul arată cu dovezi nerecuzabile că păgânismul are o morală detestabilă. Se petrec chiar lucruri rușinoase, puse sub ocrotirea zeilor, și la care azistă până și copii. Nici arta nu e scutită de a contribui la decorul actelor impii și imorale. Artiștii fac portrete și statui în onoarea unor femei ca Praxilla, Sapho, Klito, Glycera și altele, ca și ucigătorului de frate Eteokles și tiranului Falaris. Ca și cei de mai înainte, Tațian față cu cele ce se petrec la cultul zeilor, arată că acest cult este pus în serviciul demonilor.

În întocmirea și felul cum sunt prezentați zeii nu se observă nici o unitate. Rhea d. ex favorizează pe eunuci pe când Venus n'are margini la iubire; sângele decapitatului Gorgo este întrebuintat de Minerva pentru ucidere, iar de Esculap pentru vindecarea boalelor. Credința în zei și eroi ca și în transformările lor este o credință nerațională, la

care dacă se adaugă stările de imoralitate în care sunt prezentați, nu fac din ei decât ca niște ființe vicioase să fie adorate și închinare ca zei. Sau poate ființele la care țin așa de mult păgânii nu sunt decât ființe închipuite, de a căror realitate nimeni nu poate aduce nici o probă, în care caz este o rușine pentru niște oameni ce se pretind culti să se pogoare la astfel de stare nerațională și rușinoasă.

Tatian apoi, după ce percurge teogonia păgână, trece la filosofie pe care o prezintă în realitatea ei tot ca o stare coruptă și bolnăvicioasă. Nu numai dintre cei mai puțin înaintați ca Aristipp, dar și un Platon are destule asupra sa; tot așa Aristotele. Opiniunile filosofilor variază asupra aceleiași cestiuni, iar acei cari s'au ridicat ceva deasupra înțelegerii comune n'au găsit atențiunea ce meritau, deși înțeleptele lor învățături ar fi fost spre folosul mulțimii. Cât despre alții ca d. ex. Crescens erau acuzați de hoții și pederastie. Unii dintre ei cunoscând cărțile judeilor în loc să primească adevărul sfânt, așa cum era acolo, l'au falsificat și l'au prezentat sub un aspect mitologic.

Față cu această constatare ce le rămâne păgânilor? Să și recunoască greșala și să primească adevărul revelat, prins în creștinism. Dacă nu vor să facă aceasta, n'au dreptul să se arunce contra creștinilor, a căror învățatură și viață nu conține nimic nerațional și nimic ce ar da loc la urmăriri și persecuțiuni. Dacă păgânii, în starea în care se află, mai țin încă la legea lor, cu atât mai vârtos creștinii, scăpați de răutatea unei religii false și a unui cult desgustător, nu pot fi învinuiți că au părăsit pe păgâni. Apoi păgânii, dacă vor să se mențină pe calea rațională și dreaptă, de care fac atâta caz, trebuie să aibă aceeași purtare față de toți, cari nu cred în zei și nu practică cultul lor. Și dacă este așa, de ce nu țin seamă de scrierile lui Diagoras, de disprețul lui Epicur pentru zei? De ce nu se revoltă contra asprelor observațiuni ale lui Appion despre zeitățile egiptene? Și dacă dreptatea e cu ei de ce atâta deosebire în legiuiri? De ce unii cred într'un fel și alții în altfel? Cum se împacă credința lor despre nerușinata practică persană de a se căsători fii cu mamele lor, pe cât timp admit ca Jupiter să aibă relațiuni cu propria sa fiică? Ce fel de zei sunt Jupiter Latialis și Diana Megalopolitana că se

bucură și primesc cu plăcere să li se sacrifice oameni? Dar nu, păgânii nu pot răspunde. Ei acuză fiind singuri acuzați, și acuză fără dovezi, pe când pentru ei dovezile se pot înmulți cât de mult.

În orbirea lor păgânii disprețuesc creștinismul și-l consideră nerațional, bun pentru oamenii de nimic. Uită însă că în creștinism, pe lângă alte multe învățături mântuitoare sânt unele adevăruri pe care le au și ei, dar le prezintă falsificate. Așa este adevărul despre creațiune, pronie și guvernare. Asupra acestor adevăruri n'ar trebui să se lase amăgiți de demoni. Dumnezeu este care a creat, care conduce și prin pronia căruia există toate. Acestui Dumnezeu i se cuvine adorare, iar nu închipuirilor bolnăvicioase și aberațiunilor omenești, exprimate în figuri de lemn sau de piatră. Figurile și statuetele lucrate de oameni sunt din materie, iar materia este creată de Dumnezeu prin Cuvântul nu necreată și nefăcută, însușiri ce n'are decât Dumnezeu. Tațian cu această ocazie exprimă clar dumnezeirea Cuvântului și nașterea lui din eternitate dela Tatăl, naștere care n'aduce nici o micșorare a celui ce naște sau a celui născut, ci s'a făcut așa, cum o lumină aprinde pe alta fără ca prin aceasta să peardă ceva din puterea ei. Despre sfântul Duh autorul spune că el este acela care se comunică îngerilor și oamenilor, spre a se putea susține pe calea spirituală. S'ar părea curioasă învățătura lui Tațian relativă la îngeri, căci ei fiind spirite, nu pot să se dedea la acte provocate de singuri ca oamenii. Dar lucrul se explică. Tațian crede că și îngerii nu sunt creaturi cu totul spirituale, așa că având oarecum un fel de corp, simt necesitatea ajutorului ce li se dă de către sf. Duh, deși prin natura lor, dăruită de Dumnezeu, ei nu sunt muritori ca oamenii. Sfântul Duh este apoi care împuternicește pe creștini, căci după cuvintele Mântuitorului el este Mângâitorul care învață cele de lipsă pe oameni. Oamenii în virtutea scopului ce li s'au hotărât de Dumnezeu la creațiune cum și a însușirilor lor pot lucra binele sau răul: unul 'i va duce la fericire, altul la pedeapsă. La alegerea omului stă de a merge pe o cale sau pe alta, așa că este o aberație învățătura acelora, cari cred în fatalism. Demonii cari încurcă pe păgâni, luându-i sub stăpânirea lor, sunt ființe

condamnate de Dumnezeu pentru neascultarea lor. Dar omul, reabilitat prin sacrificiul Mântuitorului, poate să se scape de tirania și puterea demonilor și să transforme viața sa plină de viții și răutăți într' o viață plină de corectitudine și de bunuri sufletești. Așa că, pe când demonii, îngeri buni la început, dar căzuți prin încercarea lor răutăcioasă, nu mai pot fi reabilitați; oamenii se pot bucura prin voința și lucrarea lor de schimbarea stărei rele în o stare fericită. Căci prin venirea și lucrarea mântuitoare a lui Hristos s'a restabilit legătura dintre Dumnezeu și om și s'a dat acestuia putința de a aspira la nemurire. În Iisus Hristos Dumnezeu-întrupat păgânii pot crede, fără a se simți înjosiți cum zic ei. Se înjosesc mai mult când cred că Junona a născut la bătrânețe etc.

Scrierile lui Atenagora: Πρεσβεία περὶ χριστιανῶν καὶ περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

I.

Atenagora îndreptează o apologie a sa împăratului Marcus Aurelius Antoninus și fiului său Lucius Aurelius Commodus, tot în scopul de a apăra creștinismul de învinuirile ce i le aducea păgânismul. Temperament mai calm, Atenagora nu se servește în scrierea sa decât de cuvinte măsurate, așa că întreaga lucrare este caracterizată printr'un ton liniștit. Autorul își pune toată încrederea în dreptatea și iubirea de adevăr a împăratului, care, dacă va cerceta cu imparțialitate cauza creștină, va ajunge la rezultatul dorit de creștini: liniștea de a și îndeplini cultul fără de nici o stânjenire din partea cuiva.

Apologia lui Atenagora nu poate fi scrisă înainte de anul 177 pentru considerentul că în acest an Commodus primește demnitatea de august cu care este salutat în apologie de către autor.

În apărarea pe care o face creștinismului, Atenagora caută a înlătura acuzațiunile pe cari păgânii le aduceau creștinismului. Păgânii acuzau pe creștini, cum am spus și cu altă ocaziune, de ateism, de imoralitate edipică și de ospățuri teistice, acuzațiuni foarte grave și care lesne puteau

prinde printre păgânii cari nu se mai osteneau să cerceteze. Să cercetăm pe fiecare din aceste acuzațiuni. Și în primul loc acuzația de ateism.

Autorul pleacă în înlăturarea acestei acuzații dela faptul că aiurea se găsesc atei, iar nu în creștinism, așa că acolo păgânii, dacă vor să fie dreپți și raționali, trebuie să și îndrepte activitatea lor. Așa de ex. le indică ca și Tațian pe Diagoras, care respingea categoric existența lui Dumnezeu și care a mers până să sfărâme o statuie a lui Ercule spre a și fierbe mâncarea. La creștini nu se vede nimic de felul acesta în învățătura ce au. Creștinii nu se împacă cu felul de cugetare al păgânilor despre Dumnezeu. Ei reclamă pe adevăratul Dumnezeu, care este mai pre sus de tot ce există și care n'are și nu poate avea nici un fel de existență sau de manifestare în materie. Dumnezeul creștin, creatorul a toate, este o ființă cu totul spirituală și nu poate fi cunoscut decât așa, căci Duh este Dumnezeu. La păgâni însă Dumnezeu este înjosit și materializat. Apoi chiar între filosofi opiniunile variază. Euripide zice că eterul este Dumnezeirea. Sofocle spune că nu există decât un singur Dumnezeu adevărat, dar nu poate spune nimic mai mult. La Filolau totul este coprins de Dumnezeire; la Lysis e numărul neexprimabil. Platon spune că Dumnezeu a creat universul, iar toate celelalte așa zise zeități sunt creaturi ale Dumnezeului unic. Dacă Platon nu merge mai departe cu cercetările sale asupra ființei celei prea înalte, el știe că s'ar expune față cu mulțimea care nu putea pricepe adevărul arătat de el. Alt învățat al grecilor Aristotel spune că există Dumnezeu, dar declară că în el este corp și suflet. Eterul și stelele sunt corpuri însuflețite. La Stoici există învățătura despre Dumnezeu, cu toate că păstrează diferite numiri. Iată cum se sforțează mintea omenească ca să cunoască pe Dumnezeu, dar slabă cum eră nu poate reuși până nu i se comunică adevărul prin descoperire dumnezeiască. Și ceea ce n'au păgânii, căci nu puteau, au creștinii. Dumnezeu în dragostea sa pentru oameni a descoperit adevărurile necesare omului prin aleșii săi prooroci. Atenagora citează locurile din Vechiul Testament. Prin descoperire dumnezeiască omul ajunge la cunoștința sigură despre Dumnezeu-Creatorul. Și această cunoștință este și

rațională, căci mintea se împacă cu ea, iar sufletul dobândește satisfacția pe care o caută. Nu tot așa păgânismul, care se învâрте într'un cerc vicios. El pretinde că are o credință dreaptă și rațională, dar uită să-și dea seama că a crede în mai mulți zei este tocmai contra rațiunii. În adevăr, dac'ar fi doi sau mai mulți zei ei ar trebui neapărat să-și aibă locurile lor și cercul lor de activitate. A sta la un loc este imposibil, căci nu sunt toți la fel; a sta în mai multe locuri este iarăș cu neputință pentru că pretutindeni este unul singur Dumnezeu. Numai acel care n'are noțiunea de Dumnezeu poate concepe ideia că afară de spațiul ocupat de Dumnezeu, mai este loc și pentru alți zei. Creștinii însă știu că Dumnezeu este ființa cea prea înaltă, care stă mai pre sus de lume și asemenea căreia alta nu poate fi. A pune alături de Dumnezeul adevărat un alt zeu este a contrazice noțiunea de Dumnezeu. Dacă sferile de activitate apoi ar fi separate—ca și locul în care se află—atunci n'ar mai fi Dumnezeu care este peste toate și pe toate le conduce. Deci ce fel de credință rațională este credința păgânilor în mai mulți zei? Tot nerațional ar fi dacă ființa celui prea înalt și neîmpărțibilă s'ar împărți între mai mulți zei.

Înlăturând acuzația de ateism prin cele de mai sus, Atenegora adaogă apoi că prin purtarea lor creștinii dovedesc cu prisosință credința în Dumnezeu. În viața lor creștinii se conduc de adevărul răsplătirii faptelor după moarte, de aceea dau dovadă de virtute eroică, iar nu fac ca păgânii cari'și petrec viața fără de nici o credință și fără de nici un scop. Ideia răsplătirii faptelor probează credința în Dumnezeu, pe când petrecerea vieții în plăceri și viții duce inevitabil la convingerea de ateism. Păgânii pot observa ce schimbare se face între oamenii, cari primesc creștinismul. De unde mai înainte erau încărcăți de răle, care le aduceau pagube lor și societății, îndată după creștinare devin buni și virtuoși, cetățeni ireproșabili.

Iată deci că și credința ca și faptele creștinilor dovedesc că ei nu sunt atei. Această constatare însă nu eră suficientă pentru un creștin ca Atenagora, care vorbea nu numai în numele său ci și în acel al credinței creștine. Chiar de vorbiă numai în numele său și tot nu eră suficient cele

spuse pentru afirmarea doctrinei creștine. Creștinismul învăță despre un Dumnezeu în trei persoane și aceasta n'oputea neglija Atenagora. De aceea el, trecând mai departe, în apărarea creștinismului spune că creștinii cred și în Dumnezeu-Fiul, credință care tocmai era atacată cu înverșunare de păgâni. Și pentru a înlătura teoriile false ale păgânilor despre filiațiune, autorul expune că Fiul este inteligența și cuvântul Tatălui. Deci Fiul născut din Tatăl nu este o creatură nici există în timp, ci a fost din eternitate în Tatăl. Mai departe Atenagora spune că creștinii cred și în Dumnezeu-sf. Duh, care a vorbit prin proroci și care iarăși există din eternitate cu Tatăl și cu Fiul. De asemenea creștinii cred în îngeri, cari au însărcinarea de a veghia asupra oamenilor.

Dacă creștinii cred în Dumnezeu și dovedesc credința lor, păgânii nu-i pot acuza de ateism numai pentru că nu adoră pe zei și nu se închină lor. Nici lumea cu toată organizația ei dată de Dumnezeu cu atât mai puțin lucrurile omenești nu sunt neschimbătoare. Deci nu trebuie a adora sau a se închina creștinul la ceva schimbător și trecător, ci numai veșnicului Dumnezeu. Nici păgânii n'au avut la început atâtea zei și a trebuit prin dezvoltare artistică să se ajungă la mulțimea zeilor existenți. Înainte de Sauriu nu era Sciografie, după cum nu era pictură înainte de Kration. Kore aduce Coroplastica și după el Dădalus și Theodor descoper Plastică și Sculptura. În lipsa artiștilor nu putea fi vorba de opere ca acum, care să reprezinte pe zei. Cum se împacă aceasta cu eternitatea zeilor? Dar veșnicia zeilor la cari se închină păgânii este prea mică față cu cerința rațională a existenței lui Dumnezeu. Omer pune pe Ocean ca origină a zeilor iar pe Thetis ca mamă a lor. Din Ocean ies toate lucrurile după cele ce spune Orfeu. Zeii apar tot din apă. Hercule naște un ou, care se sparge în două și din el iese cerul și pământul etc. Ce dovedesc toate acestea? Că zeii păgâni își au origina în materie. Dar de unde materia? Dacă materia naște zeii, atunci ea este mai veche ca zeii. E rațională credința aceasta? Tot așa de lipsită de adevăr este și credința despre amestecarea și transformarea zeilor. Urâtă și plină de defecte, care înjosește pe om, este și purtarea zeilor păgâni.

În adevăr, tot ce poate fi mai decăzut ca înclinare senzuală se găsește la zeii păgâni. N'are decât cineva să citească Iliada și se va convinge de adevăr.

Atenagora spre a întări și mai mult adevărul susținut de el, arată că zeii la cari se închină păgânii nu sunt zei, ci persoane care au trăit în lume și la care ei se închină și'i măresc ca zei. Și dă dovezi pentru aceasta. Așa despre Osiris și Isis cu fii lor Apollo și Diana, spune că au fost o familie regească din Egipt, după cele relatate de Erodot și Alexandru. Din Isis grecii au făcut pe Io. Tot așa și ceilalți zei egipteni. Grecilor le-au plăcut tradițiile egiptene și le-au împrumutat. Existența istorică a mai multor persoane, adorate ca zei d. ex. Hercule, Esculap, Castor, Pollux, Ino etc. o dovedesc poezii și istoricii greci. Apoi zeitățile așa de multe variază dela oraș la oraș, dela sat la sat. Dacă s'ar cere onorarea zeităților păgâne, creștinii ar întreba cu dreptul: pe care? Ori, dacă la păgâni sunt locuri unde nu se dă onoarea unor zeități, fără ca prin aceasta să li se aducă vre'o încrimare, de ce s'ar urmări creștinii pentru acelaș motiv? Și apoi, dacă persoanele care sunt reprezentate în diferite forme, nu merită nici o onoare divină, la ce-ar folosi statuetele lor? Artiștii au pus arta lor în serviciul cultului păgân dar n'au redat nimic real.

Celelalte două acuzațiuni Atenagora le găsește că nici nu merită vr'o atențiune. Prin ele păgânii dovedesc mai mult zicătoarea, că femeia imorală bârfește pe cea morală. Zicătoarea s'a aplicat și unora dintre învățații păgâni ca d. ex. Pitagora, Eraclit, Socrate. Dar viața acelorora a rămas neatinsă de bârfeli. Creștinismul, doctrină sfântă și salutară, nu pierde nimic de pe urma unor așa fel de bârfeli. Curios numai că pe când creștinilor li se aruncă învinuiri de imoralitate, zeilor păgâni cari sunt protectorii unor imoralități și mai mari, li se aduc închinare și onoruri. Pentru dovedirea purității vieții creștine, autorul expune principiile de viață ale creștinismului și arată pe scurt cum se poartă creștinii, spre a face proba cea mai evidentă a vieții lor curate.

II.

În a doua a sa scriere, despre care am amintit în primul articol, Atenagora tratează una dintre învățăturile de

căpetenie ale religiunii creștine Scrierea aceasta este intitulată: «Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν» despre învierea morților, despre care a scris și Iustin Martirul.

Inimicii creștinismului în furia lor contra creștinismului găseau diferite motive spre a-l prezenta ca nerațional și neîntemeiat. În acest scop credința creștină despre învierea corpurilor era mult atacată și pentru a-și susține atacurile inventau diferite argumente.

Apărător zelos și devotat al creștinismului, Atenagora nu poate lăsa fără răspuns incredulitatea păgânilor despre învierea corpurilor, nici atacurile ce se făceau creștinilor pentru că au credința în învierea corpurilor.

Scrierea autorului se împarte în două părți: în prima, se înlătură îndoiala necredincioșilor; în secunda, se arată în mod pozitiv doctrina despre înviere.

Atenagora spune că îndoiala păgână vine dela necunoștința despre Dumnezeu. În adevăr, zice el, pentru tot acel care are noțiunea adevărată despre Dumnezeu, rămâne clar că nu este cu neputință la Dumnezeu de a învia corpurile celor răposați. A respinge învățătura despre înviere ar fi să lipsim pe Dumnezeu de însușirea a tot puterniciei, căci de îndată ce se zice: Dumnezeu nu poate învia morții, se arată Dumnezeu ca lipsindu-i această putere. Ori, a prezenta astfel pe Dumnezeu, este a-l pogori din măreția și atotputernicia sa. Dar aceasta nu este cu putință, căci puterea lui Dumnezeu nu poate fi mărginită cum nu este posibil a se pune vr'o stavilă vederii lui nețărmurită. Apoi ar fi a glumi cu logica, dacă s'ar zice că Dumnezeu, care a făcut lumea și tot ce există din nimic, n'ar putea să învieze corpurile celor morți. Căci, ce este mai greu? A învia morții sau a face totul din nimic?

Dacă însă s'ar zice, învierea corpurilor nu va avea loc, pentru că Dumnezeu nu voește, atunci s'ar lăsa să se înțeleagă că învierea corpurilor ar fi ceva nedrept sau nedemn. Dar sufletului i se dă un corp nemuritor în locul celui muritor, pe care l'a avut în viață, iar corpului posibilitatea de a fi mai propriu pentru suflet după învoire ca în timpul când era unit cu el în viață. Nu este nedreaptă învierea nici față cu lumea cealaltă, pentru că dela început a fost subordonată omului, așa că la o învoire a acestuia nu i se ia nimic.

De asemenea învierea nu este nici nedemnă pentru Dumnezeu, de oarece—lesne de înțeles—noua stare a corpului la înviere va fi potrivită unei vieți eterne, ceea ce este superior stării omului de pe pământ, în care viețuește vremelnic și are un corp trecător și înclinat spre patimă. Atenagora apoi nu uită a adăoga un adevăr fundamental, că aceea ce Dumnezeu poate aceea și voește și aceea ce voește aceea poate. Deci nu poate fi vorba de o imposibilitate a învierii corpurilor, astfel că necredința păgână nu este decât o stare sufletească patimașă, nu corespunde nici unui adevăr chiar omenesc.

Mai departe Atenagora—în partea a doua—arată că Dumnezeu Creatorul a pus un scop creaturilor, deci și omului. Scopul omului e legat de natura sa și nu depinde de creaturile cealalte. Iar dacă acest scop este astfel, omul trebuie neapărat să fie nemuritor, căci numai mijloacele prin care scopul se ajunge sunt trecătoare nu și scopul în sine. Sufletul omului, după hotărîrea divină, este veșnic. Veșnicia sufletului cere aceeași stare și pentru corp, spre păstrarea armoniei dintre spirit și corp. Dumnezeu a făcut ușoară înțelegerea învicrii în somnul omului, care este o imagină a încetării unirii dintre corp și suflet.

Dacă totul s'ar sfârși cu moartea nu s'ar pricepe întocmirea omului în deosebi de a celorlalte creaturi. Separațiunea corpului de trup nu este ea singura care să mulțamească pe omul înzestrat cu atâtea însușiri sufletești. Viața trăită numai spre plăcere și îndestularea poftelor corpului, nu se împacă cu frumusețile sufletești, pe care omul le posedă și dezvoltă, căci între ceea ce se dezvoltă sufletește ca virtuți d. ex. și ceea ce este propriu corpului nu este nici o asemănare. Și după cum corpul unit pe pământ cu sufletul nu este făcut numai spre satisfacerea poftelor, tot așa la înviere nu va fi reînviat pentru plăcerea sa, ci pentru continuarea armoniei dintre aceste două elemente din care se compune omul. Omul singur cere judecata ca ființă rațională, după cum ca corp cere mâncare. Rațiunea omenească nu se împacă cu ideia încetării de a viețui după moarte. Dar viața după moarte și judecata reclamă chiemarea ființei omenești, spre a i se cere socoteală de faptele sale, în starea în care le-a săvârșit.

Scrierea lui Teofil al Antiohiei: «Πρὸς Ἀυτόλυκον περὶ τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως» = Ad Autolycum de Fide christianorum.

În acelaș scop și provocat de aceleași împrejurări, compune Teofil scrierea al cărei titlu l'am dat aci. În teză generală autorul pare a fi provocat se răspundă, dacă e în stare a arăta pe Dumnezeu. Se știe ridiculizarea pe care o făceau păgânii creștinilor pe tema aceasta și la care s'a asociat și un oarecare Autolic, cărui i adresează scrierea.

La cererea lui Autolic, Teofil procedează foarte înțelepțește. El știe că până omul s'ajungă de a'și mulțami o astfel de curiozitate, are multe de știut din lumea ce cade sub senzuri și pe care încă nu le știe. De aceea autorul spune lui Autolic că'i va arăta pe Dumnezeul său, dacă el 'i va arăta pe omul său. 'I cere apoi să'i arate că ochii sufletului său văd și urechile inimei sale aud. Numai acel ce va putea arăta aceasta va fi în stare se vadă pe Dumnezeu. Acel ce are închisi ochii sufletești nu poate cere să i se arate Dumnezeu. Iar dacă sunt oameni, cari nu pot vedea pe Dumnezeu, cauza nu este Dumnezeu ci starea de păcat în care se află și care nu lasă ochii lor sufletești spre a vedea pe Dumnezeu. Nu tot așa și omul al cărui suflet este curat și se poate vedea în el ca într'o oglindă. Sufletul și inima fiind curate, omul poate vedea pe Creatorul. Să nu ceară însă nimeni de a prezenta pe Dumnezeu într'o formă oarecare, căci el este necuprins. Iar dacă vorbim de Dumnezeu, cuvintele noastre reprezintă însușirile sale nu ființa sa, despre care nimeni nu știe. Numim pe Creatorul θεός căci prin el toate s'au creat și toate sunt îngrijite și viază prin el. Noi trebuie se conchidem la existența lui Dumnezeu din regularitatea și ordinea din lume, deși nu'l putem vedea cu ochii corporali: după cum conchidem la existența unui cârmaci de la mersul regulat al unei corăbii pe mare, cu toate că nu'l vedem cu ochii din cauza depărtării. Așa a creat și ordonat Dumnezeu toate în cât omul observându-le trebuie să'l recunoască și cere ca o necesitate existența sa. Lucrările lui Dumnezeu vestesc mărirea lui. Și după cum noi din cauza cojei unei se mințe d. ex. nu putem vedea în interiorul ei, dar acesta nu este un motiv a ne îndoii de

existența simbului ce poartă în sine viață, tot așa nu ne putem îndoii de existența lui Dumnezeu pentru că nu'l vedem. Dumnezeu este mai presus de lume, el este duh; pe el nu'l putem vedea decât prin ochii sufletești.

Noțiunii drepte despre Dumnezeu păgânii ce'i opun? Necredința, ridiculizarea ori credințele eronate ale mitologiei și filozofiei lor. Păgânii spun că au zeii și le dau diferite numiri. Dar ce sunt acei zei decât amintirea unor oameni și încă a unor oameni de care nu se poate vorbi decât cu dispreț. Păgânilor, cum se vede din credința lor, le lipsește noțiunea dreaptă despre Dumnezeu și totuș găsesc că creștinii sunt atei ori că cred într'un Dumnezeu la care păgânii nu s'ar putea închină fără a se înjosi. Dar ce înjosire mai mare ca atunci când te închini și recunoști zei, ființe cuprinse în spațiu, deci față de care spațiul este mai mare ca ei. Creștinii adoră pe Dumnezeu, care este mai presus de spațiu. Păgânii apoi în mitologia lor au zeii, cari se nasc din alții, de ce nu se mai nasc și acum? Au îmbătrânit sau nu mai pot? Ori nu mai există? Dar toate acestea nu sunt cuviincioase pentru Dumnezeu. Păgânii cred în mitologia lor. Ei se închină când li se spune d. ex. de Omer că zeii vin dela Ocean și Tetis. Dar ce este Ocean altceva decât apă? În Esiod haosul este înainte de orice zeu, fără să spună ceva despre origina lui. Unii Stoici resping existența lui Dumnezeu. Epicur înclină a admite că există Dumnezeu, dar un Dumnezeu care nu vrea să știe nimic de oameni. Platon crede într'un Dumnezeu creator, dar învață că și materia este eternă, ceea ce duce la admiterea unui alt Dumnezeu. Dacă materia este eternă, ea nu se poate schimba, dar cine nu vede că ea se schimbă, că ia diferite forme. Deci nu este eternă și opinia lui Platon nu este adevărată. În noțiunea creștină despre Dumnezeu, acesta este mai presus de lume, căreia îi dă existența și prin care toate se fac, deci și materia. Dacă Dumnezeu ar fi făcut lumea din materia existentă și eternă cu ce s'ar deosebi de un arhitect, care iarăși din materie dă diferite forme? Dar un așa arhitect nu poate fi Dumnezeu. Dumnezeu este mai presus de om.

Păgânii nu înțeleg cum Dumnezeu a creat universul și-a dat fiecărei creaturi existența și însușirile de care se bucură.

Și nu înțeleg pentru că nu se folosesc decât de rațiune, iar rațiunea este incapabilă de a pricepe singură adevărurile înalte. Creștinul are însă în ajutor descoperirea dumnezeiască, pe care folosind-o, atât în ceea ce privește credința cât și viața sa, înțelege cu mintea sa pe Dumnezeu și îl vede cu ochii sufletului său. Creștinul are credință și o credință tare, și nu se simte înjosit dacă crede, căci știe că e dreaptă credința sa și că în lumea vizibilă chiar prin credință se realizează totul. Cine n'are încredere în sine și în lucrarea sa și nu crede în realizarea ei, acela nu reușește în nimic. Observăm însă că agricultorul, cu credința că sămânța aruncată în pământ va da rod, face lucrarea sa. Tot așa navigatorul pleacă cu corabia pe mare, bolnavul ia medicamente, școlarul învață dela profesor. Și dacă este așa, cu cât mai vărtos noi trebuie a avea credință și încredere în acela care ne-a creat și din iubire către noi ne a ajutat pe calea descoperirii să cunoaștem adevărurile, pe cari nu le puteam ști numai prin rațiunea noastră. Fiind vorba de adevăruri descoperite nouă pe cale supranaturală, Teofil spune lui Autolic, că aleșii lui Dumnezeu au comunicat adevărurile, cari li s'au vestit prin inspirațiune divină, inspirațiune ce n'are nimic comun cu inspirațiunea demonică a poezilor, primită dela Muze și plină de erori. Păgânii lăsându-se duși de expunerile eronate și interesate ale acelora, pe cari îi respectă ca oameni aleși, nu pot pricepe adevărul existenței lui Dumnezeu nici al creațiunii. Ei ar face bine de ar citi cu luare aminte opera lui Moisi, unde creațiunea este atât de natural și de frumos expusă. Atunci ar vedea că este natural ca la început Dumnezeu să fi creat cerul, iar nu lucrurile pământești, cum arată Esiod. Din citirea întregului referat al lui Moisi, păgânii s'ar convinge despre superioritatea lui față de expunerea materialistică a lui Esiod. Moisi când vorbește de cer, nu cugetă la cerul ce se vede, ci la acel spiritual și invizibil. Spre a înlătura opinia acelora, cari spuneau că prin influența stelelor s'au făcut toate cele pământești, Teofil arată deosebirea între crearea luminei din prima zi a creațiunii și crearea corpurilor luminoase cerești din ziua a patra. Cele trei zile de mai înainte de crearea corpurilor luminoase de pe cer înseamnă sf. Treime, iar ziua a patra pe om, căci el trebuie să fie și să viețuiască

în lumina celui care l'a creat. Teofil dă soarelui și lunei însemnarea lor figurată, pe lângă cea reală, căci spune, că soarele este imagina lui Dumnezeu, iar luna a omului. Tot așa dă însemnare figurată stelelor pe care le privește ca ordine a celor cucernici și drepti. Stelele mai luminoase reprezintă pe prooroci, iar celelalte pe drepti, pe când planetele pe păcătoși. Icoana lumii este marea; în mare se află insule fructifere și oaze, tot așa în lume sunt biserici adevărate și altele rătăcite dela adevăr. Chiar animalele și paserile închipuesc pe oameni: cele sălbatice și răpitoare pe oamenii fioroși și răi, cele domestice, pe cei buni. Păcatul strămoșesc a adus această diferențiere între animale, care eșise toate bune din mâna Creatorului. Reîntoarcerea la starea de mai înainte este condiționată de reîntoarcerea omului, care prin purtarea sa ca stăpân asupra-le va influența și asupra lor.

Spre a clarifica cât mai bine lui Autolic adevărul cuprins în referatul lui Moisi, Teofil spune că Dumnezeu a creat pe femeie din coasta lui Adam ca să fie supusă credinței. Din prima pereche de oameni se trage întreg neamul omenesc, așa că politeismul și din acest punct de vedere este nerațional. Primii oameni au fost creați buni și cu însușiri cari 'i puteau duce la perfecțiune prin exercitarea lor, conform voinței divine. Ei au fost puși în Paradis, care servea ca mijlocitor între cer și pământ. Neascultând de porunca divină, omul perde starea primitivă și prin păcat intră în lume durerea, boalele și moartea. Dumnezeu nu voi căderea omului, dar nici nu'l opri. Creându'l cu însușiri, care 'i permiteau a se înălța sau a se înjosi, lăsându-i voe liberă de a lucra cum va voi, Dumnezeu pedepsind pe om, nu îndeplinește decât un act de dreptate, față de acela căruia 'i spusese: de va mânca din pomul oprit, cu moarte va muri. I-a dat însă îndată speranța unui Mântuitor și a reabilitării prin acesta, ceea ce s'a îndeplinit. Prin această reabilitare, omul dobândește mântuirea și poate aștepta cu încredere învierea și judecata, când după faptele ce va fi făcut în lume, va primi recompensă sau pedeapsă. Natura întreagă dă mărturia despre realizarea credinței în înviere.

Trecând dela expunerea acestor adevăruri la respingerea acuzațiilor pe care păgânii le aduceau creștinilor din punct

de vedere al vieții lor, Teofil arată clar și categoric că în păgânism nu în creștinism sunt oameni, cari pot fi acuzați. Autolic să-și amintească de învățăturile filozofilor, cari sfătuiesc pe ai lor că oamenii pot fi mâncați de oameni, cum fac d. ex. Zenon, Diogene și Kleante. Insemnatul Platon predică comunitatea femeilor, Epicur și Stoicii apărau viții uricioase ca pederastia și contactul rușinos cu mamele.

Din punct de vedere al scrierilor în cari sunt cuprinse adevărurile istorice și mântuitoare, păgânii n'au dreptate când se ridică contra cărților Vechiului Testament, a căror vechime întrece cu mult scrierile cu cari păgânii se laudă.

Cum vedem Teofil departe de a se simți jenat de provocarea ce i se făcuse, știe în mod elocvent și cu o logică tare se răspundă aceluia, care i ceruse a-i arăta pe Dumnezeuul său. Rezultatul la care ajunge, după expunerea ce face, este suficient spre a convinge pe tot acel ce dorește în mod conștiincios a ascultă și a judecă asupra cestiuilor pe cari Teofil le tratează în scrierea sa, la început formată din o singură scriere, iar căreia mai pe urmă i s'au adăos încă alte două.

Boroianu.

PRACTICA IN BISERICA ORTODOXĂ

(Vezi Biserica Ortodoxă Română an. XXX No. 4.)

În numărul trecut al revistei am arătat întâmplarea ce mi-a dat ocaziune să fac acest studiu. Am arătat îndemnul ce m'a făcut să mă ocup de practica ce se urmează în Biserica creștină ortodoxă și în deosebi în Biserica noastră creștină ortodoxă română.

Chiar din acele puține cuvinte s'a putut vedeà despre ce este vorba. Oricine 'și a putut dà seamă aceea ce voim a expune și examinà în acest studiu. Oricine s'a putut încredința, că propunându-ne a vorbi despre practica bisericească, este vorba despre ceea ce se face și se săvârșește în biserică.

Dar fiind vorba despre practica bisericească, adică despre tot ce se săvârșește în biserică, de tot ce ea coprinde, de tot ce sunt chemați a săvârși persoanele liturgice, adică sacerdoțiul în genere, cestiunea prezintă, credem, mare și foarte mult interes. Ea este de mare însemnătate pentru tot creștinul. Toți se cuvine să știm și trebuie se cunoaștem ceea ce se săvârșește în biserică. Se cuvine se cunoaștem tot adevărul asupra lor. Cu toții, dacă suntem și voim a

fi adevărați creștini, fii devotați ai Bisericii, trebuie se știm tot ce cuprinde biserica. Trebuie se știm și să ne dăm bine seamă despre toate sfintele slujbe bisericesti. Trebuie să cunoaștem și să știm modul cum se săvârșesc. Trebuie să știm cum au fost ele dela început; cum s'au săvârșit în timpurile cele glorioase ale Bisericii; ce dezvoltare au luat în decursul veacurilor; cum se săvârșesc astăzi și cum ar trebui să se săvârșiască, după norma cea adevărată a sfintei noastre credințe creștine ortodoxe, după cerințele și spiritul legiurilor bisericesti și după așezemintele cu autoritate normativă în Biserica lui Iisus Hristos.

Cine nu este doritor d'a cunoaște toate acestea? Cine nu este doritor d'ași da seamă, chiar fără a fi cleric, despre toate cele mai sus amintite? Dar clericii? Dar cei consacrați Altarului? Acei cari au o misiune activă întru săvârșirea sfintelor slujbe, fiecare după pozițiunea și treapta ierarhică ce o ocupă? Aceștia, sunt datori, credem, a fi conștienți și cunoscători desăvârșiți despre tot ce se face în Biserica lui Dumnezeu, întru care ei sunt întâii stătători. Ei trebuie și sunt datori să știe și să cunoască tot adevărul și tot rostul tuturor ierurgiilor sau sfintelor slujbe bisericesti, fie că nu toți sunt chemați, nici toți au dreptul și puterea sacerdotală a le săvârși ei însuși pre toate. Cu toate acestea ei trebuie se cunoască bine, origina, fazele, natura cea adevărată și curată a fiecăreia din ele. Ei trebuie se cunoască modul lor propriu de săvârșire, așa cum este orânduit de Biserică a se face, fără adaose, fără schimbări sau mutilări, fără amestec și deosebit de tot ce ar putea să le înjosească, sau să le schimbe caracterul, însemnarea lor sfântă și vrednicia lor de credință. Ei trebuie se aibă o deosebită pregătire. Să fie cu deosebire atenți și să'și dea bine seamă de ceea ce trebuie se facă, când sunt chemați a le săvârși ei însuși singuri, sau împreună cu alți, sub conducerea sau povățuirea unuia. În acest din urmă

caz, și povățuitorul sau conducătorul, adică cel ce are protia, ca să ne servim de limbajul cunoscut de toți, trebuie, atât el, cât și toți cei ce îl însoțesc la săvârșirea sfintelor slujbe, cu toții trebuie să fie desăvârșiți cunoscători ai fondului și ai tuturor formelor tipice ale slujbei. Altminterlea se produce întru cele sfinte cea mai neertată neorânduială, zic *neertată*, că se săvârșește în biserică, în altarul ei și înaintea lui Dumnezeu, către care ne rugăm a ne ajuta, a se îndurâ și milostivi asupra noastră și a ne ierta greșalele și păcatele săvârșite.

*
* *

Dar dacă practica bisericească, adică dacă tot ce se săvârșește și se cuprinde în biserică, are legătură cu credința ce avem, cu credința ce o mărturisim și întru care trăim ca creștini și fii ai Bisericeii, este îndestul de îndeșderat că rostul și cunoșșința practicei bisericești, este de o importanșșă și însemnătate capitală pentru toată suflarea credincioșilor, adică pentru tot sufletul credinșșios, pios, drept și temător de Dumnezeu. Pe lângă aceasta. Dacă tot ce se face și se săvârșește în biserică are de scop a întreține, a nutri și a întări credinșșă noastră, precum și de a îndemná, tot mai mult, pre credincioșii la pietate și religiositate, dela sine se înșșelege, că cunoșșința cea adevărată, dreaptă și rașșională a practicei bisericești, este de opotrivă, nu numai de mare însemnătate și folos, atât pentru credincioșii, cât și pentru clerici, dar este chiar necesară. Căci, cum se vor putea întări întru credinșșă, pietate și religiositate credincioșii ce nu cunosc ceea ce se face în biserică pentru ei și a lor edificare morală? Cum vor putea să'și dea seamă despre ceea ce sunt și sunt datorii a face, dacă nu cunosc ceea ce se lucrează pentru mântuirea lor de servitorii sfântului altar? Iar aceșști din urmă, dacă

ei însuși nu'și dau seamă, sau nu sunt conștienți, adică pătrunși cu inima, sufletul și credința lor despre ceea ce sunt chemați a face, ce folos vor aduce credincioșilor? Dacă lumina, care este întru ei, după cuvântul Domnului, va fi întunerec ¹⁾; atunci cât de mare va fi întunerecul din sufletul credincioșilor, cari nu vor avea de unde să se lumineze și dela cine să cunoască ceea ce dorește sufletul lor. Căci ei trebuie să cunoască toate acestea prin conducătorii și povățuitorii lor morali, prin aceia cari sunt mijlocitori între ei și Dumnezeu,—prin sacerdoțiu.

Pe lângă toate acestea, aceea ce face indispensabilă cunoștința practicei bisericești pentru credincioși, este faptul următor: Toți creștinii cei adevărați, cari sunt legați prin credință sinceră și inimă curată cu biserica, ei în practica bisericească, adică în tot ce se săvârșește de sacerdoțiu în biserică, văd *mijlocul prin care se revarsă asupra lor harul lui Dumnezeu*. În orice servire bisericească, ei văd, și cu drept cuvânt, *lucrarea cea dătătoare de viață a harului dumnezeesc pentru mântuirea lor*. Toți cei ce cred, văd și mărturisesc că în toate serviciile liturgice, lucrează *darul dumnezeesc de care simt nevoie în viața lor creștinească*, pentru a fi pururea în legătură spirituală și tainică cu Dumnezeu, căruia se închină și îl adoră.

Toți credincioșii cei adevărați luând parte la serviciile liturgice, au credința că ei însuși *primesc prin ele acel dar și har dumnezeesc* de care sufletul și inima lor însetează duhovnicește. Ei luând parte la sfintele slujbe, sunt încredințați, că s'au împărtășit de harul dumnezeesc. Ei atunci rămân mulțumiți în conștiința lor și au credința că s'au curățit și s'au sfințit, mai ales când iau parte la ele cu inimă curată, cu convingere și conștiință, despre ceea ce sunt în sine aceste servicii divine, cari se administrează

¹⁾ Comp. Math. VI, 22 și 23.

de biserică, și de cari se împărtășesc. Ei au credința de-săvârșită că sufletul lor se curăță și se ușurează de toată greutatea și povara păcatelor săvârșite ce îi apasă. Toți credincioșii iau parte cu această fermă credință că prin ele se curăță de toată întinăciunea și necurăția păcatelor săvârșite.

Practica bisericească dar, fără a fi vorba de bigotism sau fanatism religios, după credința dreaptă și rațională a credincioșilor, după o credință fermă, unită cu convingere, este considerată ca mijlocul și semnul văzut prin care se comunică lor darul dumnezeesc. Ei cred că stau în legătură spirituală și tainică cu acest dar dumnezeesc. Credința lor merge chiar mai departe. Ei cred că prin sfintele serviri stau în legătură tainică și spirituală cu însuși Dumnezeu, întru carele cred și căruia se închină și îl adoră. Netăgăduit însă că o astfel de credință o au numai aceia cari sunt fii devotați ai bisericii, aceia cari sunt pătrunși în inima și sufletul lor de pietatea și religiozitatea credinței ce o au și o mărturisesc.

*
* *

Acum când astfel este privită și considerată practica bisericească de biserică și credincioși, mai poate fi îndoială despre necesitatea de a o cunoaște ce este și ce cuprinde în sine, precum și despre importanța și însemnătatea ei?

Dar cu această însemnătate și importanță stă în cea mai de aproape și strânsă legătură o altă cestiune. Stau persoanele liturgice ce le administrează și le săvârșesc. Stă modul cum trebuie a le săvârși și înfățișa credincioșilor, ca nu numai să nu se sdruncine sau să slăbească credința lor întru ele, ci din contră, tot mai mult să se nutrească și întărească. Trebuie ca sacerdoțiul liturgic, el însuși, și sfintele serviri, așa fel să fie prezentate credincioșilor, ca

credița lor despre puterea dătătoare de viață și mântuire ce lucrează prin ele, să nu se zădărnicească, ci să crească și să se întărească.

Dar atunci este natural să ne întrebăm: Cum trebuie și cu câtă pregătire trebuie să fie aceia cari administreză în Biserica lui Dumnezeu și săvârșesc aceste serviri sfinte și dătătoare de viață și mântuire pentru credincioși? Cu câtă luare aminte, cu câtă conștiositate, trebuie să fie ei când vin a le pune înainte credincioșilor și a le săvârși? Câtă luare aminte și pătrundere trebuie să aibă ei, când le săvârșesc ca, cu nimic, și prin nimic, să nu scandalizeze pre credincioși întru credința lor cea dreaptă, curată și sfântă, atât despre puterea dumnezească, ce ei cred că lucrează prin aceste sfinte și dumnezești serviri, cât și despre sublimitatea și sfințenia ce o recunosc și o atribuesc acestor acte ce se săvârșesc?

În ce pregătire continuă trebuie să fie totdeauna sacerdoțiul liturgic pentru acestea? Cum trebuie să se prezinte pururea în fața credincioșilor, ca aceștia, prin el și prin ceea ce face, cu adevărat, tot mai mult să se întărească în credința, că în adevăr acele acte sunt sfinte și prin ele credincioșii se sfințesc. Negreșit, după sublimitatea și sfințenia lucrului ce se săvârșeste, sacerdoțiul liturgic trebuie a fi totdeauna la aceiași înălțime. El trebuie să fie mai presus și deosebit de ceilalți muritori, când este chemat a administra și oficia aceste sfinte serviri.

Dacă astfel trebuie să fie sacerdoțiul pentru a corespunde înaltei și sfinte sale chemări; dacă astfel îl cere a fi atât sfințenia actelor ce el săvârșeste cât și credința credincioșilor, realitatea, netăgăduit, în multe părți nu se potrivește cu aceste dorinți, drepte, legitime și sfinte. În multe părți, în întreaga biserică ortodoxă, pre cât cunoaștem, foarte mulți din cei chemați prin harul lui Dumnezeu

a administra practica bisericească și sfintele slujbe, sau n'au pregătirea îndestulătoare și cuvenită, sau n'au chemarea misiunii celei sacre și sfinte ce o îndeplinesc; sau nu sunt în stare de a-și da seamă despre ceea ce sunt chemați a săvârși; sau nu-i leagă nimic cu sfânta lor misiune; ori nu sunt devotați ei din toată inima, din tot sufletul, și din tot cugetul; sau se prezintă fără nici o pregătire și nu dau adevărata importanță și însemnătate actului sfânt ce săvârșesc; sau săvârșindu-l, nu-i dă acea atențiune ce o reclamă sublimitatea și sfințenia lui; ori nu se simt, nici nu apreciază unde se află și ce săvârșește; sau chemați a săvârși aceste sfinte serviri, fac impresiunea, că inima și sufletul lor este strein și rece în toate mișcările lor; ori fac impresiunea că nu-i leagă nici o pietate și religiositate cu actul sacrosanct ce săvârșesc pentru întărirea pietății, a religiosității și a sfințeniei între credincioși, și câte alte multe lipsuri de felul acestora ce s'ar putea număra?

Făcând aceste reflexiuni pe cari ni le impune sfințenia și sublimitatea practicei religioase, dorim ca nimeni să nu iă în rău aceste aprecieri. Dacă ele sunt adevărate pentru unii din cei chemați a fi slujitori înaintea altarului lui Dumnezeu, aceștia n'au de ce să se supere, căci lucrul fiind așa, eu am spus un adevăr, trist în sine, dar este adevăr. Și l'am spus cu credință și dorință d'a se îndrepta. Eu însă ași dori din suflet ca să nu fie nimeni în acest caz, iar dacă sunt, unora ca aceștia le amintesc cuvântul lui Dumnezeu ce zice: «Viu sunt eu zice Domnul, nu voesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă dela calea cea rea și să fie viu». Dacă iarăși apricierile de mai sus nu se potrivesc nimăru, ceea ce dorim din suflet, atunci nimeni n'are de ce să se neliniștească. În acest caz voi avea mângăierea sufletească că am prevenit un rău care amenința să intre și să se lățească în moravurile cele curate, sfinte și con-

știincioase, cari se reclamă sacerdotului în săvârșirea misiunii sale celei cu totul sacre și sfinte. Căci, dacă glasul bisericeii când chiamă pre credincioși a se apropia de cele sfinte le zice: «*Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați*»; atunci cel care administrează și săvârșește cele sfinte, cum trebuie să fie? De sigur actele ce el săvârșește reclamă ca el să se deosebiască în acele momente de ceilalți credincioși. El trebuie, pe lângă credință, frică și iubire, să aibă și cutremurul pietății și al religiosității despre ceea ce face și săvârșește, căci numai astfel învederează tuturor că are pătrundere și conștiință despre ceea ce el este și trebuie să fie în săvârșirea misiunii lor, și numai astfel dovedesc că sunt conștiincioși de ceea ce fac. Altmintrelea ei risipesc, iar nu zidesc.

Am ținut a spune aceste aprecieri dela început, căci multe ne va învăța practica bisericească de care ne ocupăm în acest studiu. Doresc în deosebi ca sacerdoțiul liturgic, care este, se poate zice, totul în practica religioasă, să le privească și primească cu aceeași iubire și curățenie sufletească, cu care eu îndrăznesc a spune tot adevărul ce'l voiu cunoaște în toate, pentru edificațiunea tuturor.

Drag. Demetrescu.

(Va urmă).

CUVÂNTARE.

La Adormirea Sfintei Fecioare Maria, în ziua de 15 August.

DESPRE RĂBDARE.

*Iară Maria partea cea bună și-a ales,
care nu se va lua dela dânsa. Luca X, 42.*

Fraților!

Când aruncăm privirile împrejurul nostru, ochiul întâlnește nenumărate lucrări ale atotputerniciei dumnezeiești, vădite în tot ce cuprinde materia neînsuflețită și în tot ce se ține de ființele mari și mici.

Ne mirăm când vedem că păturile pământului acoperă o mulțime de corpuri animalice și omenești, cum acoperă o mulțime de lucruri vechi unele mai desăvârșite, iar altele în stare josnică. Ne mirăm când vedem că fiecare jivină, după cum zice Psalmistul,¹⁾ are instinctul ei, simțirea ei, nașterea, viața și moartea; cum fiecare insectă lucrează, își adună hrană și unele chiar păstrează nutrimentul pentru zile îndelungate. Toate se conduc după un plan cu înțelepciune, de mâna Providenței!

¹⁾ Psalm 103. 25.

Naturalistul adâncindu-se în studiul său, descoperă o mulțime de lucruri; pe unele din acestea le înțelege, pe altele le admiră; iar în fața altora se mulțumește numai cu privirea, fără să și poată da socoteala de ceea ce privește. Filozoful studiază starea sufletească a omului și află o mulțime de minuni în mersul regulat al puterilor sufletești. Cuvântătorul de Dumnezeu descoperă și el o mare mulțime de taine prin adâncirea în dogme și prin cercetarea lucrărilor dumnezeiești. Toți acești bărbați cari se ocupă cu temeiul fiecare de ramura sa, dacă sunt conduși de o judecată sănătoasă, ajung la aceeași încheiere că fiecare insectă, fiecare viețuitoare și târâtoare are menirea ei; fiecareia din acestea Creatorul i-a hotărât cercul în mijlocul căruia trebuie să se învâртеască.

Nu tot astfel e și ființa omenească; aceasta e cu ceva mai mică decât îngerii; toate sunt supuse ei până și paserile cerului și peștii mării. Dar deși ființa omenească are o voință liberă mult mai întinsă decât celelalte viețuiri, desăvârșită însă nu poate să fie; aceasta se dovedește din întunecarea minții lui, din care cauză nu poate pricepe toate, nu poate pătrunde cele mai pre sus de fire. Totuși omul ca ființa cea mai aleasă, e dator a tinde spre cunoașterea adevărului, spre curăția vieții și spre păzirea poruncilor dumnezeiești; iar nu a stă în leagănul întunerecului, înconjurat de patimi și dorințe deșerte. Toate aceste însușiri bune se dobândesc de om prin o conducere înțeleaptă a lui, încă din leagănul prunciei. Prin creșterea bună se deșteaptă mintea și se lipsesc de el cele mai curate dorințe; iar prin răbdare se apropie omul de lumină.

Multe modele de virtute s'au pus omului spre urmare; dar cel mai ales model de răbdare, curăție și virtute, este Sfânta Fecioară Maria, Maica Mântuitorului Hristos, care eră aleasă din pruncie spre a fi mai cinstită decât Heru-

vimii și mai mărită fără de asemănare decât Serafimii. Creșterea cea sfântă și ferită de orice pată a Sfintei Fecioare, făcea ca ea să se deosebească de celelalte ființe omenești, căci planul cel nestrămutat al dumnezeirei era ca ea să fie Maica luminei și a împăratului tuturor.

Este drept că creșterea bună schimbă pe om dintr'o ființă nepricepută într'o ființă luminată; dar la Sfânta Fecioară Maria, a fost voința dumnezească ca ea să strălucească în toate virtuțile cele frumoase și să fie pildă a celorlalte fapte omenești. Noi însă cari ajungem cu multă greutate la luminarea sufletească și îndurăm multe greutăți în decursul vieții pământești, și aceste greutăți sunt mai mari și mai simțite dacă nu avem liniștea sufletească cu atât mai vârtos trebuie să ne încingem cu *răbdarea* de care avem trebuință la fiecare pas.

În cuvântarea mea de astăzi, voi vorbi despre *răbdarea ce trebuie să aibă omul în împrejurările vieții.*

A).

Fraților!

Când avem înaintea noastră mai mulți oameni, privirile ne sunt chemate de acei mai distinși dintre dânșii, și avem plăcere a ne îndrepta către ei văzând după chipul lor, că sânt înzestrați cu o minte mai ageră și că au o creștere mai deosebită de a celorlalți oameni. Sufletul nostru se simte mulțumit când vedem oameni falnici, veseli și cu semne că ei sunt scutiți de mizerie. Dacă privim însă o ceată de oameni mărginiți în cunoștințe având fețele zdrobite de nevoi și de necazuri, ne înduioșăm, ne întristăm și sufletul nostru simte o tristețe mare. Tot asemenea se întâmplă și când avem deoparte bogați, de altă parte săraci, deoparte fericiți în cele pământești, de alta nefericiți, deoparte dreți, de alta păcătoși;

în felul acesta avem niște deosebiri cari ne dau mult de gândit, asupra cauzei ce face asemenea trepte între om și om, între semen și semen.

Drept este că noi nu putem ști misteriele ce fac ca să se deosebească omul de fratele său; dar pornirea spre bine și spre rău, urmează din pasul cu care să îndreptează omul spre lucrul sau. Dumnezeu înzestrează pe fiecare om cu minte și cu voe liberă; va să zică izvorul luminei este sădit în om; rămâne însă ca omul să aibă răbdarea și puterea de a îngriji acest izvor, de a-l curăți de burueni netrebnice și de a-i da loc de creștere, ca el să aducă roade bune. Cu alte cuvinte: mintea sădită în om de creator, trebuie prin învățatură și muncă străduitoare, să se cultive, să se curețe de întunericul ce zace în jurul ei, ca așa să aducă roade plăcute lui Dumnezeu și oamenilor; iar câți nu păzesc aceste legi, rămân înapoi și nu se pot face vrednici de a privi lumina cunoștinței. *Lucrul neîncetat, așa dar, deosebește pe om de fratele lui iar răbdarea în lucru și în greutăți, face din om ceea face altoiul dintr'un arbore sălbatec.*

Sfânta Fecioară Maria, a dovedit din copilărie, că ea e chemată la o răbdare neîntrecută în grelele încercări providențiale ce le-a avut; ea ne-a dat pildă că omul atât în bine cât și în rău, să fie mulțămitor lui Dumnezeu; nu însă când e în fericire să fie închinător al Înțelepciunii celei negrăite, iar când să află într'o grea încercare, să fie bârfitor. Aceasta să nu fie la adevărații creștini!

B).

Răbdarea ne este folositoare în viața noastră de toate zilele, atât pentru lucrarea cu tărie a trebuințelor noastre cât și pentru suportarea greutăților ce le întâpinăm.

1) Pentru lucrarea cu tărie a trebuințelor noastre ne este folositoare răbdarea, pentrucă omul trebuie ca orice

lucrare ce începe, să o cumpănească și să gândească mult asupra ei; fiind așa, se ajunge mai repede ținta decât atunci când cu o cugetare pripită să începe la voia întâmplărei un lucru oarecare. Înțeleptul împărat zice că *omul ce se rătăcește din calea înțelepciunii, odihni-se-va în întuneric*;¹⁾ și mai departe adaogă: *gândurile celui harnic, numai indestulare aduc; dară ale celui prea grabnic, numai lipsă.*²⁾ Prin urmare chiar sfânta Scriptură recomandă răbdarea în lucrări, sub forma înțelepciunii. Invățăturile filozofice au trebuință de o adâncă cugetare însoțită de o îndelungată răbdare spre a scoate de aci temeuri folositoare; cele teologice de asemenea au și mai mare trebuință de răbdare, pentru meditarea principiilor creștine și pentru priceperea sfintelor porunci.

2) Pe câmpul purtării numeroaselor greutateți ce le întâmpinăm, răbdarea are o putere și mai mare; fără de această armă, cel mai mic nour de supărare, ar avea urmări triste; *căci, după cum zice Ecclesiastul, ce are omul din toată truda sa și din poftetele inimii sale cu cari s'a trudit sub soare? Toate zilele lui nu sunt decât durere, și ostenețele lui sunt numai scârbă; nici noaptea inima lui nu are odihnă.*³⁾ Cu răbdare însă putem potoli durerile noastre în cazuri de întristări și nenorociri. Orfanul flămând și gol să sfâșie de durere în fața mormântului maicei sale și a părintelui său; văduva își smulge perii capului perzând pe unicul său fiu, ultimul razem al bătrânețelor sale. Bătrânul împovărat sub sarcina anilor, plânge cu amar, închizând cu mâna sa tremurândă ochii tânărului său fiu! Bătrâna gârbovită de bătrânețe tot aceeași durere o simte la moartea ficei sale! Dar câtă durere nu are și tânărul căsătorit, văzând pe soția sa dându'și ultima respirațiune

¹⁾ Proverb. XXI. 16. 17.

²⁾ idem XXI. 5. 6.

³⁾ Ecclesiast II. 22, 23.

și luându'și rămas bun dela el! Câte lacrimi varsă și mirele, care în ziua nunții sale în loc de dănuitori invitați la nuntă, privește pe bocitoare jelind pe mireasa sa! Câtă sfâșiere pe copilașii cari cu mânilor întinse plâng pe mama lor care zace rece pe patul morței și nu le mai răspunde la întrebările lor!!..... Dar iată, în mijlocul focului suferinței, o mână nevăzută, printr'un balsam vindecător, răcorește fruntea acestora ce plâng cu durere; o mână dumnezească șterge lacrămile acestor desnădăjduiți, și după aceste furtuni îngrozitoare, cerul întunecat de nouri începe a se lumina. Acest balsam vindecător este tot *răbdarea*, care potolește totul și cu încetul toate să dau uitărei.

C).

Sfânta Fecioară Maria, mai mari încercări decât acestea a avut, fugind în Egipt cu pruncul în brațe de frica lui Irod care voia a'l omori, avu mari dureri; ¹⁾ venind cu pruncul Iisus la templu pentru curăția arătată în legea mozaică nici aci nu avu pace, pentru că bătrânul Simeon îi prevesti că *prin inima ei va trece sabia*, ²⁾ făcând arătată cu aceasta, moartea pe cruce a lui Iisus. În timpul patimilor Mântuitorului, ea ca Maică, avu cele mai simțitoare dureri pe care le-a răbdat cu mulțumire, căci toate erau hotărâte în planul mântuirii omului! Iisus este vândut printr'o sărutare vicleană de unul din ucenicii lui; noaptea e dus la Ana și apoi la Caiafa unde fu părăsit de toți ucenicii și chiar de credinciosul Petru; în cele din urmă dându-se la moarte, se hotărî a'și duce el singur crucea. Câtă durere avu Sfânta Fecioară văzând pe fiul său patimind toate acestea!

Oricare maică adevărată e foarte duioasă; prin inima ei trece o săgeată când vede pe fiul său batjocurit; voește

¹⁾ Matei II. 13—16.

²⁾ Luca II 35.

cu mulțămire a răbdă foamea în locul fiului ei; își ea pânea dela gură pentru a o da fiului ei flămând. În frigul cel aspru, o bună mamă, ia veștmântul de pe dânsa și-l pune pe fiul ei plâpând, pentrucă el nu poate suferi. Apa cea răcoritoare în timpul arșiței soarelui, o păstrează fiului ei, căci el nu poate răbdă setea. Dar ce dureri nu are o maică, atunci când vede pe fiul ei bolnav, atunci când micul prunc își aruncă nevinovatele sale priviri asupra mamei ce suspină, asupra mamei ultima nădejde de mângâere! Mult suferă o maică pentru fiul ei. . . . ! De aceea sfânta scriptură pentru fiul răutăcios se rostește astfel: *Ochiul ce-și bate joc de părintele său și desprețuește a asculta pe mama sa, să-l scobească pe el corbii, și să-l mănânce puii de vultur.*¹⁾

Fraților!

Dureri foarte amare a avut Sfânta Fecioară, când văzu pe fiul ei nevinovat, batjocurit, scuipat, bătut și în cele din urmă răstignit între doi tâlhari. Aci soldatul amarî pe Maica întristată împungând cu sulița în coasta lui Iisus, în coasta aceluia care venise în lume pentru adevăr și pentru mântuirea omului. Culmea durerilor fû însă atunci când eră pe cruce Iisus și i-a zis Maicei sale ca un rămas bun încredințându-o lui Ioan cel iubit: *Femeie iată fiul tău!* Apoi a zis și ucenicului: *iată mamă ta!*²⁾.

După ce în fine Sfânta Fecioară, a stârșit tot ce eră prevăzut în dumnezeescul plan pentru dânsa, după ce a băut cupa amărăciunii, după ce a îndeplinit cu sfințenie chemarea ei cea înaltă ce i-a fost încredințată, s'a mutat cu mărire dela cele pământești la cele cerești, acolo unde îi eră pregătit locașul cel mai luminos de către fiul ei.

La sfânta ei îngropare s'au adunat apostolii dela mar-

¹⁾ Proverb XX 17.

²⁾ Ion XIX. 26, 27.

ginile lumii, pentru a plânge pe mângâitoarea lor. Sfântul ei corp a fost așezat în peștera din grădina Getsimani ce se afla lângă pârâul Cedrului, la poalele muntelui Sionul, în partea despre răsărit. Impărații creștini zidiră în această peșteră o biserică minunată, în care se adună și astăzi lumea creștină mai ales în ziua de 15 August.

Sfânta Fecioară Maria, s'a făcut mijlocitoare înaintea Fiiului ei, pentru cei evlavioși. Ea este ocrotitoarea celor prigonți. Ea întinde mâinile asupra pruncilor, bolnavilor, și asupra tuturor celor ce aleargă la ea. Sfintei Fecioare se afirolesc multe biserici, mănăstiri, schituri și instituții culturale.

Așa dar, Fraților, dacă însăși Sfânta Fecioară Maria a răbdat cu mulțumire durerile de maică văzând pe fiul ei suferind pentru păcatele lumii, cu atât mai vârtos trebuie să suportăm noi, durerile ce ne vin pentru greșalele noastre. Sfânta Fecioară nu a cugetat nimic pământesc: nu s'a gândit nici la avuții trecătoare, nici la deșărtăciuni, ci și-a ales partea cea bună care nu se va lua dela dânsa; pe ea a luat'o de pildă și Maria sora Martei după cum ne istorisi Sfânta Evanghelie de azi, și tot ea să ne fie și nouă de pildă în grelele încercări ce le avem. Ea a cugetat numai la partea spirituală, la folosul omenirii, de parte de orice umbră a năzuințelor lumești.

Să fim și noi deci cu multă răbdare în lucrările noastre, în întreprinderile, în nevoile și suferințele noastre; căci acolo unde e răbdare, e izvor de înțelepciune și acolo se află darul Duhului Sfânt.

Dr Badea Cireșeanu

DONAȚIUNI.

Chiriarhia Sfintei Mitropolii a Moldovei și Sucevei, aduce mulțumiri publice următoarelor persoane cari au făcut donațiuni bisericilor din urba Piatra și jud. Neamț și anume: D-nei Alexandrina Gh. Russet Rosnovanu, care a donat 400 lei pentru reparațiunea bisericii filiale „St. Gheorghe“ din cătuna Slobozia, parohia și comuna Roznov. Familiei decedatei Ecaterina Ciornei, care a lăsat prin testament 300 lei bisericii parohiale „Adormirea Maicei Domnului“ din parohia Precista, urba Piatra, pentru cumpărarea de vestminte preotești. Economului Ioan Calapăr supranumerar în parohia Bodeștii-Precistei-de-Sus, care a dăruit bibliotecii acelei parohii 78 volume în valoare de 431 lei; iar bisericii parohiale „Buna-Vestire“ din acea parohie, cărți bisericesti în valoare de 81 lei

Chiriarhia Sfintei Mitropolii a Moldovei și Sucevei, aduce mulțumiri publice următoarelor persoane cari au făcut donațiuni bisericii parohiale Sfinții Voevozi din parohia Icușeni, com. Poiana-Lungă, județul Botoșani și anume: D-na Elena C. Dimitriu din cătuna Verești, un rând veșminte preotești și un rând acopereminte pe sfintele Vase în valoare de 130 lei; iar preotul Constantin Huțupaș, una cruce de lemn lucrată la traforaj și pictată de Cucernicia sa.

Chiriarhia Sfintei Mitropolii a Moldovei și Sucevei aduce mulțumiri publice următoarelor persoane, cari au donat bisericii parohiale „Schimbarea la Față“ din parohia Mădeni: Onor. Administrații a Domeniilor Coroanei, un dulap-scrin pentru biserica parohială. Asemenea pentru bi-

serica filială „Nașterea Maicei Domnului“ din cătuna Părăul Cârjei. D-lor Ioan Mujdeiu, o cruce de argint în valoare de 50 lei; un rând complet de veștminte preoțești de mătasă și trei procovețe, toate în valoare de 312 lei, cumparate prin subscripție publică de următoarele persoane: Ioan Diaconescu 20 lei, Vasile T. Cârjă 50 lei, Arsinte Cârjă 50 lei, N. Ungureanu 20 lei, Lazăr Mujdeiu 10 lei, Ilie Gav. Ciolan, Vasile Gav. Ciolan, Ioan Gav. Ciolan, Vas. Buzdugan, Vasile T. Taur, Ioan Ungureanu și Vasile Sion fiecare câte 5 lei, Gh. Balan 4 lei, Dum. Guguță 4 lei, Gr. Bondor 4 lei, Gr. I. Mujdeiu, Arsinte Guguță, Andrei Bărgăoanu, Gr. Cozma, I. Țăranu; N. Bondor, Arsinte Bondor, H. Cârjă, Spiridon Gh. Cârjă, Gr. Buzdugan, Spiridon V. Cârjă Ilarion Dâmbu, Danilă Mujdeiu, I. Mujdeiu, Luca Mujdeiu și I. Luca Cioată fiecare câte 3 lei; I. P. Taur, Cozma Guguță, N. Paraschiv, Gr. L. Mujdeiu, P. Mujdeiu, I. M. Mujdeiu, Pavel Bondor, I. T. Cărlă, Gh. Dimitriu, T. Cioată, V. Rusu, I. C. Dascălu, Andrei Cârjă, Vasile a Ștefanei, Petrea Guguță, Ioana Făcșă, Maria Balan și C. Maxim fiecare câte 2 lei, Simion Buzdugan, I. Gh. N. Ciobotă și Maria Furtună fiecare câte 1 leu; Vasilca Cojocariu, Paraschiva Ștefan, Marioara Todiresci și Vasilca Păhăruț câte 50 bani; Ioana Ghiurcă 25 bani; Nastasia Țăranu, Nastase Alexandru, Elena Niță și Parascheva Mihăilă câte 20 bani.

Se aduc mulțumiri publice domnișoarei Maria Mihăescu din București, proprietară în com. Mărunțișu, care a dăruit bisericii filiale din acea parohie următoarele obiecte :

Un rând veștminte preoțești de mătase, una masă de așternut pe sf. Prestol, idem una Zveră la ușele Impărătești, idem una poală la iconostas, idem un rând acopereminte pentru sf. Vase, idem una pereche cununii de metal, precum și lumânări și untdelemn pentru biserică toate în valoare de lei 500.

Se aduc mulțumiri publice d-lui Teodor Țibrea, primarul comunei Văsuiu, din jud. Putna, care a dăruit bisericii parohiale din menționata comună, un rând de veștminte preoțești complete, în valoare de 150 lei.

Se aduc mulțumiri publice doamnei Elena Chessat și fiului său Alexandru, din Focșani, jud. Putna, care a îmbrăcat sf. icoană a Domnului Nossru Hristos din catapiteazma bisericii „Sf. Nicolae“ (Vechiu) din parohia „Precista“, din menționata Urbă, cu argint proba No. 12, în greutate de 4 kilograme, cu care a cheltuit 1100 lei.

Se aduc mulțumiri publice persoanelor cari au făcut împrejurul bisericii Pogorârea Sf. Duh, din com. Elisabeta Doamna, Roman: Un gri-

laj de șarampoi de stejar, îngrădit cu sârmă cu ghimpi, în lungime de 148 metri costând 295 lei, la care au contribuit Primăria menționată comuna cu lei 71, parohul respectiv Mihai Popovici cu lei 20, învățătorul Vasile Schifirneț cu 10 lei, iar restul sau pus de poporarii menționatei biserici, în plus că parohul în anul expirat a reparat cu proprii săi bani în sumă de 500 lei casa parohială a acestei biserici.

Se aduc mulțumiri publice d-lui Enache Cerchez, din com. Broșteni, jud. Roman, care a dăruit bisericii „Nașterea Maicei Domnului“ din menționata parohie, un policandru, în valoare de 480 lei.

Se aduc mulțumiri publice d-lui Baron Barbu B. Belu, care a învelit cu cbeltuiala sa biserica parohială Olari, din Capitală, cu tablă nouă plumbuită, vopsindu-se și turlele cu ulei, lucrare pentru care s'a cheltuit suma de 3.000 lei.

Se aduc mulțumiri publice d-lui Gheorghe D. Caragheorghe, din comuna Pătulele, care a dăruit 150 lei pentru repararea picturii dela catapetezma bisericii parohiale cu hramul Sf. Gheorghe, din aceeași comună.

Se aduc mulțumiri publice d-lui căp. Tărtășescu proprietarul comunei Bălănești Olt care a dăruit bisericii diu acea comună o pereche de cununii în valoare de 40 lei.

Se aduc mulțumiri publice pentru ofrandele făcute s-tei biserici din cătunu Valea Stânei-Muscel de d-nu căp. Paul Lucasievicz împreună cu frații și surorile d-lui anume: d-na Virginia I. A. Dobrovitz și d-nu Alexandru A. Lucasievicz, și anume:

Două sfeșnice mari de argint, una sfită, un epitrahir, o încingătoare și 2 lucrări de catifea neagră brodată cu fir, una icoană de argint suflată cu aur Maica Domnului pentru Iconostas, un acoperemânt pe Iconostas de catifea, patru perdele pentru icoanele Impărătești, un rând procovețe de catifea pentru sfintele Vase. Toate aceste obiecte sunt în valoare de 500 lei.

Se aduc mulțumiri publice persoanelor cari au donat bisericii „Sf. Mina“ din Focșani obiecte bisericesti și anume:

Săndulache Niță, o icoană Botezul Domnului pictată pe lemn în valoare de 15 lei. Costea Oprea și Mihalache Muțoi, o iconiță Intâmpinarea Domnului în valoare de 15 lei. Preotul paroh Costache Ionescu, idem Sf. 40 de Mucenici în valoare de 20 lei. Barbu Pleșa, idem Buna Ves-

tire în valoare de 15 lei. Ioan Potlog, idem Floriile în valoare de 15 lei. Ștefan Gogonea, idem Invierea D-lui în valoare de 15 lei. Gheorghe Pavelescu, idem Înălțarea D lui în valoare de 15 lei. Ioan Gheorghiu, idem Pogorârea Sf. Duh în valoare de 15 lei. Voica G. Pleșa și Nicolae Vasile idem Sf. Apostoli în valoare de 15 lei. Alexandru Chiriatic, idem Schimbarea la față în valoare de 15 lei. Preotul paroh Costache Ionescu, idem Adormirea Maicei D-lui în valoare de 15 lei. Vasile Creițe și Preot. C. Ionescu, idem Nașterea Maicei D-lui în valoare de 15 lei. Nicolae G. Pleșa, o candelă de nichel în valoare de 20 lei. Ilie Botez, o iconiță Intrarea în biserică pictată pe lemn în valoare de 15 lei.

Se aduc mulțumiri publice următoarelor persoane cari au dăruit bisericeii din comuna Băicoiu jud. Prahova o evanghelie nouă legată în argint, contribuind fiecare cu sumele notate mai jos:

D-na Olimpia Gr. Nedelcovici 25 lei, d-na Maria D. Sfetescu 20 lei, d-na Ana Sfetescu 20 lei, d-nu Ianu Simionescu 22 lei, d-na Tudorița Iorgu Silvestru 5 lei, d na Filofteia Dumitrescu 10 lei, d-nu Costache Ștefan 10 lei, d-nu Dumitru Barteș 5 lei, d-na Aneta Dumitrache Butu 10 lei, d-na Ivanca Nicolae Vasiliu 5 lei, d-na Elena Pr. Grigorescu 4 lei, d-na Elena Mărgăritescu 5 lei, d-na Sultana Șerban Georgescu 5 lei, d-na Elena Catârleț 5 lei, d-na Margareta Ștefanache 5 lei, d-na Maria G. Ioan 5 lei, d-nu Nicolae Pleșa și Elena soția sa 10 lei, d-na Eftichița Alexandrescu 2 lei, d-nu Ioniță Manta 4 lei, d-nu Gheorghe Jilăveanu 5 lei, d-na Maria Pr. Ioan 2 lei, d-na Irina Stoica Alexandrescu 2 lei, d na Dumitrănescu 2 lei, apoi d-nele Ana Constantin G. Șerban, Ilinca Ștefan Petru, Ioana Bucur, Stana I. Mărăcineanu, Voica M. Pețu, Joița M. Opran, Elena C. Ionescu, Maria Ion D. Badea, Elena M. Ulieru, toate acestea au dat câte un leu.

Doamnele cari au contribuit și cu argint: D-na Elisabeta Hagi Bărbulescu, Maria D. Sfetescu, Elena Moscoianu, Teodora Ionescu, Oprina T. Gheorghiu, Ivanca N. Vasiliu. Această sf. Evanghelie a fost comandată de Pr. Paroh Zaharia Popescu.

Se aduc mulțumiri publice D-lui Ioan Hulia, din comuna Elisabeta Doamna, județul Roman, care a dăruit bisericeii parohiale din numita parohie, Sf. icoana, mare a Maicei Domnului, așezată în strană de fer cu trei candelă de nichel argintate, toate în valoare de 450 lei.

Chiriarhia Dunărei de Jos aduce mulțumiri publice D-lui Gheorghe Măntrea și soției sale Arista, mari proprietari, cari au binevoit a dăruia bisericeii din parohia Strâmbu județul Brăila, un clopot în valoare de 700 lei.

Se aduc mulțumiri publice persoanelor mai jos notate: D-nei Maria C. Demetrian, soția arendașului moșiei Râșca, care a binevoit a donă bisericii parohiale cu patronul Sf. Nicolae și Vasilie din această parohie și comună, o perdea de matasă bordo pentru icoana Maicei Domnului în valoare de 40 lei, precum și o perdea pentru ușile împărătești în valoare de 14 lei; D-lui V. Bâdice, proprietar, care a donat tot aceleleași biserici trei sfeșnice de alamă galbenă în valoare de 350 lei; D-lui Gh. Mihailescu, proprietar, care a binevoit a donă aceleleași biserici un rând complet de vestminte în valoare de 180 lei, precum și o evanghelie în valoare de 100 lei; D-nei Maria Gh. Mihailescu, proprietară; un epitrahil în valoare de 15 lei.

Se aduc mulțumiri publice pioșilor creștini Gheorghe Dolea și soției sale Natalia, comercianți din orașul Bârlad, cari au binevoit a donă bisericeii parohiale „Jigălia“, din județul Fălciu, cu hramul „Prea Cuvioasa Parascheva“, o sfântă icoană Maica Domnului și Sf. Ierarh Nicolae, în valoare de 400 lei.

<p>29.10</p> <hr/> <p>13</p> <hr/> <p>16.</p> <hr/> <p>15</p> <p>8</p> <p>240</p> <p>450</p> <p>15</p> <hr/> <p>3590</p>	<p>150</p> <p>60</p> <p>20</p> <hr/> <p>3</p> <hr/> <p>500</p> <p>20</p> <hr/> <p>530</p> <p>2</p> <hr/> <p>1100</p> <hr/> <p>3</p>	<p>16.</p> <p>22</p> <p>15</p> <hr/> <p>53.</p>	<p>37</p> <p>13</p> <hr/> <p>50.</p>
			
	<p>150</p> <p>60</p> <p>20</p> <hr/> <p>20</p> <hr/> <p>290</p>	<p>750</p> <p>5</p> <p>1</p> <p>5</p> <hr/> <p>150</p> <hr/> <p>2200</p>	